మేనిఫెస్టో

స్వేచ్ఛా కవిత్వం

ప్రజాస్వామ్య/మానవీయ భావన

మాదిరాజు రంగారావు

2011

రసధుని

సాహితీ పరిషత్తు

శాంతినగర్, హైదరాబాద్ - 500 028

97989

మేనిఫెస్టో

స్వేచ్ఛా కవిత్వం

ప్రజాస్వామ్య / మానవీయ భావన

మాదిరాజు రంగారావు

2011
రసధుని
సాహితీ పరిషత్తు
శాంతినగర్, హైదరాబాద్ - 500 028

Samalochanam
Manifesto
Sveccha Kavithvamu
Praja Svamya / Manaveeya bhavana
(Leterary Criticism)

by
Prof. Maadiraju Ranga Rao

Copyright : Dr. M. Santhosh Kumar

Y.P. 2011

Price : Rs. 50/-

Printed at :
Sairam Printers
Saifabad
Hyderabad - 500 004.

సమాలోకనం Literary Criticism

మేనిఫెస్టో

స్వేచ్ఛా కవిత్వం
ప్రజాస్వామ్య భావన

1

మాదిరాజు రంగారావు

2011

రసధుని

సాహితీ పరిషత్తు

శాంతినగర్, హైదరాబాద్ - 500 028

Smalochanam

Manifesto

Sveccha Kavithvam
Praja Svamya bhavana

by

Prof. Maadiraju Ranga Rao

894.82718

C-23542

Copyright : Dr. M. Santhosh Kumar

మొదటి ముద్రణం 1992

రెండో ముద్రణం 2002

మూడో ముద్రణం 2011

సుందరయ్య గ్రంథాలయ సంస్థ
ACC No. 97989
గచ్చిబౌలి, హైదరాబాద్ - 500032.

అంకితం

ఉదార ప్రజాస్వామ్య మనస్వి

రాజనీతివేత్త

రచయిత

మాన్యశ్రీ పి.వి.నరసింహారావుగారికి

హృదయపూర్వకంగా.

సూచిక

		పుట
1.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - పరిచయం	1
2.	ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం	8
3.	కవిత్వమూ - సృజనశక్తి	12
4.	కవిత్వమూ - అనుభవమూ	16
5.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ఆధునిక పరిణామం	22
6.	ఆధునిక కవిత్వంలో వస్తు రేఖలు	26
7.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - కొన్ని సమస్యలు	29
8.	ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం	36
9.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ఆధునికత	40
10.	మానవతావాదం - అవసరం	43
11.	వర్తమాన కవిత్వం - స్వేచ్ఛా సమాజం	47
12.	ప్రజాస్వామ్య యుగం - స్వేచ్ఛా కవిత్వం	51
13.	స్వేచ్ఛకు అవకాశం - స్వేచ్ఛా కవిత్వం	54

1. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - పరిచయం

మరీ ముఖ్యంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య ప్రభావంతో స్వేచ్ఛా కవిత్వం బహు విస్తృతంగా వెలువడింది. కాలం గడిచేకొద్దీ స్వేచ్ఛా స్పందనలతో దీని అస్తిత్వం ఎంతో వైవిధ్యంతో బలపడుతూ వచ్చింది. కవిత్వంలో సృజన స్వేచ్ఛకు కొత్త కవాటాలు తెరచినట్లయింది. సామాజిక స్పృహ, రాజకీయదృష్టి, మనస్తత్వ విశ్లేషణం, ఆధునిక ప్రకాశనంతో నిరంతరం కొత్తదనంకై అన్వేషణతో తెలుగులో కొత్త ప్రక్రియగా వెలసింది. విశిష్టమైన రూపాన్ని పొందింది. సహృదయుల ఆదరణనూ పొందింది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ కూడా ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ దీని స్వేచ్ఛా స్థితిగతులకు ప్రేరకమయింది. సాహిత్య చరిత్రలో ఈ కాలాన్ని ప్రజాస్వామ్యయుగంగా లేదా స్వేచ్ఛాయుగంగా ఫేర్కోడం, భిన్న సిద్ధాంతాల్నీ, వివిధ దృక్పథాల్నీ గౌరవించే అనుకూల్యాన్ని గుర్తించడమే.

సమాజంలో ఆశించే ప్రతి ఉద్యమమూ ప్రతి ధోరణీ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో మునుముందుగా ప్రతిఫలించింది. ఒక విధంగా కాలానుగుణమైన బాధ్యతను వహించిందని చెప్పొచ్చు. ఈ స్థితి సాహిత్యంలో దీని అవసరాన్నీ అనివార్యతనూ సూచిస్తుంది. చారిత్రకంగానూ సామాజికమైన అవసరాలకనుగుణంగా నిశితనిశితంగా తీవ్రతీవ్రంగా చండచండంగానే కాక సూక్ష్మసూక్ష్మంగానూ స్పందించింది. వైయక్తికమైన అస్తిత్వరూపాల్నీ చిత్రించింది. ఎప్పటికప్పుడు కొత్తదనాన్ని లీనం చేసుకొని పరిణమించింది. స్వతంత్రమైన నిర్మాణరూపంతో ప్రజల్ని ఆకర్షించింది. అన్నిటికీ అభివ్యక్తి వేదికగా స్థిరపడింది.

ఇందులో ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో శ్రామికవర్గానికే కాక ప్రగతి దృష్టితో సమాజంలో అన్ని వర్గాలకూ శ్రేణులకూ తరగతులకూ భేదరూపాలకూ ప్రాతినిధ్యం ఉంది. అంతకుముందీ చిహ్నాలు లేవని కాదు. ప్రజాస్వామ్యం సంప్రదాయ ప్రగతి సిద్ధాంతాల ప్రసారానికీ సమాలోచనకూ ఎంతో అనువైంది. ఈ కారణంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం కాలం గడిచేకొద్దీ స్వేచ్ఛాకవిత్వం నైకముఖంగా వికసించింది.

1) ప్రజాస్వామ్యం, 2) మార్క్సియం, 3) సమన్వయం, 4) సమకాలిక సంప్రదాయం, 5) మావోపథం, సిద్ధాంతాలే కాక, 6) అనుభూతి, 7) అస్తిత్వవాదాలూ, 8) దిగంబర, 9) చేతనావర్త, 10) పైగంబర ధోరణులు కవిసేన, దళిత స్పృహ స్త్రీవాదాలతో సంపన్నమయింది. ఈ బహుముఖ వికాసం ప్రజాస్వామ్యంలో సహనంతో సమన్వయంతో ఇతరుల అభిప్రాయాల్ని మన్నించే గుణంతో, చర్చలతో సమాధానాల్ని అన్వేషించే శాంతి వర్తనంతో స్వేచ్ఛ కేంద్రంగా ప్రగతి వాతావరణం ఉండడంవల్లనే జరిగింది. మౌలికమైన

సంప్రదాయతలాలకూ ప్రగతి భావాలకూ సమాజంలో సంపూర్ణంగా అవకాశాలు లభించడమే, దీనికి కారణం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వం పద్యం కన్నా భిన్నమైన విస్తృతమయిన పాత్రను నిర్వహించింది. దీని నిర్మాణ స్వరూపం ఇందుకనువైందిగాను రాణించింది. కొత్త సామాజిక సంస్కృతిని ప్రతిబింబించింది. దీన్ని సమీక్షిస్తే 1) సమాజపరంగా స్వేచ్ఛ సౌభ్రాతృత్వం, సమానత్వం, సామాజిక న్యాయం, లౌకికత, ప్రగతి భావనతోనూ, 2) వ్యక్తిపరంగా సంస్కరణరూపం అనుభూతిగుణం మనస్తత్వచిత్రణంతో, మౌలికమైన సంప్రదాయతలాలతో ప్రజాస్వామ్య ప్రభావశక్తి విశ్లేషణకందుతుంది.

విశ్వమానవ దర్శనంతో అంతర్జాతీయ భావనతో జాతీయ మరియు స్థానీయ స్పందనలతో వర్తించింది. ఎప్పటికపుడు సామాజిక పాత్రను నిర్వర్తించింది. సమాజంలో తటస్థపడే బహుజాతుల్ని గురించి, బృందాల్ని గురించి, సమూహాల్ని గురించి, భేదరూపాల్ని గురించి వృత్తుల్ని గురించి ఆలోచన జరిపింది. పీడనం నుండి ముక్తం చేసే క్రియాత్మకతను ప్రోత్సహించింది. ఎప్పటికప్పుడు ఈ దిశలో కులం మతం వృత్తి ఉద్యోగం రాజకీయం పాలన ప్రాంతం జెండర్‌కు సంబంధించిన విషమ సమస్యల్నీ బాధాస్థితుల్నీ చిత్రించింది. వీటిని ఎదుర్కొనే శక్తినీ ప్రేరేపించింది. విశాలమైన మానవీయ ప్రాతిపదికపై నిలిచింది. ప్రజాస్వామ్య వేదికగా నిలిచింది. ఇది ప్రక్రియలోని గొప్పదనాన్నీ, ఎన్నిటికో సరిపడే, ఎన్నిటినో తనలో ఇముడ్చుకునే రూపాన్నీ భావింపజేస్తుంది. వీటిని అనేకమైన ఉదాహరణలతో సంపన్నం చేయొచ్చు.

ఇందులో అంతర్జాతీయ తలంపై ప్రచలితమయ్యే మానవ హక్కుల్ని గురించే కాక, ఉదార తత్త్వస్థాయినీ, జీవితంలో బాధ వేదన పీడన వెనుకనుండి సామాజిక లక్ష్యనిర్దేశాన్నీ గమనించవచ్చు. ఇది ప్రజాస్వామ్యం మొదలుకొని, సంప్రదాయ భావన విప్లవం, సమన్వయం, మొదలుగా అనేక సిద్ధాంతాలలో ఆదర్శాలతో ప్రచలితమయింది. ఇది ఆధునిక కవిత్వంలో మరీ ముఖ్యంగా స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో ప్రధానంగా ఉంది. ఖండఖండంగా ఎదురయ్యే మానవీయ తలంపై మానవతా స్పందనం, ఎప్పటికీ ఉండనే ఉంది. ఎక్కడికక్కడ ఎదురయ్యే సంఘటనలు సూక్ష్మసూక్ష్మ రేఖలతో చిత్రించడమూ కనిపిస్తుంది. సమాజంలో ఏదో సందర్భంలో పీడనో, బాధో, అలజడో, అపాయమో, హింసో, విద్రోహమో ఏదైనా కావచ్చు. సమాజంలో బాధలకుగురై, కారుణ్యాన్ని ఒలికే అనుభవాలు, భావసాంద్రతతో జీవితంలో దుస్థితి చిత్రితమవుతుంది. ఇవి ప్రతీకాత్మకంగానూ నిర్వహింపబడవచ్చు. వీటిలో, ప్రకృతి విపరీతాలతో పాటు సామాజిక

రాజకీయ వైయక్తిక తలాలపైనా, అనేకమైన దుస్థితుల దుర్ఘటనల చిత్రణం ఉంది. ఇది వర్తమాన స్థితిగతులకు కవి స్పందనరూపంగా కన్పిస్తుంది.

2

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోని రాజ్యాంగ రూపాలపట్ల విశ్వాసంతో, సంప్రదాయ మూలాల్ని గుర్తిస్తూ ప్రగతి లక్ష్యాన్ని నిర్మాణాత్మకంగా దర్శించే కవిత్వాన్ని ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంగా భావించడం సముచితం. ఈ సమాలోచనంలో సాహిత్యపరమైన అంశాలే కాకుండా అనుషంగికంగా, సామాజిక రాజకీయ మనస్తత్వపరమైనవీ చోటుచేసుకోడం జరుగుతుంది. ఇంకా స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో భావరూపాలూ ప్రతీకలూ, మనస్తత్వ రీతులూ పురాబింబాలూ కవిత్వకళలో ఉపస్కరకంగా సముచితమైన పాత్రల్ని నిర్వహిస్తున్నాయి. ఈ వెలుగులో సమాలోచనం చేస్తే రోజురోజుకీ పెరిగే విస్తృతికీ వైవిధ్యానికీ ఆధునికకాలంలో వర్తమాన "ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛ" మూలంగా కనిపిస్తుంది. కాబట్టి దీన్ని సాహిత్య చరిత్రలో ప్రజాస్వామ్యయుగంగానో, స్వేచ్ఛాయుగంగానో పేర్కోవచ్చు.

భావకవిత్వంలో స్వేచ్ఛ వ్యక్తినాశ్రయించింది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో స్వేచ్ఛ, 1) వ్యక్తితోపాటు 2) ప్రధానంగా సమాజాన్ని ఆశ్రయించింది. ఇంకా, 3) ప్రక్రియాగతమూ అయింది. ఇందులో వ్యక్తి స్థాయినుండి సమాజస్థాయికి పెరిగే విస్తరించే రూపం స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. దీని ఫోకల్ (focal) కేంద్రం వేరు. కవి ఫోకస్ (focus)లో కన్పించే స్థితిగతులూ, వాటి అవగాహన, పరిశీలన, దర్శనం పూర్తిగా భిన్నం. భావ కవిత్వంలో స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన 1) దిశ, 2) పరిధి, 3) ప్రయోజనం చాలా పరిమితమైనవీ. భావనలో కళాత్మకమైన సాంద్రతకు ఆధిపత్యం ఎక్కువ. అయితే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో దిశ, పరిధి, ప్రయోజనం చాలా విస్తృతమైనవీ. భావనలో మానవతా పూర్ణమైన సామాజిక స్పందనతో ప్రగతి లక్ష్యం ముఖ్యం. ఇది జీవిత చలనంలో జాతీయపరంపరా చేతనతో సామాజిక స్పందనతో ఎప్పటికపుడు దిశదిశనుండీ కొత్తను ఆహ్వానించే కళాత్మక గుణంతో ప్రవృత్తమయింది. సాహిత్య సమాలోచనంలో ఈ భేదాన్ని గుర్తించవలసిన అవసరం ఉంది.

3

స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునిక కాలంలో 1) సులభమైన ఉత్తమమమైన అభివ్యక్తి సాధనంగా స్థిరపడింది. 2) సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛకు అంటే నిర్మాణం మొదలుకొని వ్యక్తిగతమైన అభిప్రాయం సామాజిక దర్శనం దాకా నిలయమైంది, కావడంచేత

బహుత్వరలో వ్యాప్తిని పొందింది. 3) వర్తమాన సమస్యలు కేంద్రంగా సామాజిక రాజకీయ మానసిక స్థితిగతుల్ని చిత్రించే అవకాశం బాగా ఉండడంచేత యువగణాన్ని ఆకర్షించింది. 4) పరిధి చాలా విస్తృతమైంది కావడంచేత లక్ష్య నిర్దేశంతో పాటు ఆధునిక భావజాలానికి తగిందిగానూ రూపితమయింది. ఈనాడు పద్యంలో ఈ అంశాలు అక్కడక్కడా క్వాచిత్కంగా మెరపుతీగెల్లా కన్పిస్తాయి. పద్యంలో వివిధ శక్తిమంతమైన స్థానాల్ని ఆధునికావసరాలకు పూర్తిగా వినియోగించుకో వలసి ఉంది. దీనికి పద్యరచనా ప్రావీణ్యంతోపాటు, ఆధునిక సామాజిక తత్పరత కూడా అవసరం. పైగా దీని నిర్మాణ రూపమూ సులభం కాదు. నిర్మాణ సౌలభ్యం కలిగిన స్వేచ్ఛా కవిత్వంపట్ల మొగ్గ కవుల్లో సహజంగా ప్రవర్తిల్లింది. ఇది ఆధునిక సమాజావసరాలకు తగిన మానసిక వాతావరణాన్ని కల్పించింది. దీనికి కారణం కవుల్లో ఆధునిక సామాజిక తత్పరతయే. ఇదీనాడు నవమానవచరిత్రకూ, ఆధునిక జీవన సంస్కృతికీ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది. ఇది సహజమైన పరిణామం.

వర్తమానానికీ గతానికీ అనుబంధం వివిధ విషయాల్లో తప్పనిసరిగా కొనసాగుతూంటుంది. సాహిత్యానికి వస్తే గతంలోని భారతీయ పాశ్చాత్య సిద్ధాంతాలకు సంబంధించిన మౌలికమైన ఆలోచనల్ని విస్మరించడానికి వీల్లేదు. వీటి ఉపయోగమూ ఎంతో ఉంది. ఈ అంశాల్ని ప్రదర్శనశాల్లో శిల్పాల్లా కాకుండా, సహేతుకంగా ప్రయోజనపరంగా అన్వయించుకొని ఉపయోగించుకోవలసి ఉంది. వీటిని ఆధునిక కవిత్వంలో కళాత్మకమైన విలువలపై దృష్టితో సమన్వయం చేసుకోవడం సముచితం. దీనికి విమర్శకుల్లో గ్రహణగుణం వ్యాఖ్యానకౌశలం సమయపరివర్తనం గురించి విజ్ఞత, దర్శనశక్తీ అవసరం.

ఆధునికకాలంలో ప్రజాస్వామ్య సమాజంలో స్వతంత్రమైన ఆలోచనతోపాటు, కొత్తకొత్త నిర్మాణ రీతులతోపాటు, ఎన్నో వాదాలూ ధోరణులూ సిద్ధాంతాలూ ప్రకాశమానమవు తున్నాయి. దేనికది ఒక ప్రత్యేకమైన అధ్యయనపద్ధతి నపేక్షిస్తుంది. అందువల్ల కవిత్వ సమాలోచనమూ, ఒకే మూసలో పోసినట్లు జరపడం కుదరదు. దీనినుండి ముక్తమయి నప్పుడే, మంచి విమర్శ, ఉపయోగకరమయిన విమర్శ, హేతువుతో విజ్ఞతతో కూడిన విమర్శ ఆవిర్భవిస్తుంది. కవిత్వానికి సృజనశక్తి ఎంత ముఖ్యమో, ఈనాడు దీని వికాసానికీ ప్రశస్తికీ వ్యాఖ్యానమూ సమాలోచనమూ అంతే ముఖ్యం. ఈ ప్రక్రియ సమాజంలో ఉత్తమ సాహిత్య సంస్కారస్థాయిని పెంచుతుంది. సముచితమైన విలువల్ని కాపాడడమే కాక సాహిత్య వాతావరణాన్ని కొత్తదనంచేత ప్రకాశింపజేస్తుంది.

.4

స్వేచ్ఛాకవిత్వానికి నియతమైన లక్షణం లేదు. కవి తనకుతానుగా ఏర్పరచుకొన్న నిర్మాణరూపం సద్యఃస్ఫూర్తితో ఏర్పడేదే. ఇది ఒక విధంగా దీని లక్షణపరిధిని విశాలతరం చేస్తోంది. ఇదో కట్టులో, చట్రంలో ఛందోగతంగా ఒదిగిఉండకపోవడంవల్ల, స్వేచ్ఛాగుణం చేత, కొత్త కొత్త నిర్మాణ రీతుల్ని పొందడమూ గమనించవచ్చు. స్థూలంగా, 1) శబ్దంలహరి వలె మరో శబ్దాన్ని అందుకొనీ వర్తిస్తుంది. 2) శబ్దం తరంగంవలె ఎగసి మరో శబ్దాన్ని పట్టుకొనీ కదలుతుంది. 3) వాక్యం మరో వ్యాక్యాన్ని అందుకొనీ, 4) మరోవాక్యంతో కలిసీ చరిస్తుంది. 5) లయచలనంతో, ప్రసారగమనంతో ఆకర్షిస్తుంది. 6) ధారాగతితో ప్రవహిస్తుంది. 7) ఇట్లా ఎక్కడికక్కడ ఆవేశస్థితిననుసరించి ఒకే స్థాయిలో లేదా వివిధ స్థాయిల్లో పై అంశాల సమాకలనం జరగవచ్చు. 8) ఆవేశ స్థాయిని బట్టి, భావ స్వరూపాన్నిబట్టి నిర్మాణ రీతినిబట్టి ఉద్గమన రూపం సిద్ధిస్తుంది. ఇది రచనలో ఖండఖండంగానూ సమూహాలు సమూహాలుగానూ, ఏకధారగానూ, సూత్రసదృశంగానూ వివిధ శిల్పాకృతుల్ని పొందేవీలుంది. 9) ఒక్కొక్కపుడు శబ్దం, శబ్దసమూహం, వాక్యం, దాని కదలికల్ని బట్టి, అక్కడక్కడా గుణరూపాలూ, మాత్రారూపాలూ చోటుచేసుకోనూవచ్చు. దీన్ని కవి ఉద్దేశించకనూ పోవచ్చు. అయితే పూర్వప్రక్రియల ప్రభావంవల్ల, గతంతో వీడని అనుబంధంవల్ల, ఈ స్థితి ఏర్పడుతుంది. దీన్ని నివారించనూవచ్చు. ఏమైనప్పటికీ సమాలోచనతో కవిత్వంలో పలు అంశాల్ని విశ్లేషించడం, చర్చకు నిలపడం, నిగ్గుతేలిన అంశాలతో లక్షణ స్వరూపాన్ని గుర్తించడం మునుముందు బాగా జరగవచ్చు. ఇది సమాలోచనా ప్రక్రియలో భాగం. 10) రచనలో సంభాషణ పద్ధతులూ, వచనరీతులూ, వచోవిన్యాసాలూ చోటుచేసు కుంటాయి. ఇవి వ్యవహారంలో ఉన్న భాషా సహజమైనవీ, వీటిలో పరంపరా ప్రభావం, ప్రయోగనవ్యత రెండూ దృష్టికి వస్తాయి. ప్రతి కాలంలోనూ మార్పులు వచ్చేప్పుడు అంతకు పూర్వం ఉన్న, పరంపరకు సంబంధించిన అంశాలు కొన్ని చోటు చేసుకుంటాయి. కొన్ని అపరిహరణీయాలుగానూ కన్పిస్తాయి. ఏదైనా చివరకు సృజనరూపం కవి బహిరంతర్వ్యక్తిత్వం పైనే సర్వం ఆధారపడి ఉంటుంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వం నిర్మాణంలో "షోపీస్" కాదు. ఏదో ఒక పోతలో ఒదిగిపోయే, "ముద్రాకృతి" అసలే కాదు. దీనికి "మోడల్" అనేది లేదు. కాబట్టి కవి నిర్మాణదృష్టినీ, కౌశల్యాన్నీ సృజనరూపంలో సిద్ధించే ప్రత్యేకతనూ బట్టి విభేదిస్తుంది. ఇది సంపూర్ణంగా కవి స్వేచ్ఛా మనోగతమయింది. ఏ సృజన రూపం అస్తిత్వాన్ని గురించీ, ఆవిష్కారం గురించీ, హేతురహితంగా సందర్భ శూన్యంగా ప్రశ్నించడం సమంజసం కాదు.

1) సామాజిక వాస్తవికత, 2) వేదనాస్పందనం ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో బాహ్యాంతర్విధాలు, రచనలో ఏకాకృతి పొందుతాయి. 1) సామాజిక వాస్తవికత అనేది ఒక్కొక్క కవిలో ఒక్కొక్కవిధంగా వ్యక్తిత్వ వికాసంతో అవగతికి వస్తుంది. 2) వేదనా స్పందనం అనేది రచన వెనుక నుండి పనిచేసే మానసికమైన విశ్లేషణం, పరిశీలనం చిత్రణంతో సంయుతమైందీ. చారిత్రక సాంస్కృతికభావ ప్రసారమూస్ఫూర్తికి వస్తుంది. వీటితో పాటు మానవీయమైన విలువల ప్రతిపాదనమూ ముఖ్యం. స్వేచ్ఛా కవిత్వం సహేతుకమైన మార్పులకు నిబద్ధమైందీ, లక్ష్యనిర్దేశం కలిగిందీ అవడంచేత వివిధాంశాల చక్కని సమ్మేళనంచేత కొత్తతరాల్ని బాగా ఆకర్షించడం సహజం.

5

మనిషిపై ఆశతో మనిషిలో శక్తిపట్ల విశ్వాసంతో, యుక్తిపట్ల ప్రత్యయంతో, మనిషి మనిషితో సంబంధం కోరే గుణంతో, మానవతా మనోజ్ఞంగా ప్రకాశించే స్వరూపం స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో దర్శనమిస్తుంది. ఎప్పటికపుడు కొత్తను కోరే, మార్పుకు ప్రేరేపిస్తుంది. మార్పుకు సహకరిస్తుంది. మార్పును లక్షిస్తుంది. సమాజగమనంలో సముచితమైన పాత్రను నిర్వర్తిస్తూండడంవల్ల, చారిత్రక ప్రాధాన్యాన్ని సంతరించుకుని, కవిత్వమంటే ఈనాడు 'స్వేచ్ఛాకవిత్వం'గా అర్థస్ఫూర్తిని పొందింది.

మరో విషయం, సమాజ గమన చిత్రణంతోపాటు, మనిషి లోలోపలి వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి ఆలోచనకు గురిచేస్తూంది. ఈ రెండింటి అనుబంధాన్నీ, సంబంధాన్నీ గురించి చింతనకు దారితీస్తూంది. కొత్తఊపిరితో, కొత్త ఆయువుతో, కొత్త ఆలోచనతో, ప్రగతి శీలంతో, ప్రజాస్వామ్య చేతనకు సంకేతంగా నిలిచిందీ స్వేచ్ఛా కవిత్వం. సాహిత్యపరంగా ఈనాడిది కొత్త సంస్కారంతో ఏర్పడిన వాతావరణానికనుగుణమైన తరం కవులతో నిండిపోయింది.

దీన్ని సమీక్షిస్తే, 1) స్వయంప్రేరణయుతమయిందీ, 2) కవి వ్యక్తిత్వంలో సంప్రదాయ సంస్కృతీ తేజంతో పాటు ఆధునిక సంస్కారం, మానవీయ స్పందన శక్తీ, సామాజిక తత్పరత, హేతుదృష్టితో వస్తు నవ్యత ఇట్లా అనేకాంశాల సమాహారంగా ఆవిష్కృతమయ్యే సద్యోరూపంగా గోచరిస్తుంది. ఇందులో 1) కథా పద్ధతికన్నా భావ విన్యాసానికే ప్రాధాన్యం, 2) కథన రీతులకన్నా భావయోజనకే ప్రాధాన్యం, కథ-కథనం అనగానే వచనత్వం చోటుచేసుకునే వీలెక్కువ. అయితే స్థూలంగా కథాసూత్రం ఉండవచ్చు. కథాంశం ఉండవచ్చు. కాని నిర్వహణం మాత్రం భావ స్థానాలపై భావగతులపై దృష్టితోనే సాగుతుంది. ఇవి వర్తమాన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో స్ఫుటంగా కన్పించే అంశాలు.

ప్రస్తుత సమాజంలో, పై వర్గాల నుండి క్రింది వర్గాల దాకా, అందరినీ కలుపుకొనీ, వారి జీవిత సమస్యలకూ సమాధానాలకూ ప్రాధాన్యమిస్తూందీ ప్రక్రియ. ఇది చాలా తక్కువ సమయంలో బహుముఖీనంగా విస్తరించడానికి కారణమిదే. ఆధునిక సాహిత్య చరిత్రలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం, ప్రజాస్వామ్య యుగంలో కొత్త దిశకూ స్వతంత్రమైన అభివ్యక్తికీ సాధనంగా నిలిచింది. సామాజిక తత్పరతతో వ్యక్తి స్ఫూర్తితో, ఆధునిక సాహిత్య సంస్కృతిలో చారిత్రకమైన పాత్రను నిర్వహిస్తూంది. ప్రజాస్వామ్య సంవిధానం భూమికపై, సాహిత్య చరిత్రలో ప్రజాస్వామ్య యుగంగానూ / కవితా ప్రస్థానంలో స్వేచ్ఛాయుగంగానూ పరిగణించడానికి వీలైన అస్తిత్వాన్ని పొందింది.

"అరుణకిరణం గుండెలో నిలిచి మనిషీ కదలిరా
మానవీయ సూర్యునితో ప్రజాస్వామ్య పతాకతో"

2. ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం

ఆధునిక స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఈనాడు సమాజంలో ప్రచలితంగా ఉన్న ప్రజాస్వామ్య తత్త్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తోంది. ఈ ఆధారతలంపై జీవితంలో భౌతిక చిత్రణంతో, మానసిక విలోకనంతో విశిష్టంగా ఉంది. నిరసన ప్రతిఘటన నినాదం సంఘర్షణ మొదలుగా ప్రస్తుత వ్యవస్థను వ్యతిరేకించే పద్ధతులు ప్రజాస్వామ్యంలో అనుమతించేవే. ఇటీవల విప్లవవాదులు అందునా రచయితలు తమ ఆదర్శాల్నీ అభిప్రాయాల్నీ ప్రకటించే స్వేచ్ఛా వాతావరణం ప్రజాస్వామ్యాన్ని పటిష్ఠం చేసింది.

సాహిత్య ప్రపంచంలో ఈ ధోరణి వైవిధ్యంతోపాటు విలువలకీ దారితీసేది. సమాజంలో ఎప్పుడూ యథాస్థితికి ప్రగతి తత్త్వానికీ మధ్య సంఘర్షణ జరుగుతూనే ఉంటుంది. ఇది తప్పనిసరి, ఇది ఒక వ్యవస్థీకృతమై జరగడంవల్ల ఒక పద్ధతి అవలంబింప బడుతుంది. గతిలో వేగం వస్తుంది. ప్రయోజన విస్తృతి ఉంటుంది. గుణాత్మకమైన మార్పు వస్తుంది. దీని ఫలితం అందరికీ (అంటే ఎక్కువమందికి) అందుతుంది. ఇది వ్యక్తి నిష్ఠం కాక సమాజనిష్ఠంగా తన పాత్రను నిర్వర్తిస్తుంది. కాలం గడుస్తూన్నకొద్దీ కొత్త అనుభవాలు అవసరాలు ఎదురయ్యే కొద్దీ యథాస్థితి క్రమంగా ప్రగతికి దారి ఇస్తుంది. ఒకప్పుడు తప్పుకుంటుంది. ప్రగతి తత్త్వమూ కొంత సరిపెట్టుకొని పురోగమిస్తుంది. ఇది ఒకనాటితో ముగిసేది కాదు. తరం తరువాత తరం వచ్చేకొద్దీ అనూహ్యమైన ప్రభావాలకు లోనై పరివర్తన కోరడం సహజం. సాహిత్యంలో మార్పు ప్రతిఫలనం అనివార్యం. ఈ మార్పు మిగతా ప్రక్రియల్లో కన్నా కవిత్వంలో ముందుగా వస్తుంది.

సాహిత్యంలో ముఖ్యంగా కవిత్వంలో ఇప్పుడున్న వాతావరణాన్ని బట్టి సంప్రదాయ చ్ఛాయలు, కాల్పనిక రీతులు అభ్యుదయధోరణి విప్లవదృష్టితోపాటు ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం విమర్శకుల విశ్లేషణకందుతుంది. ఈ కాలం ఎన్నెన్నో ఆదర్శాలతో సిద్ధాంతాలతో అభిప్రాయాలతో సమాజంలో ఉన్న అన్నివిధాలైన జీవిత దిశల్ని స్పృశిస్తూ కన్పిస్తుంది. ఇది కాలం గడిచేకొద్దీ సంకుచితసీమల్ని అధిగమిస్తూ అంతర్జాతీయతను పొందుతూంది. ఇటీవల ఈ దృష్టితో ఇతర భారతీయ భాషల్లోను ప్రపంచ భాషల్లోను వచ్చిన మంచి కవిత్వాన్ని వెలుగులోకి తెచ్చే ప్రయత్నం జరుగుతూంది. ఆయా భాషల్లోని కవిత్వశక్తినీ మంచి స్థితిని పొందిన దిశను, ప్రదర్శిస్తూంది. తెలుగులో వచ్చే కవిత్వంలో శక్తినీ సుస్థితిని దిశనూ తులనాత్మకంగా పరిశీలిచేందు కుపకరిస్తుంది.

ఇప్పుడు తెలుగు సంప్రదాయం కాల్పనికం అభ్యుదయ విప్లవం ప్రసరించే వెలుగులతోపాటు వివిధ దృక్పథాల సమన్వయంతో ప్రజాస్వామ్య తత్త్వం ప్రధానంగా కవిత్వం వెలువడుతూంది. ఇటీవల కమ్యూనిస్టు దేశాల్లో ప్రజాస్వామ్యానికభిముఖంగా వచ్చే మార్పులు కూడ ఈ సందర్భంలో పరిశీలించవలసి ఉంది. తీవ్రవాదానికి కారణాలు దానిలోని ఉత్తమ గుణాలతోపాటు సత్త్వరం ఇతర వాదాల్లోని ఉత్తమ కోణాలను ప్రోత్సహించే వ్యవస్థ అవడంవల్ల ఈనాడు ప్రజాస్వామ్యం అవసరమౌతూంది. ఇది సమాజశ్రేయస్సు సౌభాగ్యం సమానత్వంపై దృష్టితో సంప్రదాయంనుండి సామ్యవాదం వరకు చారిత్రక పరిణామంలో భాగాలైన అన్ని ఆలోచనా ధోరణులకు తమతమ పాత్ర నిర్వహించే అవకాశం కలిగిస్తూంది. దేనికీ క్షతి ఏర్పడదు. వ్యతిరేకం ప్రతిపక్షం నిరసనం ప్రతిఘటన సంఘర్షణ అనేవి సామాజికంగా చూస్తే నాగరికత - సంస్కృతి వికాసంలో అనివార్యాలుగా చరిత్రలో కన్పిస్తాయి.

ఇవి వ్యక్తి స్వేచ్ఛకవకాశంతో పాటు సాంఘిక న్యాయానికి మానవజాతి సౌభాగ్యానికీ క్రమంగా దారితీసాయి. అయితే ఇవి అప్పుడప్పుడు అవసరం మేరకు వచ్చేవే కాని ఎల్లప్పుడు తీవ్రస్థాయిలో ఉండడం కుదరదు. కొంతకాలం విరామాన్ని పొందే స్థితి వస్తుంది. లేదా కాలంపై ఇతర శక్తులతో సమన్వయాన్ని పొందే స్థితి ఏర్పడుతుంది. ఈ దశలో ఉత్పన్నమయ్యే సాహిత్యం ప్రత్యేకంగా ఉండడం సహజం. కాబట్టి దేన్నీ సంపూర్ణంగా వేరుచేసి చూడడం కుదరదు. ఇతర విషయాలను కూడ పరిగణనలోకి తీసుకోవలసి ఉంటుంది. ఏ వ్యక్తి ఇష్టానిష్టాలతో పనిలేకుండా సామాజిక తలంపై తమ తమ క్రియాత్మకమైన పాత్రల్ని నిర్వహిస్తాయి. ఈ విధమైన విభిన్న భావధోరణుల స్థితికీ క్రియాత్మకమైన పాత్ర నిర్వహణకూ ఆధారభూమి ప్రజాస్వామ్యం కావడం విశేషం. ఈ విధంగా చారిత్రక దృష్టితో సమన్వయ ధోరణిని అవలంబించే ఈనాటి ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంలో ఈ క్రింది అంశాలు పరిశీలనకు వస్తాయి.

1) వ్యక్తిస్వేచ్ఛ, 2) సామాజిక న్యాయం, 3) కుటుంబ వ్యవస్థ నుండి అనేక కారణాలవల్ల దూరమై కొత్త అనుబంధాలేర్పడిన స్థితి, 4) నగర జీవనంలోని ఏకాంత ధోరణి, 5) మానసికమైన ఒత్తిడి-స్పందనం, 6) ఏకాంత ధోరణిని పోగొట్టే కార్యక్రమాల పట్ల కొత్తగా శ్రద్ధ, 7) సామాజిక శక్తులపట్ల ఆకర్షణ, వాటిని గురించిన ఆలోచన, 8) అస్థిరమైన స్థితి - అస్పష్టమైన అంచుల్లో భావ ధోరణి, 9) అన్నివైపులనుండి వచ్చే మార్పులకాహ్వానం - ప్రతిస్పందనం, 10) స్థానికం నుండి అంతర్జాతీయం దాకా ఆలోచనా ప్రభావాలతో రూపొందిన స్వీయవ్యక్తిత్వ వికాసం, 11) ప్రాచీనం నుండి ఆధునికం వరకు సంప్రదాయం నుండి విప్లవం దాకా మానవుని ప్రస్థానంలో వివిధ

సోపానాల అవగాహన, 12) హేతు దృష్టి-సంస్కరణం-పరివర్తనంతో నిత్యం మానవ ప్రగతిని సమాజశాంతిని కోరే ఆదర్శరూపం అనేవీ సందర్భంలో ప్రజాస్వామ్య యుగ కవిత్వ విశ్లేషణలో దృష్టికి వచ్చేవి.

ఒక విధమైన కవిత్వం నుండి మరో విధమైన కవిత్వాన్ని గుర్తించేందుకు 1) మూల వస్తువు ఎన్నిక, 2) స్థితి యోజనం, 3) భావప్రసారం, 4) నిర్వహణంపై దృష్టితో పాటు నిర్మాణరూపం, 5) అభిప్రాయ ప్రకాశనం - సిద్ధాంత ప్రతిపాదనం అనేవి గ్రహింపవలసినవి. వీటి ఉపయోగంలో కవికి స్వేచ్ఛ ముఖ్యం. ఇది అభివ్యక్తి శిల్పం మొదలుకొని సిద్ధాంత ప్రకటనం - ఆదర్శాల ఆవిష్కారం వరకు వ్యాప్తమైంది. ఇవి ఈనాటి ప్రజాస్వామ్య కవిత్వరూపంలో కన్పించే సాధారణాంశాలు. ఈ దృష్టితో దీన్ని వివేచింపవలసి ఉంది.

సమాజంలో పీడితులు తాడితులు గురించి సానుభూతితో వాళ్ళ పక్షం వహించి మాట్లాడడం ఈనాడు సర్వసాధారణమైంది. ఈ కారణంగా ఎప్పుడో కొత్తగా ప్రత్యేకంగా కన్పించిన ప్రగతి భావ పదబంధాలు, విప్లవ ప్రతీకలు భావరూపాలు ఇప్పుడు పడికట్లు రాళ్ళుగా పరిణమించడం సహజం. ఇవి స్థిరపడినాయి. సాధారణ స్థితిని పొందినాయి. ఒక వాతావరణాన్ని పురస్కరించుకొని ఒక కాలంలో దానికి తగిన విధంగా యోజితమైన ఈ పదబంధాలు ప్రతీకలు భావరూపాలు మొదలైని ఎప్పటికీ ఎవరో కొందరి సొత్తుగా పరిమితంగా ఉండిపోవు, ఇవి సాధారణ్యాన్ని పొందుతాయి. దానికి సంబంధించిన వాతావరణాన్ని చిత్రించేప్పుడు, సూచించేప్పుడు భేదభావం లేకుండా అంతా నిస్సంకోచంగా ఉపయోగించడం జరుగుతుంది.

ఇక ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి వస్తే ఇందులో సామాజికంగా వైయక్తికంగా సంఘర్షణకు సంక్లిష్టస్థితికి దారితీసే భౌతిక శక్తుల్ని మనోరీతులను చిత్రించడం కన్పిస్తుంది. జీవితంలో సమస్యలపట్ల సందర్భాలపట్ల అవగాహన ఆలోచన స్పందనం, దృష్టిలో భేదం, లక్ష్యంలో భేదం ఒక రచయిత నుండి మరో రచయితను విభేదిస్తుంది. ప్రతి వ్యక్తి తనదైన ప్రత్యేక పద్ధతితో స్పందించడానికి ప్రతిక్రియ నెరపడానికి సృజనశక్తి వికాసానికి స్వేచ్ఛ ముఖ్యం. అవకాశం అవసరం. ఒక సిద్ధాంతంపట్ల ఆదర్శం పట్ల అభిలాష ఆలోచనా పథం ఉండడం వేరు. దానికాచరణ రూపమివ్వడం వేరు. దాన్ని ఆచరణలో పెట్టే స్థితి వేరు. దీన్ని కవిత్వంలో నిబంధించడానికి కావలసిన శిల్పకళావిభాగం వేరు. ప్రత్యేకమైన దృష్టి అవసరమౌతుంది. దీన్ని చిత్తశుద్ధితో అనుసరించడమే నిబద్ధత. ఇందులో కష్టాలు సైతం ఎదుర్కొనే సంకల్పశక్తి ఉంది. కార్యరూపంలోకి పరివర్తింపజేసే క్రియాశక్తి ఉంది. ఇది రచయిత సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వాన్ని

కవిత్వంస్థాయిని పెంచేందుకుపకరిస్తుంది. సమాజంలో కవి తానే వ్యక్తిత్వ నిర్మాణం కలిగి ఉన్నాడో దాని కనుగుణంగానే కవిత్వ మావిర్భవిస్తుంది. ఇది సహజం కూడా.

ప్రజాస్వామ్యం మానవజాతి శ్రేయస్సు కుపకరించే అన్ని సిద్ధాంతాల్లోని గుణాల్ని మన్నిస్తుంది. వేల వ్యక్తిత్వాల్ని వేయి విధాలుగా వికసింపజేసి సమాజానికి సంపూర్ణతను సిద్ధింపజేస్తుంది. అనంతకాలంపై ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క విధంగా ఉపకరించవచ్చు. ఒక్కొక్కదాని ప్రయోజనం ఒక్కొక్క విధంగా పరిణమించవచ్చు. ఈ దృష్టితో ఆలోచనల్ని ప్రతిబింబింపజేస్తూ ప్రగతిని కాంక్షించేదే ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం. దీని పరిధి ఎంతో విస్తృతమైంది, స్వరూపంలో వైవిధ్యం కలిగింది. ఆచరణీయమైన స్థితిని పొందింది, మానవజాతి సౌభాగ్య భవిష్యత్తుకు ఆవశ్యకమైంది. ఈనాటి తెలుగు సాహిత్యంలో 1) స్వేచ్ఛ-స్వాతంత్ర్యం, 2) సంస్కరణ-పరివర్తనం, 3) ప్రగతి - మానవతాభావన, 4) శాంతి-సౌభాగ్యం, 5) సౌందర్యం-సమానత్వం, 6) సంప్రదాయమూలాలు- విశ్వభావన పట్ల ఆకాంక్షతో అవతరిస్తూంది ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం.

"నాలో మానవతా మేఘం
ప్రజాస్వామ్య సందేశంతో"

3. కవిత్వమూ - సృజనశక్తి

ఒక స్థితి గురించి ఆవేశం, ఒక సంఘటన గురించి ఆవేదన, ఒక వస్తువు గురించి ఆలోచన ఒక్కొక్క కవి మనస్సులో ఒక్కొక్క విధంగా ప్రసారమౌతాయి. ఒక్కొక్కరొక్కొక్క విధంగా స్పందిస్తారు. వివేచన చేస్తారు. ప్రతిక్రియ నెరపుతారు. విశిష్టమైన దృష్టినవలంబిస్తారు. ఆదర్శాన్ని కలిగి ఉంటారు. ఇది వాక్ దశకు పూర్వస్థితి. దీన్ని అనుసరించి శబ్దం అర్థసహితమైన వాక్యవిన్యాసంతో నిర్మాణరూపం పొందుతుంది. సమాహారంగా కవి వ్యక్తిత్వం సిద్ధిస్తుంది. ఎన్ని అభిప్రాయభేదాలున్నా దానికి కారణమైన సృజన శక్తి మాత్రం ఎటువంటి అభిప్రాయ భేదాలతో నిమిత్తం లేనిది, అందరికీ ఆమోదయోగ్యమైందీ, అందరినీ ఆకర్షించేదీ.

ఏది కవిత్వం? ఏది కవిత్వం కాదు? అనే ప్రశ్నలు తరువాత ఉత్పన్నమయ్యేవి. సామాన్యస్థాయి నుండి పై విశేషస్థాయికి పోయే కొద్దీ అభిప్రాయ భేదాలనేకం ఉత్పన్నమౌతాయి. సాధారణ పాఠకులు, అభిమానులు, విమర్శకులు, సహృదయులు, కవులు వీరు సమకాలీనంగా ఎట్లా ఉన్నా కాలం గడిచేకొద్దీ ఆపైన దీన్ని గురించి ఆదరించడమో ఆలోచన చేయడమో నిజంగా జరుగుతుంది.

కవితా ప్రస్థానంలో అన్ని విధాలైన కవిత్వమూ పరిణామదశల్లో వివిధ రూపాలుగా వచ్చినా మొత్తం మీద మానవ సంస్కృతీ రూపంతో నిబద్ధమైనవే. ఆయా భాషా సాహిత్య శక్తుల విస్తృతినీ వైవిధ్యాన్నీ కలిగించే మాట వాస్తవం. ఎటువంటి గొప్ప సృజనశక్తిని ఆవిష్కరించేదైనా ఎంతటి ప్రభావ సంపన్నమైనదైనా దానితో తృప్తిపడి సాహిత్య ప్రపంచం ఊరకనే ఉండిపోదు. ఉండలేదు కూడా. తర్క వితర్కాలు సాగుతూనే ఉంటాయి. ప్రశ్నలు వెలువడుతూనే ఉంటాయి. ఏవో సమధానాలు వస్తూనే ఉంటాయి. ఇవి ఎప్పటికపుడేదో తృప్తిని కలిగిస్తూ ఉంటాయి. తిరిగి సందేహాలు తలెత్తుతూంటయి. మరో సృజనాత్మక కృతి వస్తుంది. కొత్త సమస్యలుత్పన్నమౌతూనే ఉంటాయి. అసలు కవిత్వమంటే ఇట్లా ఉండాలన్న అభిప్రాయం ఎప్పటికపుడు కొత్తకొత్తగా పాఠకుల విమర్శకుల కవుల హృదయాల్లో ఉద్యమిస్తూనే ఉంటుంది. ఇది ఒకనాటితో ఒకచోట ఒక ఆలోచనా పరిమితిలో నిలిచేది కాదు. అలంకార శాస్త్రమంతా ఇట్లా వివిధ దశల్లో అవతరించిందే. సాహిత్య విమర్శ అంతా ఇట్లా వివిధ పద్ధతుల్లో వెలసిందే. ఈ కారణంవల్ల పోనుపోను ఒకే కాలంలో ఒకే యుగంలో భిన్నభిన్నంగా కవిత్వం వెలువడుతుంది.

ఒకే కవి వివిధ సందర్భాల్లో భిన్నభిన్నంగానూ కవిత్వాన్ని సృజించడమూ కన్పిస్తుంది. ఈ యుగాన్నే తీసుకుంటే ఒకే కాలంలో ఇంచుమించుగా కాల్పనికం అభ్యుదయం ప్రజాస్వామ్యం విప్లవం సంప్రదాయం నవ్యసంప్రదాయ పద్ధతుల్లో వివిధ గుణాలతో వాటి కలయికతో కవిత్వాలు వచ్చాయి. ఒకే కవికి సంబంధించినవి ఈ లక్షణాలతో రచనల్ని చూడవచ్చు.

శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని తీసుకుంటే ప్రభవ వ్రాసిన సమయం వేరు. అప్పుడాతని కవిత్వస్ఫూర్తి వేరు. ఆయన భావించిన కవిత్వ నిర్వచనం వేరు. కాలం మారింది. ఆయన ఆలోచనలు మారాయి. జీవిత దృక్పథం వేరైంది. ప్రయోజనం మారింది. కవిత్వం భిన్నమైంది. దీనికనుగుణంగా రూపం నిర్వహణం లక్ష్యం మారడం సహజం. ఇదేకాలంలో ఇటువంటి స్థితిలో ఇంకొకరిలో ఈ మార్పు రాకపోవచ్చు. ఒకవేళ వచ్చినా ఈ విధంగా ఉండకపోవచ్చు. సృజనశక్తిలోని విశిష్టత ఇదే. శ్రీశ్రీలో ప్రభవ తరువాత వచ్చిన మార్పును బింబించే మహాప్రస్థానం ఆ తరువాత మరో మహాప్రస్థానం అవతరించాయి. పద్యం నుండి మాత్రాఛందస్సు ఆపైన వచన కవిత్వం ఆ తరువాత జానపద ఛందోఫణితుల్లో రచనల్ని గమనిస్తే సంప్రదాయం కాల్పనికం అభ్యుదయం విప్లవం మార్గాల్ని సూచించే విభిన్న లక్షణాల్ని గుర్తించవచ్చు. రచనల్లో బహిస్స్వరూపంలో అంతస్స్వరూపంలో లక్ష్యనిర్దేశంలో మార్పు స్పష్టం.

దీన్ని బట్టి భిన్న కవులతోపాటు ఒకే కవిలోను కాలంపై వచ్చే మార్పుల్ని బట్టి కలిగే దృష్టిభేదం వల్ల కవిత్వ నిర్వచనమూ మారుతుందన్న విషయం ఆలోచనకు వస్తుంది. కాలం గడిచేకొద్దీ అన్నిటిలోను మూలభూతమైన కవితాస్పర్శలో సృజనశక్తి గుర్తింపబడి నిలిచిపోతుంది. దాశరథి రచనల్లో పద్యం గేయం స్వేచ్ఛా కవిత్వ రూపాల్ని ఈ సందర్భంలో గమనించవచ్చు. పాఠకులు అభిమానులచేత ప్రచారాన్ని పొందుతుంది. కవులచేత పరంపరగా కొనసాగింపబడుతుంది. ఈ అంశం సమకాలీన పరిస్థితుల్లో అతివ్యాప్తి అవ్యాప్తి దోషయుతమైనా ఎన్నో వ్యవహారకారణాలవల్ల లౌకికదశలో ఎక్కడికక్కడ విడివిడిగా ప్రచారరూపంలో ఉన్నా ఆపైన సందేహాలకు ప్రశ్నలకు చర్చలకు స్థానీయమై కాలాన్ని అధిగమించిన మరో రూపంతో ఆలోచనకు వస్తుంది.

కవిత్వంతో సంబంధం ఉన్నవాళ్లు సమాజంలో సాధారణ పాఠకులు అభిమానులు విమర్శకులు సహృదయులు పండితులు కవులు. వీళ్ళవల్ల వేదసూక్తాల నుండి ఈనాటి కవిత్వం దాకా కవిత్వం ప్రత్యేకమైన స్థానాన్ని పొందింది. ఎవరికివారు చదువుకోడం అట్లా ఉంచి ఒకరు వినిపిస్తే మరొకరు వినే స్థితి ప్రాచీనకాలం నుండి వస్తూంది. లవకుశుల రామాయణ గానం అంతకుపూర్వం ప్రాచీనకాలం నుండి వచ్చే వేదపరనం

మన దృష్టికి వస్తాయి. ఒక్కరే చదువుకునే కంటే ఈ విధంగా శ్రోతగా ఆనందించే అవకాశంవల్ల కలిగే ప్రయోజనం వేరు. స్వల్పసంఖ్యలో ఉన్న సమావేశాల్లోను బహుళ సంఖ్యలో ఉన్న సభల్లోను ఈ పద్ధతి బాగా రాణింపుకు వచ్చింది. ఇదే కావ్యపఠనం కావ్యగానం కావ్యగోష్ఠి కవిసమ్మేళనం అనీ ప్రముఖంగా వ్యాప్తిలో ఉంది. కవి సమ్మేళనం ఇటీవల బాగా ప్రచారంలో ఉంది.

ఆధునిక యుగంలో నలభై యాభై ఏండ్ల క్రితం భావ కవితోద్యమ నాయకుడు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి తన కృతులనే కాకుండా సమకాలికులైన ఇతర కవుల కృతుల్ని గానంచేస్తూ ఊరూరు తిరుగుతూ ఆధునిక కవిత్వానికి విశేష ప్రచారాన్ని కలిగించిన విషయం అందరికీ తెలిసిందే. పాఠకులు తాము చదివేప్పుడు స్థితిని ఆలోచనాత్మకంగా మలచుకుంటారు. అదే తాము వినేప్పుడు ఆవేశాత్మకంగా తీర్చబడుతుంది. కృష్ణశాస్త్రి చేసిన కవితాగానం ఎక్కడా రికార్డు చేయబడకపోవడం మన దురదృష్టం. విశ్వనాథ కావ్యపఠనం మధ్య మధ్య వ్యాఖ్యాన సుందరంగా చిన్న చిన్న కథలతో ఆవేశ భాసురంగా ఎంతో ప్రభావోపేతంగా ఉండేది. ఎంతసేపైనా మహనీయమైన ఆకర్షణస్థాయి తగ్గేది కాదు. ఇక దాశరథి నారాయణరెడ్డి ఇరువురు భిన్నరీతుల్లో కావ్యగానం చేస్తూ ఆంధ్రదేశంలో ముఖ్యంగా తెలంగాణాలో ఆధునిక కవిత్వాన్ని ప్రజల దగ్గరికి తీసికెళ్ళి సమాజంలో సాహిత్య చైతన్యం కలిగించిన సంగతి అందరికీ తెలిసిందే. ఇట్లా ఎందరో! వీరంతా తమ కృతుల్ని మాత్రమే చక్కగా గానం చేసేవారు లేదా పఠనం చేసేవారు. కేవలం కావ్యగానం లక్ష్యంతో వివిధ కవుల కృతుల్ని ప్రజల మధ్యకు తీసుకొని వెళ్ళే సాహిత్యయత్నం కృష్ణశాస్త్రి తరువాత జరగలేదనే చెప్పాలి. దీనికెంతో ఉదార హృదయం అవసరం. అయితే బెంగాల్‌లో ఈ పరంపర ఉంది. ఇక్కడ ఉదార హృదయం అట్లా ఉంచి కవిత్వ ప్రచారంతో పాటు ధన సంపాదనంపై దృష్టి అధికం. అంతో ఇంతో శ్రమించి వివిధ కృతుల్ని అభ్యసించి వివిధ కవుల కవిత్వాల్ని ఆకర్షణీయంగా గానంచేసి ధన సంపాదనం చేసే సంచార బృందాలు సుమారు నలభైదాకా ఉన్నట్లు చెబుతారు. ఇటీవల బెంగాల్‌లో గౌరీ ఘోష్ ఆమె భర్త పార్థుఘోష్ ఇరువురు ఆధునిక కవిత్వాన్ని గానం చేస్తూ ప్రజలను ఆనందపరవశుల్ని ఆలోచనా నిమగ్నుల్ని చేసే కార్యక్రమాలు చేపట్టారు. ఇక్కడ ధనార్జనతోపాటు సాహిత్యాభిలాష ప్రచార తత్పరత ఉంది. బెంగాలీయులకు సాహిత్యమన్నా కళలన్నా అందునా కవిత్వమంటే ఎక్కువ ప్రీతి కావడంచేత ఈలాంటి కార్యక్రమాలు విజయవంతమే అవుతాయి.

ఈ కార్యక్రమాల్లో వివిధ దృక్పథాల కవిత్వం వినబడుతుంది, ముందు మాటలతో ఆరంభించి మధ్య మధ్య సందర్భోచిత వ్యాఖ్యలతో వివరణలతో సాగుతుంది. కావ్యగానం

వివిధ గతి విశేషాలతో భావస్ఫూర్తితో మంచి స్వరసంయుతంగా నిర్వహించడం వీరి ప్రత్యేకత. ఖాజా నజ్రుల్ ఇస్లాం కుమారుడు ఖాజా సవ్యసాచి ప్రత్యేక పద్ధతిలో చేసే కావ్యగానం జనామోదాన్ని పొందింది. ఈ సందర్భంలో హరీంద్రనాథ్ ఛటోపాధ్యాయ్‌నూ పేర్కొనవచ్చు. ఆయన పఠనం భవస్ఫోరకంగా ఉంటుంది.

కావ్యపఠనం, కావ్యగానం ఒక కళ. కవి వ్రాసింది అర్థం చేసుకొని అందులోని భావానికి తగినట్లుగా ఉద్రేకాన్ని పొంది ఆలోచనను గుర్తించి తగినస్థాయిలో స్వరాల్ని పలుకుతూ అందులోని గతిభేదాల్ని వైవిధ్యాన్ని మధ్యమధ్య ప్రదర్శిస్తూ గానం చేయడం ఒక కళే. హిందీలో నీరజ్ కవి ఈ విధానంలో శ్రోతల్ని ఆకర్షించే శక్తిసంపన్నుడు. అయితే స్వయంగా తన కృతిని మాత్రమే కవి గానం చేయడం వేరు. ఇతర కృతుల్ని కళాత్మకంగా గానం చేయడం వేరు. బెంగాల్‌లో ఈ విధమైన కావ్యగానంలో శిక్షణనిచ్చే పాఠశాలలున్నట్లు వినబడుతుంది.

ఈ విషయం ఎందుకు ప్రసక్తమైందంటే కవిత్వానికి ప్రకాశమాన స్థితి కూడ అవసరమే. కావ్యగానం లేదా కావ్యపఠనం ఈ అవసరాన్ని చాలావరకు తీరుస్తుంది. దీనివల్ల ప్రజల్లో సాహిత్యాభిలాషను పెంపొందించే ప్రయోజనం సిద్ధిస్తుంది. యువతరంలో ఉత్సాహం వెలుగుతుంది. సాహిత్య వాతావరణాన్ని నిర్మిస్తుంది.

స్వేచ్ఛాకవిత్వం వచ్చాక కవిత్వాన్ని గానంచేసే పద్ధతి కవకాశం లేకుండా పోయింది. అయితే భావవ్యంజకంగా గతి విశేషస్ఫూర్తితో ప్రత్యేక పద్ధతుల్ని అనుసరించి చదివే వీలు లేకపోలేదు. కవిత్వం వినేప్పుడు ఏది కవిత్వం? అన్న ప్రశ్న జనించదు. ఆ తరువాతనే చర్చకు రావచ్చు. కవిత్వం చదివేప్పుడు ఉత్పన్నం కావచ్చు. ఎందుకంటే ఆలోచనకు సమయం ఉండాలి మెల్లగా వీలు చేసుకోవచ్చు. మానవునిలో జిజ్ఞాస ఆలోచనా శక్తి అన్వేషణ హేతుదృష్టి ఉన్నంతవరకీ చర్చలు ఉంటూనే ఉంటాయి. కవిత్వం దారిన కవిత్వం - స్పందన శక్తి సృజనగుణం ఉన్నంతవరకు వస్తూనే ఉంటుంది. కవిత్వం ఎవరికోసం? ఎందుకు? అనే ప్రశ్నకు సమాధానం, "వ్యక్తి జీవితం ఎవరికోసం? ఎందుకు జీవించడం?" అన్న ప్రశ్నలకు దొరికే సమాధానంలోని భాగమే కాని వేరు కాదు. జీవితంలో ప్రత్యేకత వైవిధ్యం ప్రయోజనమే కవిత్వంలోనూ తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. జీవితంలోని అస్తిత్వమే కవిత్వం పొందే రూపం.

4. కవిత్వమూ - అనుభవమూ

కవిత్వం చదివేప్పుడు లేదా వినేప్పుడు మొదట పరిచయానికి వచ్చేది శబ్దం. శబ్దాల క్రమ విన్యాసంలో అర్థం – భాగాలుగా వాక్యం, ఆపైన విభాగంతో ఖండాలుగా భావం ఆపైన సమాహారంగా అవగతికి వస్తుంది. సామాన్యార్థానికతీతమైన ఆలోచన మన సంస్కారాన్ని బట్టి, భావనాస్థాయిని బట్టి విశిష్టమైన సౌందర్యం స్ఫూర్తి వస్తుంది. ఈ స్ఫూర్తి విశేషం మనస్సుకు ఒక ఆలోచనను ఒక తాదాత్మ్యాన్ని లేదా విలీనత్వాన్నీ కలిగింపజేస్తుంది.

ఇది స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తరంగసదృశంగానూ, ప్రవాహసదృశంగానూ మనస్సును స్పృశిస్తుంది. ముంచెత్తుతుంది. ఈ పరిస్థితిలో మనస్సు ఆలోచనకూ పరివర్తనకు లోనవుతుంది. ఆనందానికి దారితీస్తుంది. ఆపైన అనుభవముద్ర బలమైన ఆకర్షణ కేంద్రంగా మనస్సులో నిలుస్తుంది. ఒకదాని తర్వాత మరొకటి కలిగే అనుభవ ముద్రలన్నీ ఆ తర్వాత కలిగే అనుభవానికి దోహదం చేసేవిగా ఉంటాయి. ఇది సాహిత్యాభిలాషను విస్తృతం చేస్తుంది. ప్రవేశ సౌలభ్యానికి దారితీస్తుంది. వైవిధ్యాన్ని సంతరింపజేస్తుంది. వివేచనను పెంపొందింపజేస్తుంది. సౌక్ష్మ్యాన్ని దర్శింపజేస్తుంది ఈ కవిత్వానుభవం ఒక ప్రమాణస్థాయిని అందుకోవడంతో పరిణతమైన మనస్థితి చేకూరుతుంది. పద్యానుభవం కన్నా ఈ క్రమం భిన్నమైంది. పద్యరచనలో సాధారణంగా ఏ పద్యానికది పూర్ణమైతే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఒక స్థితి లేదా ఒక భావాన్ని బట్టి వాక్యం లేదా వాక్యసముదాయం పూర్ణభాగంగా విభాజితమవుతుంది.

పాఠకుల లేదా శ్రోతల సంస్కారాన్నిబట్టీ భావనా శక్తినిబట్టీ, ఆర్ద్రమైన మనోలక్షణాన్ని బట్టీ ఉత్తమ కవిత్వంలోని విలువలు ప్రకాశమానమౌతాయి. ఇక్కడ కొన్ని దశలు ఒకదానితో మరొకటి అనుబంధంతో క్రమించడం గమనించవచ్చు. 1) శబ్దాలు గ్రహించడం, 2) అవయవార్థం అవగతికి రావడం, 3) భావన ప్రసరించడం, 4) పరివర్తనకు లోనుకావడం, 5) తాదాత్మ్యం పొందడం, 6) అనుభవంగా నిలిచిపోవడం, 7) విమర్శనాత్మకత కలగడం, 8) ప్రభావకేంద్రంగా రూపొందడం, 9) ఇది మరో అనుభవాన్ని విస్తృతం చేయడం లేదా గాఢతరం చేయడం, 10) సమాహారంగా విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వ నిర్మితి జరగడం. ఈ అంశాలు క్రమంలో దశదశలుగా, స్పష్టంగా మన అవగతికి వచ్చేవి. ఈ పరిణామం ప్రతీ రచన గురించి ఉంటుంది. అయితే ఉత్తమ రచనలవల్ల కలిగేది గాఢమైందీ సూక్ష్మమైందీ, నిశితమైందీ. ఒక రచన చదవకముందూ,

చదివాకా ఆ తరువాత తరువాత ఉండే తారతమ్యం స్పష్టంగా అనుభవానికి వస్తాయి. ఒక కొత్త వెలుగులో, ఒక కొత్త ప్రపంచంలోకి చేరి కొత్త కొత్త దృశ్యాలను చూస్తూ, కొత్త కొత్త లక్ష్యాలను అందుకున్నట్లుంటుందీ అనుభవం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఆలోచన, అనుభవం రెండూ సంయోచితమై కల్పించే భావరూపాలు సాధారనంగా ఏదో ఒక భావకేంద్రాన్ని, లేదా కొన్ని భావస్థానాలనో ఆశ్రయించి ఉంటాయి. ఇందులో కథ ఉండదు. కాని స్థితి ఉంటుంది. కొన్ని స్థితుల యోజనం ఉండవచ్చు. అది వస్తుగతం కావచ్చు. మనస్తత్వయుతం కావచ్చు, కేవలం భావవిన్యాసం కావచ్చు. ఈ సృష్టిలో మనఃప్రపంచం, అందులోని రహస్యాలు - స్మృతులు - వీటిని వెలికితీసే ప్రయత్నం, వర్తమాన చిత్రణం - ఎక్కువగా కన్పిస్తాయి.

ఈ సమాజంలోని వాస్తవం, జీవితంలోని అనుభవం రెండూ దీన్ని ప్రభావితం చేస్తాయి. వాస్తవికత జీవితానికి సంబంధించింది. అనుభవం మనోగతికి సంబంధించింది. కవిత్వంలో రెండింటినీ వేరుచేసి చూడలేం. వీటి సహభావం ఒక స్థాయి చేరినపుడు ఉదాత్తతను సంతరించుకుంటుంది. ఇది దర్శనశక్తి వికాసంతో లేదా తేజంతో, అసాధారణమైన తాత్త్వికతను సంతరించుకుంటుంది.

ప్రతి వ్యక్తిలోనూ "అహం" ఉంటుంది. ఇది ఒక్కొక్కపుడు క్రియాశీలాన్ని వేగవంతం చేస్తుంది. ఇది రూపానికీ గాఢత్వాన్నీ నైశిత్యాన్నీ కలిగింపజేస్తుంది. అయితే ఇది ఉత్తమ కార్యాల్లో స్వార్థాన్ని వీడి నిర్మలినత్వాన్ని పొందుతుంది. అపుడు ఉజ్జ్వలతను పొందుతుంది. ప్రేరకశక్తిగా నిలుస్తుంది. ఇది క్షణాల్లో జరిగేది కాదు. దీనికి కొంత సమయం పడుతుంది. దీనికి కొంత సహనం కావాలి. స్పందనతో వేదనతో ఆలోచనతో ఏర్పడిన ఒక తీరులో మనస్సు ప్రవహించాలి. ఒక క్రమంలో మనస్సు మలినరహితం అయ్యేకొద్దీ తేజోవంతంగా ప్రకాశించేకొద్దీ "అహం" స్థానంలో దార్శనికత సిద్ధిస్తుంది.

కవిత్వంలో కథా ప్రణాళిక లేనపుడు ఉద్వేగం పాలు తగ్గినపుడు, ఆలోచనానుభవం ప్రధానంగా వివిధ భావకేంద్రాల సంయోజనంతో, భావస్థానాల సంపుటితో, ఏర్పడిన స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని అర్థం చేసుకోడానికి, అయత్తమయ్యేసరికి కొంత సమయం పడుతుంది. దీనితో పరిచయం అయ్యాక, ఏర్పడిన రూపంలోని తీరు తెలిసాక, శిల్పంలోని ఒడుపు చిక్కాక, ఒక తెన్ను దొరికి - అర్థం చేసుకోవడంలో క్రమంగా కష్టం తొలగుతూ ఉంటుంది. ఇది క్షుణ్ణమై ఆ తరువాత సుగమత్వాన్ని పొందుతుంది.

ఉత్తమ కవిత్వంలో ఆలోచన లేదా ఉద్వేగం రెండిటిలో ఏదైనా ప్రధానంగా ఉండవచ్చు. ఈ రెండూ దేనికదే విడివిడిగా గాక, ఒక్కొక్క రచనలో ఒక్కొక్క కవి

వ్యక్తిత్వంలో ఒక విధమైన హెచ్చుతగ్గుల్లో విచిత్రమైన సమ్మేళనాన్ని పొందుతుంది. ఒకే కవి వివిధ సందర్భాల్లో వెలువరించిన కవిత్వంలో ఈ లక్షణం వేరువేరుగా ఉండవచ్చు. అప్పటి అనుభవరూపాన్ని బట్టి ఆ వేగస్థాయి, వస్తు విన్యాసం, భావస్థానాల తీరు, ఆలోచనాశక్తి మొదలైన అంశాలను బట్టి ఉంటుంది. అయితే ఒక కవి కవితా వ్యక్తిత్వం, లేదా రచనా స్వరూపం గురించి ఒకమారు చదివి స్థూలంగా నిర్ణయం చేయవచ్చు. దీన్ని వివేచిస్తూపోతేగాని వెనుక దాగిన అనేకమైన సూక్ష్మ రహస్యాలు వెల్లడికావు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో చాలా సందర్భాల్లో ఏర్పడే క్లిష్టత, భావరూపాలకు ప్రతీకలకూ సంబంధించింది. వివిధ భావరూపాలతో ప్రతీకలతో విశిష్టమైన స్వరూపాన్ని యోజితం చేసేప్పుడు వాని సమీకరణ పద్ధతిలో క్లిష్టత కనపడవచ్చు. భావరూపం ఆలోచనాగతమైంది. అవ్యక్తచేతన యొక్క స్పందనరూపంగానూ, ఆవిష్కృతం అవుతుంది. దీనికీ, ప్రతీకకూ భౌతికాతీతమైన రూపాన్ని అనుభవానికి తెచ్చే శక్తి ఉంది. ఏ కవీ పాఠకుల్ని లేదా శ్రోతల్ని కష్టపెట్టే ఉద్దేశంతో భావరూపాల్నీ ప్రతీకల్నీ నిర్మించడు. కాని అనుకోకుండా ఇది సంభవించవచ్చు అతని ఉద్దేశం గ్రహించి ఆలోచనతో స్పందించి అనుభవించవలసిన అవసరం ఉంది. భావంతో గాఢత్వంవల్ల లేదా భావం బాగా కుదింపబడడంవల్ల క్లిష్టత చోటుచేసుకునే అవకాశం ఉంది.

కథాభాగం లేదా వస్తువుపై దృష్టి లేకపోవడంవల్ల కేవలం భావకేంద్రం చుట్టూ ఆలోచన అల్లబడడం, లేదా విస్తరించడంవల్లనూ క్లిష్టత ఏర్పడుతుంది. దీనికి ప్రత్యేకంగా అనుభవదృష్టిలో వ్యాఖ్యానాత్మకమైన ఆలోచనా వైఖరి అవసరం. ఇది ఒక్కమారు పరిచయమైతే క్రమంగా ఒక పద్ధతి కలవాటు పడడం, ఆ తరువాత ఏర్పడిన దారిలో సుగమంగా ప్రయాణించడానికి మనస్సు సిద్ధమై ఉంటుంది. ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో భావరూపం, ప్రతీక ప్రాముఖ్యం గురించి వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

కవిత్వం విషయంలో చిత్రమేమంటే, ఏది ఔనో చెప్పడంకంటే ఏది కాదో చెప్పడం సులభం. అందునా వ్యక్తీ సమాజం ఎన్నో ప్రభావాలకు గురౌతున్న తరుణంలో దీని నిర్ణయం మరీ క్లిష్టతరమైంది. ఈనాడు రూపం గురించీ అభిప్రాయభేదం ఉంది. ఛందస్సులో వ్రాసేవాళ్ళూ, దాన్ని వదిలేసినవాళ్ళూ ఉన్నారు. అనేక విధాలుగా సమాజంలో స్వేచ్ఛ - భిన్నాభిప్రాయాలు కలిగి ఉండే స్వాతంత్ర్యం అనుభవంలో ఉన్నపుడు భిన్న మార్గాలకూ భిన్న పద్ధతులకూ ఎంతో అవకాశం ఉంటుంది. ప్రజాస్వామ్యం యొక్క గొప్ప ప్రయోజనాలను బాగా ఉపయోగించుకొనే ప్రధాన క్షేత్రాల్లో సాహిత్యం కూడా ఒకటి. లక్ష్యంలోనూ అనేక దర్శనరూపాలు కన్పిస్తాయి. ఇవన్నీ సాహిత్యాన్ని

సంపన్నం చేసేవి, సంస్కృతీ రూపాన్ని విస్తృతపరచేవి. అయితే ఏది స్వీకార్యం ఏది అత్యంతావసరం అన్నవి ఎవరికివారు నిర్ణయించుకోవలసిందే. స్వయంనిర్ణయం కవి వ్యక్తిత్వానికి నిదర్శనం. మొత్తంమీద వ్యక్తిలోని ఆలోచన, అనుభవం, అభిలాష, పాండిత్యాలను సూచిస్తుంది.

కొత్తను అన్వేషించే లక్షణం - మార్పును కోరే తత్త్వంతోపాటు పాతలో ఒక విధంగా ఏర్పడిన స్తబ్దత, కొత్త ప్రయోగాలకు దారితీస్తుంది. సమాజంలోని స్వేచ్ఛా వాతావరణ రచనలో స్వేచ్ఛను అవలంబించే ధోరణికి దారితీస్తుంది. ఒక్కొక్కమారు సమాజంలోని కఠోరమైన నిబంధనలు, పనికిమాలిన కట్టుబాట్ల నుండి విముక్తం కోరే మనస్సు స్వేచ్ఛవైపు ఉత్క్రమిస్తుంది.

ఈనాడు ఛందస్సు విషయంలో ముక్త ఛందోధోరణిలో ఈ అంశాల్ని చూడవచ్చు. ఇదే చరమావధి అవదు. కఠినమైన పాత నియమాల నుండి విముక్తం కోరే స్వేచ్ఛా తత్త్వంలోని తీవ్రత, ఈ పద్ధతినవలంబింప జేసిందన్నప్పుడు, దీని చారిత్రకమైన పరిశీలనం చేయవలసి ఉంటుంది. కొంతకాలానికి మరో క్రొత్త ఛందస్సులోనో కొత్త విధంలోనో కవిత్వం వ్రాయబడవచ్చు. ఇందులో పరిమితంగా నియమాలుండవచ్చు. ఛందస్సువల్ల సంక్షిప్తత చేకూరుతుంది. అస్పష్టత తొలగే అవకాశం ఉంది. విశిష్టమైన గతి, ఒక ఆకర్షణ సిద్ధిస్తుంది. రచనలో శిల్ప ప్రదర్శనకు ఆస్కారం ఉంది. ఇలా ఛందస్సు కవిత్వానికి ఏ విధంగానూ భంజకం కాదు. మన తెలుగులో మొదటినుండీ వచ్చే చంపకోత్పల శార్దూల సీసాదులే ఛందస్సు అనుకోకూడదు. ఈనాడు స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోనూ, విశ్లేషించి చూస్తే, తెలిసో తెలియకో ఛందస్సుకు సంబంధించిన అంశాలు అక్కడక్కడా చోటుచేసుకోవడం గమనించవచ్చు. వైవిధ్యాన్ని కోరే తత్త్వం, కొత్తను అన్వేషించే స్వభావం అనేకమైన ప్రయోగాలకు దారితీస్తుంది.

కవిత్వం ఎప్పుడూ సాధారణ వచనం కన్నా భిన్నమైన పద్ధతిలోనే ఆవిష్కృత మౌతుంది. సాధారణ వచనం కొన్ని సందర్భాల్లో యథాతథంగా ఒక ప్రభావం ఉద్దేశించి ఉపయోక్తమౌతుంది. అయితే కొందరి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో చందస్సు విషయంలో ఒక సంకీర్ణత కన్పిస్తుంది. ఎక్కడో లయ అందుతూ, కొన్నిచోట్ల మాత్రాగతి చేకూరుతూనో, అంతలో యతి, ప్రాస అక్కడక్కడా కుదురుతూనో ఏదో ఛందో రూపానికి దగ్గరగా పాదాల్లో పాదఖండాల్లో మెదలుతోనో, ఒక ఊపు ఒక గతిలో అంతలో. మారుతుంది. ఆరోహణంతోనో అవరోహణంతోనో మనస్సులో విచిత్రమైన విన్యాసంతో ఛందోగతమైన అనుభవ ప్రభావాన్ని స్థూలంగా కలిగించే లక్షణం చూడవచ్చు. ఇది

ఛందస్సు ప్రభావం నుండి తప్పించుకోలేని స్థితిని సూచిస్తుంది. ఛందస్సు అంటే, మౌలికంగా గణాల ఏర్పాటు, మాత్రల పంపకం - ఉన్నా ఒక విశిష్టమైన గతితో ఆరోహణావరోహణం ఉన్న పద విన్యాస శిల్పం ముఖ్యం. దీన్ని ఎంత రమణీయంగా సాధిస్తే, రచనకంత ప్రభావశక్తి చేకూరుతుంది. ఇది కేవల శాస్త్రాన్ని మించిన పరిధిలోనిది. ఈ పరిధిలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం వ్రాసే ప్రయత్నం జరిగింది. పద్యరచనా శిల్పం తెలిసిన వాళ్ళలో బాగా కన్పిస్తుంది.

ఇకపోతే మౌలికమైన విషయానికి వస్తే, వివిధ భాషల్లో భిన్న విధానాలవలంబించడం జరిగింది. అన్నింటిలోనూ ఏదో యాంత్రికంగా లాక్కొనిపోయే గుణం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. ఇందులో కవి ప్రవేశపెట్టే ప్రతిభాపూర్వకమైన విన్యాస శిల్పం, సాధారణ పాఠకుడు ఆనందించడానికీ, విశేషంగా భావకుడు వ్యాఖ్యానించడానికీ, విమర్శకులు వివేచించడానికీ అవకాశం కలిగిస్తుంది. దీన్ని బట్టిచూస్తే ఆలోచనాభివ్యక్తిలో భావరూపమైన స్పష్టతనూ, రూపావిష్కరణలో ఆకర్షణీయమైన గతిని సాధించేంతవరకు, కవిత్వంలో ఏ కాలమైనా ఛందస్సుయొక్క ప్రమేయంవల్ల నష్టం లేదు. ఈ ప్రమేయం మరీ ఎక్కువై అసలు కవిత్వంపై దృష్టిపోయి, ఛందశ్శిల్పం కవిత్వాన్ని మ్రింగేసి మొత్తం మీద పీటవేసుకోవడాన్ని ఎవరూ సమర్థించరు, సమంజసమూ కాదు. కవికి తెలిసీ తెలీకుండానే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో, ఛందస్సు నెరపిన అనివార్యమైన ప్రభావం గురించి ఛందస్ సంప్రదాయ మనస్తత్త్వపరమైన అంశాలపై దృష్టితో పరిశీలనం జరగవలసి ఉంది.

ఈ సందర్భంలో మరో విషయం - కవిత్వం పైకి చదివేట్టు చేసేది ఒక విధం - లోలోపల చదవుకునేట్టు చేసేది మరోవిధం, మొదటిదానిలో మొదలుపెట్టగానే వేగం అందుకొనే రచనా శిల్పంతో, ముందుకు త్రోసుకొనివచ్చే ఆ వేగంతో గతి విశేషం అనుభవానికి వస్తుంది. ఇక్కడ చందస్సు ప్రమేయం అధికం. రెండోదానిలో మొదలు పెట్టగానే మనస్సు ఆలోచనాయుతం చేసేది. గతివిశేషంపై కన్నా భావప్రసారం అనుభవానికి వస్తుంది. గతి తావన్మాత్రంగా ఉంటుంది.

వ్యక్తినుండి వ్యక్తికి జీవితం భేదించినట్లే ప్రతి సృజనరూపం రచయితనుండి రచయితకు భేదిస్తుంది. జీవితంలో పరిచయాలు, పరిస్థితులు, అభిరుచులు, అనుబంధాలు, ప్రయోజనం మాదిరే రచనపట్ల అన్వయించుకోవచ్చు. అభిప్రాయ భేదాలూ తరచు ఏర్పడడం సహజం. ఒక్కొక్కపుడు సవ్యాజంగా, మరొకపుడు నిర్వ్యాజంగా బాహ్యమైన అంతరమైన హేతువులనుబట్టి ఇవి ప్రకటితం అవుతూంటాయి. వీటి

సంకలన రూపమే విమర్శనా ప్రపంచం. పాఠకుడు ఆగినచోటునుండి పండితుడు, అతడు నిలిచినచోటునుండి వ్యాఖ్యాత, వ్యాఖ్యాత కదలని చోటునుండి విమర్శకుడు ప్రయాణం ఆరంభిస్తారు. విమర్శకుడు ఎరుగని చోట్ల సహృదయుడు లేదా భావుకుడు అనుభూతి శీలంతో ప్రవర్తిస్తాడు. సాహిత్య విద్యా ప్రపంచంలో వివిధ వలయాలున్నాయి కాబట్టి వీటిని బట్టి స్థాయిలో తరగతులు తప్పనిసరి. వీరంతా వివిధ రూపాల్లో అనుబంధాల్ని స్థాపిస్తూ పరస్పర ప్రభావంతో సాహిత్యాభిలాషను సంపన్నం చేసేవారు. వీరిలో ముఖ్యంగా విమర్శకులు, భావుకులవల్ల ఆలోచనాగతిలోనే మార్పు రావచ్చు. ఎంతోకాలంగా నిర్లక్ష్యం చేయబడిన రచనలపై ఆదరం పెరగవచ్చు. చాలాబాగా ప్రచారంలో ఉన్నవాటిపై పునఃపరిశీలనం జరగవచ్చు. అందువల్ల వీరి బాధ్యత అనితరమైంది. గ్రహణశక్తితోపాటు పరిశీలనం, వివేచనం ఉంటే సరిపోదు. ఉదారత కూడా అవసరం. ఒక్కొక్కపుడు దారి తప్పడమూ జరుగుతుంది. వివేకవంతమైన హేతుదృష్టి దీన్ని నియమిస్తుంది.

ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం విషయంలో ఇంకా క్షుణ్ణమైన సమాలోచనా పథరూపం ఏర్పడలేదు కాబట్టి, ఈ విషయంపై శ్రద్ధ తప్పనిసరిగా అవసరం. ఇందులో వివిధ భావస్థానాల సంవిధానం, వివిధ భావరూపాల సహయోగంతో జరిగే నిర్మాణం గురించి, పరిచయంతో సరిపోదు. పరిశీలన అవసరం. ఈ అనుభవం క్రొత్త ప్రపంచంలో ప్రవేశించడం వంటిది. ఇందులో అన్నీ తెలుసుకోవాలనే కోరిక, తెలిసినదాన్ని గురించిన ఆలోచన జరిగినపుడు, బాధ్యతను నిర్వర్తించినవాళ్ళమౌతాం. ఎంతో వైవిధ్యం కలిగిన ఆధునిక వాతరణంతో సుస్వరతను పొందే స్పందన శక్తి కలిగి ఉండడం సామాన్య విషయం కాదు. ప్రవహించే కాలంలో కదలుతూన్న వాస్తవాన్ని గుర్తించి, అందులో ప్రయాణం చేయడంతో విశిష్టమైన అనుభవ సంపాదనం ఒక విశేషమే. ఈ అనుభవాన్నీ, ఆలోచననూ తక్కినవారికీ అవగతికి తెచ్చే కళారూపమే సమాలోచనం.

"ఒక చేతిలో శాంతి పుష్పం
మరో చేతిలో ప్రజాస్వామ్య కేతనం
సృజన కిరణ హృదయంతో
మనిషి అమృత యానం!"

5. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ఆధునిక పరిణామం

స్వచ్ఛంద నిర్మాణ శిల్పమే స్వేచ్ఛా కవిత్వం. ఈనాడు విస్తారంగా ప్రచారంలో ఉంది. ఈ సందర్భంలో కనీసం పది పదిహేనుగురు కవులు వ్రాసిన ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన కవిత్వం స్ఫురణకు వస్తుంది. ఇది ఈనాడు సమాజంలో వ్యక్తి ఎదుర్కొనే జీవితం మారుతూన్న విలువలు అందుకునే లక్ష్యాల దృష్ట్యా వస్తువుతోపాటు రూపమూ మార్పు చెంది అవతరించింది. ఇప్పుడు వస్తూన్న ఈ కవిత్వంలో ఎంతో వైవిధ్యం ఉంది. ప్రాచీన తేజాన్ని నిలుపుకుంటూ ఆధునిక వికాసాన్ని సంతరించుకుంటూ పరివర్తనశీలంతో పరంపరా బంధంతో అభ్యుదయ కాంక్షతోనూ, విప్లవస్ఫూర్తితోనూ సమన్వయ గుణంతోనూ అనేక జీవిత పార్శ్వాలను బింబిస్తోంది. ఈ విధమైన వైవిధ్యం పూర్వం ఏ దశలోనూ కన్పించదు. సాహిత్య చరిత్రలో విశిష్టమైన స్థానాన్నీ స్థితినీ పొందింది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఈనాడు కన్పించే వైవిధ్యాన్ని గుర్తించవలసిన అవసరం ఉంది. ఈ వైవిధ్యానికి వ్యక్తి స్వేచ్ఛతో పాటు వివృతమైన జీవిత సందర్భాలూ, వ్యక్తిత్వంలో ఎవరికివారు ప్రత్యేకత కోసం ఆరాటం కారణాలనవచ్చు. ఇది వారి ఇచ్ఛ కనుగుణమైందీ, స్వేచ్ఛతో కూడిందీ. ప్రస్తుత సమాజంలో స్వేచ్ఛా వాతావరణంలో పరివర్తనా శీలంతో వేగాకులమైన సంశ్లిష్ట జీవితం ప్రభావం దీనిపై ఉన్నమాట నిజం. ఈ విధంగా ముఖ్యంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ నంగీకరించిన సమాజంలో దీని పరిణామం ఎంతో సహజమైందీ, చారిత్రక గతియుతమైందీ. ఇందులో ప్రజాస్వామ్య భావప్రసారం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. వస్తువులో రూపంలో అభివ్యక్తిలో లక్ష్యంలో దీనికనుణమైన స్థితిని స్పష్టంగా గమనించవచ్చు.

స్వేచ్ఛా స్పందనతో ప్రాణితమయ్యే ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ రచయితల స్వయం వ్యక్తిత్వ వికాసానికెంతో అవకాశం ఇచ్చేదిగా ఉండడం మరచిపోవడానికి వీల్లేదు. సామాజిక స్పృహ రాజకీయ చైతన్యం, కొత్తపట్ల అభిలాష, జీవితం గురించి గుణాత్మకమైన ఆలోచన, పాత విలువల్ని వర్తమాన స్థితి కనుగుణంగా మలచుకొనే దృష్టీ, అన్వేషణతో పాటు అంతర్జాతీయ ప్రభావ సంపత్తీ అన్నీ కలిసి ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధమైన మూల వ్యక్తిత్వరూపం ఏర్పడుతూంది. బహు నియమబద్ధమైన పురాతన రూపమైన, పద్యం నుండి విముక్తమైంది. అనవసరమనుకున్నవి వదిలించుకొనీ, తప్పనిసరివి అవలంబిస్తూ స్వేచ్ఛను పొంది ఆవిర్భవించిందీ కవిత్వం. పద్యం ఒక విధమైన పూర్వపు సామాజిక వాతావరణాన్ని భావింపజేస్తే, స్వేచ్ఛా కవిత్వం మరో విధంగా ఆధునిక వాతావరణాన్ని భావింపజేస్తూంది. వేగంగా పరివర్తనకు లోనయ్యే సామాజిక రూపంతో పాటు,

విశిష్టంగా రూపొందే వ్యక్తి అస్తిత్వ ప్రపంచాన్నీ చిత్రించగలిగింది.

ఆధునిక సమాజంలో భావజాలానికీ, ఆలోచనా సరణికీ పద్యం ఎంతవరకు వాహికగా ఉపయోగపడుతోందనేది చర్చింపదగిన అంశమే. ఒక దశలో కొందరు ఆధునికకవులు ప్రయత్నించారు. కాని కృషి ఆరంభంలోనే నిలిచిపోయింది. ఈ సందర్భంలో విస్మరించరాని అంశం ఒకటి ఉంది. అది పద్యం పట్ల ఎవరికి ద్వేషమూ నిరసనమూ లేకపోవడం. పద్యం అందుకున్న శిల్ప శిఖరాలూ అట్లాంటివి. చరిత్రలో పద్యానికి ఉన్న గౌరవస్థితికి ఏ క్షతీ లేదు. కాని అది ప్రస్తుత సామాజిక స్థితిలో అవసరాలదృష్ట్యా ఎంతవరకు తన పాత్రను నిర్వహించగలదనేది వేరే ప్రశ్న. పద్యరచన కళాక్షేత్రం వలె నిలచే ఉంటుంది. పూర్వం వలె విరివిగా వ్రాయబడకపోవచ్చు. అదేవిధంగా పద్యానికి పూర్వం ఉన్న స్థితి ఈనాడూ కొనసాగేది మాత్రం అనుమానస్పదమే. ఆధునిక జీవితంలో నేడు ఎదురయ్యే సామాజిక అవసరాలకూ, కోరే లక్ష్యాలకూ సరిగా నప్పకపోవడం వల్లనే పద్యం తన స్థానాన్ని కోల్పోతూందన్న విషయం మన విశ్లేషణకందుతుంది. ఇప్పుడున్న పద్యం కన్నా సులభమైన ఛందరీతి నాశ్రయించి లేదా స్వల్పమైన నియమాలు కలిగే గతిలో లయలో కొత్త విధానాలతోనో ఆధునిక జీవితానికనుగుణంగా మరొక విధం రావచ్చు.

ఈ మరోవిధం స్వయం ప్రేరితంగాను, ఇతర భారతీయ లేదా అంతర్జాతీయ ప్రేరణతోను ఆవిష్కృతం కావచ్చు. కవి అన్వేషణలో భాగంగా నిర్మితం కావచ్చు. సృజనాత్మక శక్తిలో భాగమై అప్పటి అవసరాలను బట్టి వీలునుబట్టి ఉంటుంది. ఇది పొందే కొత్తదనం ఇచ్చే ప్రయోజనం వల్ల చారిత్రక ప్రాముఖ్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలో వెనక్కివెళితే గురజాడ ముత్యాలసరాలు పేర్కోవచ్చు. ఈ వెలుగులో చూస్తే పద్యానికి వేయి ఏండ్ల చరిత్ర ఉన్నా సమాజంలో ఇంతకంటే ఎక్కువరెట్లు చరిత్ర కలిగినవే. మార్పులవల్ల ప్రాధాన్యాన్ని కోల్పోయాయి. కొంత గతం గురించి చెప్పుకోడానికి వర్తమానానికి ప్రేరణనిచ్చే సుదూర స్థానాలుగాను నిలచాయి. అనుభవంలో మాత్రం అవి వాస్తవమైన క్రియాత్మక పాత్రను కోల్పోవడం జరిగింది. ఈ స్థితిలో సామాజిక గతిలో కొత్త పరిణామ సూచకంగా, పద్యానికి భిన్నంగా అంతర్నిహితమైన గతి లయ నిర్మాణ సూక్ష్మాలతో స్వచ్ఛందమైన విన్యాస శిల్పంతో ఆవిర్భవించిందే స్వేచ్ఛాకవిత్వం.

అస్తిరూపమైన భూమీ జీవనహేతువైన వ్యవసాయం నుండి క్రమంగా పోనుపోను ఈనాడు మారిన అస్తిరూపాలతో వృత్తులతో జీవికలతో జీవితం ఎంతో వైవిధ్యాన్ని

పొందింది. సంపద, పెట్టుబడి, ఉత్పాదనం, వినిమయం, రాబడి, వ్యాపకం, ఉపయోగం తీరులో భిన్నత్వాన్ని ప్రత్యేకతను విస్తృతిని పొందింది. క్రియాకలాపాలూ ఎక్కువైనాయి. జీవితం సంశ్లిష్టమైంది, వైవిధ్యం పొందింది. అంతగా ముఖ్యంకానివీ అవసరం అనిపించనివీ, ఉపయోగం లేనివీ వదలుకోవడమో లేదా దూరం కావడమో అదృశ్యమైపోవడమో జరుగుతూంది. అప్పటి అవసరాల్ని బట్టి ఉండే సామాజిక స్థితినిబట్టి కొత్త కొత్త సంబంధాలు ఏర్పడడం ఎక్కువైంది. ఇదేవిధంగా జీవితం నుండి వేరు కాని సాహిత్యంలో ప్రస్తుతానికి కవిత్వంలో అనేక స్థితుల పర్యవసానంగా మార్పులు రావడం సహజమైంది. ఈ సందర్భంలో అనివార్యమైన సామాజిక ప్రభావశక్తులు, వైయక్తిక రీతులు మనదృష్టికి వచ్చి తీరుతాయి.

ఈ విశేషస్థితికి దోహదం చేసే మరో అంశం ఉంది. తెలుగులో మంచి పద్యం రాయడానికి పూర్వ కావ్యాలతో మంచి పరిచయం అవసరం. పద్యరచనకు తెలుగులో నెలకొన్న నిర్మాణరీతుల్లో ముఖ్యంగా యతి, ప్రాస స్థానాల్లో సహజత్వంతోపాటు, పనితనమూ, ఒకపాదం నుండి మరో పాదానికి క్రమించడంలో ప్రవాహకత్వం లేదా గొలుసులో మలపుల వంటి శిల్పమూ, ఇట్లా ఎన్ని విధాలుగానో మొత్తంమీద శిల్పజ్ఞత అవసరం. పూర్వకవుల రచనాశక్తిని మించకపోయినా దానితో సమానంగానైనా ఉండాలని భావుకప్రపంచం కోరుతుంది. దీనికి ప్రాచీన కావ్య సంస్కారంతో పాటు అభ్యాసం శిల్పజ్ఞత ఎంతో ముఖ్యం. వర్తమాన జీవితంలో తప్పనిసరియైన ఇతర వ్యాపకాలవల్ల ఈ విధమైన కృషికి అవకాశం దొరకదు, తీరికా లేదు. పైగా అధీతి బోధనా పద్ధతులు వేరైనాయి.

పద్యం అర్థం చేసుకునేందుకే భాషలో చక్కని ప్రవేశం ఉండాలి. నిర్మాణంలో మెలకువలు తెలిస్తే మంచిది. ఇది నేర్చుకునేందుకు వ్యక్తిలో అభిలాష, చెప్పే విశేషజ్ఞులు ఉంటేనే సాధ్యం. అభిలాష ఉన్నా లక్ష్యానికి చేర్చే సామాజిక స్థితుల అనుకూల్యం ఉండాలి. పైగా ఇది అవసరమూ, ఆధునికతను బింబించలేదు. కృతకం అనుకుంటే వేరే చెప్పనవసరమే లేదు. ఈ విధమైన వాతావరణం పద్యరచనపట్ల ఉత్సాహాన్ని పెంపొందించేదిగా ఉండదు, ఉన్నది నిలిచే స్థితీ చేకూరదు.

ఆధునిక సమాజంలో స్వేచ్ఛా వాతావరణంలో లభ్యమయ్యే అవకాశాలను బట్టి స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునికమైన సహజ పరిణామ రూపంగా ప్రవర్తిల్లుతూంది. పద్యం ఒక విధమైన సమాజ వ్యవస్థకూ ఆలోచనా విధానానికీ నిర్దిష్టమైన లక్ష్యానికీ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది. భావకవిత్వంలో ఇది కొంత మార్పుల్ని పొందినమాట నిజం. అయితే

ఇది చాలా పరిమితంగానే జరిగింది. అభ్యుదయ కవిత్వంతో సంపూర్ణంగా విడివడింది. ప్రస్తుతానికి వస్తే వేగంగా పరివర్తనకు లోనైన ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా వ్యవస్థకూ, దీనికనుగుణంగా రూపొందే సంశ్లిష్ట జీవితానికీ వ్యక్తి లక్షణానికీ గుణాత్మకంగా సరిపడకపోవడంవల్లనే పద్యం తప్పుకుంది వెనువెంటనే స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి చోటు ఇచ్చింది. పూర్వ సాహిత్యంలో మంచి పరిచయంతో చక్కని పద్యరచన చేయగలవారూ స్వేచ్ఛాకవిత్వం వ్రాసేవారిలోనూ ఉన్నారు. వీరు స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని ఎన్నుకోవడంలో ప్రస్తుత వాతావరణంలో ఆధునికతను కోరే వీరి స్వచ్ఛమైన లక్ష్యమూ అభిమతీ స్పష్టం. స్వేచ్ఛా జీవనంలో ప్రజాస్వామ్య భావనతో పరిహరింపరాని కొత్త పట్ల అభిలాష, అన్వేషణ పట్ల ఉత్సాహం సామాజిక స్పృహతో పాటు వ్యక్తిత్వ వికాసం అనేవి, వీరినాకర్షించాయి. స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి ఆధారగుణాలుగానూ ఉన్నాయి. ఇవి అఖండ కవితా ప్రవాహంలో మలుపులే కాని సమాప్తిరేఖలు కావు. పద్యానికీ స్వేచ్ఛా కవిత్వానికీ మౌలికంగా అంతస్స్వరూపంలో వైరుధ్యం లేదు. బాహ్యదృష్టితో దాని స్థానం దానిదే దీని స్థానం దీనిదే. జాతి ఉత్తమ సంస్కృతిలో భాగంగా నిలిచిపోయిన పద్యం ఆకర్షణ తగ్గదు, అదే చివరిదీ కాదు. దాని తరువాతగా వెంటనే ఆధునికతను ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ చారిత్రక పరిణమంలో భాగంగా వచ్చిందే ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం.

"మానవులంతా ఒకటే
మానవతా రాగం ఒకటే
ఇది మరచిన ఉదయం
ఒక విషాద కావ్యం"

6. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వస్తురేఖలు

చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతీ రోజూ అనుభవానికి వచ్చే సమాజం, మానవ సంబంధాలు; భావాదర్శం అనేవి ఆధునిక కవిత్వంలో కన్పించే వస్తురేఖలు. ఇవి రచనలో ఏ భావసూత్రాన్నో ఏ సంఘటననో ఏ స్థితిరూపాన్నో ఏ ఆదర్శగుణాన్నో ఆధారం చేసుకొని వర్తిస్తాయి. ఇవి వేటికవి విడివిడిగా కాక ఒకదానితో మరొకటి ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో అనుబంధం కలిగి ఉన్నవి. ప్రాధాన్య వివక్షచేత తరతమ భావంతో నిర్మాణరూపంలో భాగాలుగా విశ్లేషణకందుతాయి. వీటితో పాటు అతీత భావన గురించి ఆలోచన కూడా లేకపోలేదు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రకృతి ప్రమేయం కేవలం వర్ణనాత్మకంగానే కన్పించదు. ఏ సామాజిక స్థితినో ఘటననో ఏ మానవ సంబంధ రూపాన్నో ఏ ఆదర్శభావాన్నో స్ఫూర్తికి తెచ్చే విధంగా అంతర్గత గుణంతో యోజితమైంది. ఇదేవిధంగా మిగతావీ. దీనికి ఉదాహరణ లనేకం ఇవ్వొచ్చు. దాశరథి ఆధునిక కవితా సంకలనం పేరు పునర్నవం. పునర్నవం అంటే తిరిగి కొత్తదనాన్ని పొందే ప్రకృతిరూపం తలపుకు వస్తుంది. దీనితో వసంతభావన స్ఫూర్తికి రావడం సహజం. ఇంకా పాత వ్యవస్థ పోయి దాని స్థానంలో కొత్త వ్యవస్థ అవతరించే సామాజిక రూపమూ ధ్వనిస్తుంది. ఇదేవిధంగా తిమిరంతో సమరం, తిమిరం ప్రకృతికి సంబంధించింది. సమరం జీవితానికి సంబంధించింది. తిమిరం చెడుకీ నిరంకుశత్వానికీ మౌఢ్యానికీ ప్రతీక. చెడు నశించి నిరంకుశత్వం రూపుమాసి మౌఢ్యం అంతరించిపోయేందుకు భౌతికదశలో మనోదశలో ప్రకృతిస్థాయిలో ఆదర్శ స్థాయిలో జరిగే నిరంతర సంఘర్షణ చివరకు మానవుని ఆశారూపం విజయ శక్తి సూచితం. ఇందులో ప్రకృతీ సమాజం ఆదర్శం అనేవి ముప్పిరిగొని ఉన్నాయి.

మనచుట్టూ ఉన్న సమాజం నిరంతరం మానవ సంబంధాలతో ఏర్పడేది. వ్యక్తినుండి అంతర్జాతీయ స్థాయివరకు అనేక సంబంధాల ప్రభావాల పర్యవసాన రూపం, సాంఘిక రాజకీయార్థిక సాంస్కృతికమైన వివిధ గతి-రేఖలతో రూపొందుతుంది. వ్యక్తి జీవితంపై సమాజం ప్రత్యక్ష ప్రభావాన్ని నెరపినట్లే వ్యక్తి మనస్తత్వం మానవసంబంధాల్లో కీలకమైన పాత్రను నిర్వర్తిస్తుంది.

మనస్సు ప్రసక్తితో జ్ఞాపకానికి వచ్చే మరో అంశం అతీత భావన. మనిషి కంటికి కన్పించనీ భౌతికస్థితికందనిదాన్నీ గురించి ఆలోచింపజేసే, ఏదో సమాధానం కోరేదీ ఎంత ఆశ్చర్యపరచే ఆదర్శం గురించి ఆలోచనకు దారితీసేది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఈ

అంశం చాల పరిమిత స్థితిలోనే ఉంది. ఒక్కొక్కరి రచనలో ఒక్కొక్క విధంగా ప్రసక్తమైంది. "ఆ సకలాతీత శక్తి ఉన్నట్లా? లేనట్టా?" శ్రీశ్రీ సంశయాస్పదమైన మాటలీ సందర్భంలో జ్ఞప్తికి వస్తాయి.

ఆధునిక యుగంలో మానవుని శక్తిపై ఉండే సంపూర్ణ విశ్వాసం హేతుదృక్పథం వల్ల ఈ అతీత భావన చుట్టూ అల్లుకున్న మూఢప్రపంచం అదృశ్యమైంది కాని అందని చైతన్యం మాత్రం మిగిలేఉంది. దీన్ని గురించి ఏదో విధంగా ఆలోచన చింతన అనివార్యం.

భావాదర్శం సిద్ధాంతాలకూ ఆదర్శాలకూ సంబంధించింది. ఉత్తమ రచనకు లక్ష్యమైంది, తప్పనిసరియైంది. ఈ నాలుగైదు వస్తురేఖలతో పొందే ఉపయోగం, నిర్మాణంలో అవలంబించే సంవిధానాన్ని బట్టి ఉంటుంది. ఇది పైన పేర్కొన్న విధంగా ఘటననో స్థితినో భావాన్నో అనుభూతినో ఆలోచననో ఆదర్శాన్నో ఆధారం చేసుకొని సావయవ రూపాన్ని పొందుతుంది.

ప్రకృతి అనగానే మనకు మొట్టమొదట వాఙ్మయంలో స్ఫురించేది ఋగ్వేదంలోని ఉషస్సూక్తం. ఇందులో ఉషస్సు భౌతికమైన ఆకృతితో ఎంతో రమణీయంగా వర్ణితమైంది. ఇది మానసికమైన ఆనందరూపానికి ప్రతీకగా దర్శనమిస్తుంది. రోజు చూసే ప్రకృతే ఏ రోజు కారోజు మార్పులతో కొత్త అనుభవానికి వస్తుంది. జీవితంపై ప్రభావం నెరపుతుంది. సామాజిక స్థితికీ మానసిక స్థాయికీ ఒక విధంగా హేతువౌతుంది. ఆధునిక కవిత్వంలో ఏ అమానుష స్థితికీ ఏ ఆశ్చర్యానికీ అవకాశం ఇవ్వకుండా మానవుని కృషీ ప్రజ్ఞ విజయంపై సంపూర్ణ విశ్వాసంతో ప్రవర్తిల్లే ధోరణి స్పష్టం. అయితే కల్పనకు స్థానం ఉండనే ఉంటుంది.

"అడవులు! కొండలు! ఎడారులా మన కడ్డంకి" – శ్రీశ్రీ. మానవుని ప్రస్థానంలో ఎదురయ్యే ఆటంకాలు అవరోధాలు కష్టాలు అడవులు కొండలు ఏడారులుగా ప్రకృతి రూపంలో సంకేతింపబడినాయి. ప్రకృతితలంపైనుండి జీవితరూపం బింబితమైంది. దీన్ని మానవ సంబంధాలతో ఏర్పడే సామూహిక శక్తితోనే జీవితంలో ఎదుర్కోవలసి ఉంది.

"రగిలి రగిలి మంటలతో కదలుతూంది ఈ క్షణం
వెనుక నుండి ఏ జలదమొ! కరుణ చూచు ఆశతో"

ఈనాడు ద్వేషంతో అసహనంతో హింసతో సంక్షుభితమైన సామాజిక స్థితి చిత్రితం. కరుణ వర్షించి ప్రేమ పల్లవించి శాంతితో హ్లాదసమయం కోరే మనోరూపం ధ్వనితం.

ఎంతో ప్రభావశీలమైన ప్రకృతి మధ్య చుట్టూ ఉన్న సమాజంలో వివిధ వ్యక్తుల మధ్య ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ ఏర్పడే మానవ సంబంధాలతో అస్తిత్వం పొందే జీవితం, భావాదర్శంతో పరిపూర్ణత నందుకుంటుంది. ఈ సమాలోచనం స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో కేవలం వస్తురేఖలకు మాత్రమే పరిమితమైంది.

ప్రకృతి సమాజం జీవితం ఈ మూడింటి సంకలనం స్వేచ్ఛాకవిత్వం, మానవీయ సూత్రం పయి పరోగమనశీలంతో వర్తిస్తూంది.

"ఆశా కిరణంతో వర్తమానాన్ని నడిపిస్తూ
భవిష్య దర్శనంతో మనిషిని బ్రతికిస్తూ
సమాజ నిర్మితిలో ప్రజాస్వామ్యం
మనిషి మనిషినీ కలిపే నిలయం"

7. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - కొన్ని సమస్యలు

స్వేచ్ఛాకవిత్వం సంప్రదాయ ఛందస్సునుండి ముక్తమైన ఆధునిక ప్రక్రియ. ఒక నిర్ణీతమైన నియమబద్ధత లేనిదీ యతిప్రాసలు లేనిదీ లయబద్ధం కానిదీ సంప్రదాయ ఛ్ఛందోరీతికి చెందినదీ. భిన్నమైందీ ఈ ప్రక్రియలో ముఖ్యంగా స్వతంత్రానంతరం చెప్పుకోదగ్గ ప్రయోగాలు జరుగుతున్నాయి. శ్రీశ్రీ, నారాయణబాబు, పఠాభి ప్రయోగశీలాన్ని అందిపుచ్చుకొని ఆరుద్ర, బైరాగి, దాశరథి, సోమసుందర్, సి.నారాయణరెడ్డి, తిలక్, కుందుర్తి మొదలగు కవుల రచనలీ మార్గాన్ని పరిక్షుణ్ణం గావించాయి. ఈ మధ్య పలువురు శక్తివంతులైన కవులు శేషేంద్ర, సంపత్కుమార, సుప్రసన్న, వేగుంట, పేర్వారం, శివారెడ్డి తమతమ ప్రత్యేకతలతో ఈ ప్రవాహ రూపాన్ని అవిచ్ఛిన్నం కొనసాగిస్తున్నారు.

మంచి స్వేచ్ఛా కవిత్వం వ్రాయడం సులభం కాదు. ఛందస్సు మొదలగు ఏ సంప్రదాయ సామగ్రీ ఆధారం లేకుండా! అయితే గాలిలో తేలడమా? అని ప్రశ్నించవచ్చు. అవును విమానంలో వలెనని సమాధానం. విమానం అన్నమాట ఆధునికతకు సంకేతంగా గ్రహిస్తే సమాధానం ఎంత ఉచితమైందో సులభంగా తెలుస్తుంది. ఈనాటి కవిత్వంలో కొంత క్లిష్టత, అయోమయమూ ఉందనే అభిప్రాయముంది. ఇందులో కొంత నిజం లేకపోలేదు. దీన్ని గురించి ఆలోచిస్తే ఇందులో చాలాభాగం బాహ్యస్వరూపాన్ని గురించి ఎక్కువ పట్టింపు లేక అంతస్స్వరూపాన్ని గాఢంగా, అధికంగా చిత్రించే ఉబలాటంవల్ల ఏర్పడిందని తెలుస్తుంది. మానసిక స్థితి చిత్రణలో భావనల సహయోగం విరామం లేకుండా దట్టంగా ఉండడంవల్ల క్లిష్టత, అయోమయం కలుగుతుంది. దీనికీనాటి కవిత్వం నుండి అనేక ఉదాహరణలీయవచ్చు. ఇది కొంత ప్రయోగదశకూ, కొంత రచనా శిల్పం తెలీని స్థితికీ బరువైన చెందింది. పూర్వం భాషాగతమైన కాఠిన్యం, శైలీ బంధురత్వం ఎదురైనట్లు ఈనాడు భావగతమైన క్లిష్టత అయోమయం ఎదురౌతుంది. దానిమాదిరే ఇందులోనూ కొంత నిలచేది మిగతాది పోయేదీ ఎప్పుడూ జరిగేదే.

ఈనాటి స్వేచ్ఛాకవిత్వం ముఖ్యం వ్యక్తి జాగృతి లేదా సామాజిక చైతన్యం వెన్నెముకగా స్వేచ్ఛా శిల్ప మర్యాదలతో, మానసిక దృక్పథం కలిగింది. విషయ భావరూప విన్యాసంలోని అభివ్యక్తి లోపం సంప్రదాయమార్గంలో ఛందస్సు మొదలైన వాటివల్ల కప్పబడుతుంది. ఇక్కడ అలాంటి అవకాశం లేకపోవడంవల్ల లోపం కొట్టవచ్చినట్లు కన్పిస్తుంది. అందుకే స్వేచ్ఛాకవిత్వం వ్రాయడం చాలా కష్టం. దీన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి

పాఠకులకు కొంత సహనం కావాలి. రచనను సానుభూతితో వివేచించవలసి ఉంటుంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని కొందరు కవిత్వం బాహ్యమైన బంధనల నుండి పొందే చిట్టచివరి విముక్త రూపమనీ, కొందరు ఒకచోట పేర్చికూర్చిన వచనపు తుంటలని అంటారు. రెండూ అతివాదాలే. నా దృష్టిలో కవితా పరిణామంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఒక ముఖ్యమైన దశ. పురాణం ప్రబంధం భావ అభ్యుదయ కవిత్వాలు ఒకటి శిఖరస్థితినందుకోగా మరొకటి తరువాత తరువాత ఉద్గమించినట్టివే. పూర్వపుదాని ప్రభావం తరువాతి దానిపై స్పష్టం, పూర్వపూర్వ ప్రభావం పోనుపోను తక్కువౌతుంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వం కూడా కొంతకాలానికి బాగా పరిణతి చెంది, మొగం మొత్తి మరొకటి అవతరించవచ్చు. ఈ మార్పు అనివార్యం కావచ్చు.

కవుల్లో సోమరులు, శక్తిరహితులూ ఉన్నట్లే పాఠకులలోనూ ఉంటారు. కవిత్వం గురించి ముందుగా మనస్సునొక చట్రంలో బిగించుకొని దానికి దూరమైనవానిపట్ల జడభరితంగా ఉంటారు. కవిత్వాన్ని చదవడానికి ముందు మనస్సు స్వచ్ఛమైన గాలి స్ఫుటమైన వెలుతురు లేని ఇరుకునుండి ముందు బయటపడాలి. మనస్సు నిర్మలమైన దర్పణమవాలి. మొత్తంమీద పాఠకుని బాధ్యత తక్కువేమి కాద. ఇది గమనించకపోవడం వల్ల ఎక్కువ అయోమయం ఏర్పడుతుంది. మునుముందే ఏర్పడే అభిప్రాయం కారణం అవుతుంది.

జీవితంలో అనేక వస్తువుల్ని చూస్తూ ఉంటాం. అందులో కొన్ని మనకవసరమయ్యేవి, కొన్ని ఊరకే చూచి ఆనందించదగ్గవి. కొన్ని ఆలోచింపజేసేవి. ఇందులో చాలా విలువైనవి ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు వెలుగు, దీన్ని నిర్వచించడం సులభం కావచ్చు. మనస్సు గాఢమైన అనుభూతి పొందినపుడు నోటమాటరాదు. అది వాక్కున కతీతమైన స్థితి. ఈ స్థితిని వివరించడం చాలా కష్టం. అంటే విలువైనదాన్నీ గాఢమైన అనుభూతి దశనూ నోటిమాటలతో చెప్పడం కష్టమన్నమాట. ఇది ఒకరకంగా అయోమయమే. ఇలాంటిదే కవిత్వమూ. దీని వైవిధ్యం చెప్పరానంతగా ఉంటుంది. సమయం సందర్భం పాత్రను బట్టి భేదిస్తుంది. దీన్ని వ్యక్తం చేయడంలో అసమగ్రతే, అయోమయం అస్పష్టత.

ఎంతమందో సాహిత్యవేత్తలు ప్రపంచంలో వివిధ భాషల్లో ఎంత కాలంనుండో కవిత్వాన్ని నిర్వచించడానికి ప్రయత్నించారు. ఎక్కడికక్కడ ఏకదేశంగానే ఉండిపోయింది. ఈనాడు వివిధ భాషల, జాతుల సంస్కృతుల కలయిక త్వరితగతిని జరుగుతూన్నపుడొకదాని ప్రభావం నుండి మరొకటి తప్పించుకోలేని స్థితి ఏర్పడుతూంది. అయినపుడు ఇంతకు పూర్వమున్న దృష్టిలో మార్పు తప్పదు. దీన్ని గురించి నిష్కర్షగా

చెప్పలేం. సరిగా స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోనూ ఈనాడు జరుగుతూన్నదిదే, కవిత్వమూ అతి నవ్యమైన భిన్నత్వాన్ని, వైవిధ్యాన్ని పొందుతూంది. ఇదంతా ఒక దృష్టితో చూస్తే అయోమయమే. ఏ నిర్వచనానికి ఒదగని రచన ఎక్కడో హఠాత్తుగా కనబడుతుంది. అందుకనే ఏ నిర్వచనమూ ఈనాటి దృష్టితో సమగ్రం కాదు. దీని సౌందర్యం మాటలకొదుగందీ, అనుభూతి వివేచన కందనిదీ, ఎంత చెప్పినా ఇంకా మిగిలి ఉండేదీ కావడమే దీనికి కారణం. ఇది కవిత్వం ఉత్తమత్వమే. దీనితో పాటు బహుక్లిష్టమైన సామాజిక సంస్థితిపై ప్రభావాన్ని నెరవుతూంది.

2

స్థూలంగా కవిత్వాన్ని బాహ్యస్వరూపం, అంతస్స్వరూపం అని విభజించవచ్చు. రూపం అనగానే నిశ్చయరేఖలతో కూడిన అవయవస్ఫూర్తి కదుతుంది. బాహ్యస్వరూపం దృష్టికొదిగిందీ; అంతస్స్వరూపం ఊహకొదిగిందీ. బ్రతుకమ్మ పండుగకి పూలుతెచ్చి అందంగా వివిధరీతుల్లో గుండ్రంగా ఎత్తుగా పేరుస్తారు. వీటిని పూజించిన స్త్రీలు, కొంతసేపు చుట్టూచేరి ఆడి తరువాత తీసికెళ్ళి నదిలో వదలుతారు. అవి వరుసగా తేలిపోతుంటాయి, మొదటినుండీ చివరివరకూ దృష్టినాకర్షిస్తుంది. అలాగే ఒక అమర్చిన గది, ఒక మాటతీరు, ఇవన్నీ బాహ్య స్వరూపానికి చెందినవే అయినా వాటి వెనుక అంతస్స్వరూపం దాగి ఉంది. అది మన భావనలో వీటిని చూచినపుడు ఆకర్షణవల్ల మనస్సు అనుభూతి పొంది, వివేచన మొదలౌతుంది. మొదటిది ఆనందానికి రెండవది ఆలోచనకు స్థానం. ఈ రెండింటి పర్యవసానమే సమాలోచనం. అది వ్యక్తినిష్ఠమైంది. మరొక ఉదాహరణ, వెలుగు, చీకటి మొదలైనవి - వీటి రూపం మొదటివాటికన్న సూక్ష్మసూక్ష్మ మయింది. వ్యక్తిలో అభిరుచి, సంస్కారంతో కూడిన అనుభూతిపొందే శక్తి వస్తు సౌందర్య భావనకు మూల హేతువు.

కవిత్వానికి వస్తే బాహ్య స్వరూపం స్థూలమైంది. అంతస్స్వరూపం సూక్షసూక్ష్మమైంది. ఈరెండూ ఎప్పుడూ దేనికది విడివిడిగా ఉండవు. రెండింటి మధ్య గీత గీయలేం. ఒక్కొక్క స్థితిలో ఒక్కొక్కటి ప్రాధాన్యం వహించి ఉంటుంది. ఎంత బాహ్య సౌందర్య ప్రధానమయిన కవిత్వంలోనూ అంతో ఇంతో అంతస్సౌందర్యం ఉంటుంది. ఇది ఉత్తమత్వానికి చాలదు. ఒక ప్రమాణంలో ఇది కుదిరి, పాఠకుల పరిశీలనకు నిలవడమన్నది ఎంతచెప్పినా పాఠకుల స్థాయినిబట్టీ ఉంటుంది. లేకపోతే అంతమంది వివిధ రకాల కవులు, అంతమంది వివిధరకాల పాఠకులు, అంటే ఒకటి నచ్చితే మరొకటి నచ్చనివారు ఉండరు. కవిత్వం అన్ని సాహిత్య ప్రక్రియల్లోకి గాఢమైందీ,

అందమైందీ. గొప్ప కవిత్వం ఎన్నోసార్లు చదివించడంతోనే పని పూర్తి చేసుకోక, చదివినకొద్దీ పారవశ్యంతో పాటు ఆలోచనకు పదనుపెట్టేది కావటంవల్ల చివరిమాటగా ఎవరి అభిప్రాయమూ నిలవకుండా పోతుంది. ఈ దృష్టితో నేటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోని అయోమయం క్లిష్టతను విచారించవలసి ఉంది. ఈ విచారణ హేతుబద్ధంగా ఉండడం అవసరం. నిలిచే గుణం లేంది అదృశ్యమవుతుంది అంతే.

చాలామంది పాఠకులు, శ్రోతలు లయబద్ధమయిన పాదాలపట్ల ఆసక్తి చూపడం కద్దు. ఈ రచనల్లో సంగీత గుణంచేత బహుళ ప్రచారమూ పొందడమూ జరుగుతూంది, ఇది సహజం. సామాన్యులకెపుడూ విశేషాన్ని గురించి పట్టదు, ఎవరన్నా దృష్టికి తీసుకొస్తే తప్ప. లయాత్మక రచన, భౌతికరూపాన్ని ఎక్కువగా ఆశ్రయించింది. కవితా ప్రపంచంలో మొదటి శ్రేణికి చెందింది కాదు. లయ, ఛందస్సు రెండూ వేరు. శబ్దాల బరువూ తూగుతో క్రమమయిన పొందిక లయ, స్వేచ్ఛా కవిత్వ రచనలు అన్ని బరువూ తూగూ కలిగి భిన్నభిన్న రీతుల్లో అంతర్లయతోనూ ఉన్నాయి. ఎక్కువగా 'అంతర్నాదం' ప్రధానంగా వస్తున్నాయి. అంతర్లయలో లయచ్ఛాయ ఉంటుంది. అంతర్నాదంలో లయచ్ఛాయ ఉండదు. కాని అనుస్యూతమయిన ప్రవాహగుణం అలలు అలలుగా, ధారలు ధారలుగా, ఖండఖండాలుగా లేదా మరొక మరొక రీతిగా ఉండి, నాద సాంతత్యం ధ్వనిస్తూంటుంది. శబ్దయోజనం, ఉన్నతావనత సమరీతుల్లో భావోపస్కృతంగా ద్రవస్థితిలో మలపులు తిరుగుతూంటుంది. లయ ఉండడంలో దోషం లేదు. అది భావదీప్తికుపకరించే మేర ఉంటే చాలు. పాదాలు లయబద్ధం చేసి టకటక నడిపితే చెవికి సరదాగా ఉంటుంది. కాని దీని అమేయ ప్రమేయంవల్ల మనస్సుకు రచనలో సృజనశక్తి ప్రసారాన్ని పంపవలసినంతగా పంపడానికంతరాయ మేర్పడుతుంది. అక్కడక్కడ మెరపులు కన్పించవచ్చు. గాఢమయిన భావన లేనివారు దీన్ని ఆశ్రయించడం కద్దు. గాఢమయిన భావనతో శిల్పమతులు దీన్ని సంవిధానానికుపయోగించు కుంటారు. కేవలం గాఢ భావన కలవారు దీనిపట్ల శ్రద్ధ చూపరు. కవులు ప్రధానంగా నేడు ఈ మూడు తరగతుల క్రిందికి వస్తారు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని పోతపోసినట్లు వ్రాస్తూ పోతే విసుగు కలుగుతుంది. అందుకని దీన్ని పరిహరించడానికి, సృజనశక్తి ప్రసారానికంతరాయం కలగకుండా 'అంతర్లయ' – ఇంకా శ్రద్ధ ఉంటే – 'అంతర్నాదం'పై దృష్టి ఉండాలి. ఈ లక్షణం కొన్ని పద్యాల్లో కొంత కన్పిస్తూంది. ఈ పోలికచేత కొందరికి తెలిసో తెలియకో మనస్సుకు స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని వచనపద్యమంటే బాగుంటుందనిపిస్తుంది. మనస్సులో పొరలో పద్యంపట్ల అభిమానం చేత, ఆకర్షణ కారణంగాను ఈ పోలికను పేర్కోవచ్చు. కొట్టవచ్చినట్లు

టకటకసాగే పద్యంలో అంతర్నాదం కన్పించదు. పద్యం కవులుకానివాళ్ళు పద్యం వ్రాస్తే ఇలా పట్టేయవచ్చు. మనకది పద్యకవిత్వమనిపించదు, ఛందోవేత్తలకు తప్ప! కవిత్వానికి వ్యాకరణం ఛందస్సు, పూర్వకావ్య పఠనమూ, అలంకార శాస్త్ర పరిచయమూ చాలన్న భాషావేత్తల కావ్యాలన్నీ దీనికుదహరణలే. అలాగే స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని కవులు కానివాళ్ళు వ్రాసేది వచనం. స్వేచ్ఛకవిత్వాన్ని రూళ్ళ కర్ర గీతల్లా వ్రాసేవాళ్ళూ ఉన్నారు. గంటల గణగణలా, సైనికుల కవాతులా వ్రాసేవాళ్ళూ ఉన్నారు. నిజమైన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో పల్స్‌బీట్‌లాంటి జీవస్పందనం తప్ప ఏ ఆర్భాటమూ ఉండకూడదు. ఒక్క ఉదాహరణ తీసుకుందాం. ప్రాస ఉన్నది. ఇది ఎఫెక్ట్ కోసం ఉపకరించేది. ప్రతిపాదంలో తప్పనిసరిగా ఉండాలనడంలో కవికి బంధమయింది. అతడు కొన్ని శబ్దాల నాశ్రయించవలసి వస్తోంది. భావం పరిమితత్వాన్ని పొందుతుంది లేదా కొన్నిచోట్ల అనవసరంగా విస్తృతి పొంది శరీరం పెరుగుతుంది. తెలుగు కావ్యాల్లో భావ సంక్షిప్తత కొరవడడానికి కారణం ఇదే. శిల్ప మర్యాద పొందిన మాట నిజం. ఇలాంటి అనేక బంధాల నుండి స్వేచ్ఛ పొందిన రచన స్వేచ్ఛాకవిత్వం. దీన్ని మళ్ళీ వలయంలో బంధించకూడదు. ఇందాక కవులు కానివాళ్ళు వ్రాస్తే స్వేచ్ఛాకవిత్వం వచనమన్నాను. పద్యానికి, వచనానికి భేదం సులభంగా గుర్తించవచ్చు. కవిత్వానికి వచనానికి భేదం ఎక్కడుందో తెలియాలి. అనుభూతి సాంద్రతలో, ఉద్రేకస్థాయిలో, ఆలోచనల ఎత్తులోతులో, దీనికనుగుణంగా ఒదిగిన శబ్దసంయోజనంలో వాక్య సహయోగంలోనని సమాధానం. దీని నాశ్రయించి శిల్పభాగం ఉంటుంది. అంతర్గతమయిన లయ, నాదం ఈ స్థితిలో ప్రతిభచేత సిద్ధిస్తుంది. ఈలాంటి పాదాలు గొప్ప వచన రచయితల గ్రంథాల్లో అక్కడక్కడా కన్పిస్తాయి. ఇది ఒక స్థితిలో ఆ రచయితల కవితాత్మ ప్రకాశనం అనుకోవాలి. ఉదాహరణకు చలం రచనల్లో ఈలాంటి పాదాలు కన్పిస్తాయి.

3

అంతస్స్వరూపం ఊహైక గమ్యమయ్యేది. విషయం, భావరూపం, ఆవిష్కరణ మూడింటిలో ఆవిష్కరణ చాలావరకు బాహ్యరూపంలోని భాగమే. సామాజిక ప్రయోజనాన్ని గుర్తించినవారు విషయంపట్ల ఎక్కువ శ్రద్ధవహిస్తారు. దీనివల్ల సిద్ధాంతాలు, విశ్వాసాలు, ప్రవచనాలు, వ్యాఖ్యానాలు అవసరమౌతాయి. ఇది కావ్యకళకు భంజకమని ఒకరూ, ఇది లేనిది కళాప్రయోజనం శూన్యమని మరొకరూ అంటారు. భావరూపం సృజనశక్తిపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఉత్తమ కవిగా నిలచేది దీనిపైనే. కవిత్వంపట్ల నిజమయిన ప్రశంస అందులోని మౌలిక విషయాన్ని గుర్తించే శక్తివల్ల వస్తుంది. విషయ ప్రశంసలో దాని రూపాభిజ్ఞత సమాజ వాతావరణం పరిజ్ఞానం వల్ల

కలుగుతుంది. పౌరాణిక వాతావరణంలో ఉన్నవారికీ ప్రబంధ వాతావరణం క్రొత్త. ప్రబంధ వాతావరణంలో ఉన్నవారికి ఆధునిక వాతావరణం క్రొత్త. ఆధునికులలోనూ మళ్ళీ తరగతులు. ఇంకా పోతే ఒక కవి రచన మెచ్చినవారికి మరొక మరొక కవి రచన నచ్చదు. దీనికి కారణం ఊహిస్తే, శబ్దయోజనం. ఊహావైఖరి, రచనారీతి, సిద్ధాంతాలపై విశ్వాసం. వీటికి అలవాటుపడి ఉండడమే. దీనికీ భిన్నమైంది, ఒకరికి నచ్చదు. ఇందులో కొందరు తమకు నచ్చంది ఏదో ఒక విధంగా వినీ చదివీ, ఆ తరువాత కొంత దగ్గరకు వచ్చేవారు ఉన్నారు. చాలామంది మర్యాదకోసం నటించేవారే. ఒకరకమైన వాతావరణానికలవాటుపడి మిగతా వాటికి వెలిఅయ్యే మనస్తత్వాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు ఛేదించుకునే శక్తి కలవారు చాలా తక్కువ, వీరే సహృదయులు.

ప్రతి కవిలో ఒక విధమైన వాతావరణముంటుంది. ఇది తప్పదు. అతనికి కొన్ని సంకేతాలు, భావసహాయోగాలు, శబ్దాలు, మానసిక రూపాలు పరిచయమై వుంటాయి. కొందరీ విషయంలో పూర్వకవులపై అభివృద్ధి సాధిస్తారు. మరికొందరు, ఇతరులకు లేని గుణాలు సంతరిస్తారు. ఇవి కవికి ప్రత్యేకతను సిద్ధింపజేస్తాయి. స్థూలంగా చూస్తే 'ప్రేమ' అన్నమాట భావకవికిచ్చే ప్రేరణ వేరు, అభ్యుదయ కవికిచ్చే ప్రేరణ వేరు. అలాగే భావసంకేతాలూ, శబ్దాల ఎన్నిక, వాటి సంయోజనమూ భేదిస్తాయి. వీరు పొందే వైయక్తిక, సామాజిక స్ఫూర్తి వేరు. అందుకని కవిత్వమూ భిన్నంగా ఉండడం సహజం ఉత్తమ కవిత్వం చాలావరకు బాహ్య మర్యాదల్ని అతిక్రమించిన వివేకం కోరుతుంది. వివేకంతోపాటు కళాదృష్టి అవసరం. అపుడే ఏ వాతావరణానికి చెందిన కవిత్వమైనా పాఠకులు ఆనందించగలరు. నేటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఈ బాహ్య స్వరూపాన్ని అతిక్రమించి, అంతస్స్వరూపాన్ని ఎక్కువగా ఆవిష్కరిస్తుంది.

ఒక స్వేచ్ఛా కవిత కొన్ని స్థితుల సంకలనం కావచ్చు. ఒక స్థితి వ్యక్తీకరణం కావచ్చు. అందునా ఒక స్థితి ఎన్నో మానసిక రూపాల కూడలి కావచ్చు. మొత్తం ఒకే మానసిక చిత్రణముండవచ్చు. ఇవన్నీ నేడు కన్పించేవీ - ఈ పద్ధతులు కథాత్వాన్ని ప్రక్కకు నెట్టేవి. భావకవిత్వం నుండి ఆరంభమయిన రూపం నేడు వేరే లక్షణాలతో పరిణతకు చేరుకుంటూందని చెప్పవచ్చు. భావకవిత్వంలో, అందునా స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో నేడు మానసిక రూప చిత్రణలకు ప్రాధాన్యం యివ్వబడుతూంది కాబట్టి కవి ఎంతో జాగరూకతతో వ్యవహరిస్తే తప్ప 'క్లిష్టత', 'అయోమయం' ఏర్పడడానికవకాశమెక్కువ. ఒక దీర్ఘకవితలో మానసిక రూపాలు ఏకధారగా ఏర్పడడంవల్ల విసుగు పుట్టడానికవకాశముంది. ఇది బాహ్యస్వరూపాన్ని పూర్తిగా నిరాకరించడానికి వీలులేదన్న ఊహని ఋజువు చేస్తూంది. ఈ స్థితిలో కవి అంతస్స్వరూప వైవిధ్యం కోసం

ప్రయత్నించాలి. బహిస్స్వరూపం ఆశ్రయమూ చక్కబరచు కోవాలి. ఇక్కడే శిల్పం చోటుచేసుకుంటుంది కాబట్టి కవి జాగరూకతతో ఉండవలసి ఉంటుంది. ఈ లోపం కలిగిన రచనలు ఉత్తమశ్రేణికి చెందినవిగా పరిగణింపబడవు. దీనికి బహు కావ్యపరిచయం, సంస్కారం, కొంత శిల్ప వైవిధ్యం ఎంతగానో అవసరం.

పూర్వ సంప్రదాయ రీతులపట్ల ద్వేషం పెంచుకొని ముడుచుకొనిపోయేకన్నా, వాటిని సహనంతో మననం చేసుకొని మనస్సు వికసింపజేసుకోవడం నేడెంతగానో అవసరం. కథ ఉన్నచోట రూపానికెక్కువ ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. కథలేనిచోట మూడ్ (మానసిక స్థితి) ప్రాధాన్యం వహిస్తుంది. ఇది ఫోటో-టెక్నిక్ వంటిది. ఇందులో కవి దృష్టి చిత్రలేఖనానికుపకరించే కుంచెవలెగాక, కెమెరా మూవ్‌మెంట్‌లా ప్రసరిస్తుంది. ఏ ప్రగతీ ఒకరి ఇష్టానిష్టాలపై ఉండదు. అప్పటి శక్తుల ప్రాబల్యం, పరిస్థితుల పరిణామంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో అభ్యుదయ కవుల భౌతికం, భావకవుల కాల్పనికం, సంప్రదాయ కవుల భౌతికాతీత ప్రభావ తీవ్రతలు తగ్గి - నేటి సామాజిక జీవనానుభవంతో నిగ్గుతేలిన వాస్తవం దృశ్యమానవమవుతూంది. వివిధ సిద్ధాంతాలూ, అభిప్రాయాలూ జీవితంలో సమన్వయం పొందుతూన్న సమయం. ఈ పరిణామానికి ప్రతిబింబమే నేటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం.

"రారా నీ ! రవి హర్షం!
మానవతా కిరణంతో
స్వేచ్ఛా సమ సమాజమై."

8. ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం

ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఆధునికత ప్రధానంగా 1) సామాజిక చరిత్రగతికీ, 2) అభిప్రాయాల సిద్ధాంతాల ప్రకటనకు, దార్శనికతకు, 3) జీవితంలో భౌతిక మానసిక స్థితి చిత్రీకరణకు, 4) కళాత్మకమైన నవ్యతకు అన్వేషణకు పర్యాప్తమైంది. ఇది వేరు వేరు స్థాయిల్లో పనిచేస్తున్నట్లు కన్పించినా మొత్తంమీద కవిత్వానికి పరిపూర్ణతను చేకూర్చేవి. వర్తమాన కాలంలో కవిత్వం, 1) ప్రజాస్వామ్య భావనతో, 2) మార్క్సియ విప్లవ దృష్టితో, 3) కాల్పనిక అనుభూతి రేఖలతో, 4) చేతనాత్మక రూపంతో ప్రధానంగా నాలుగు ముఖాలుగా పర్యాప్తమై కన్పిస్తుంది.

కవి తనకు తాను సృజన సమయంలో ఏర్పరచుకొన్న నియమాలచేత అవిష్కృతమౌతుందీ స్వేచ్ఛా కవిత్వం. స్వేచ్ఛ ఎక్కువగా ఉండడంతో బాధ్యత కూడా అధికంగానే ఉంటుంది. ఇది సమయసమయానికి కొత్త కొత్త మార్పుల్ని రచనలో సులభంగా ప్రవేశ పెట్టేందుకు బహు విస్తృతమైన అవకాశాన్ని ఇస్తోంది. ఈనాటి ఆధునికతకు సంపూర్ణంగా ప్రాతినిథ్యం వహిస్తోంది. ఇది జీవితాన్ని స్వేచ్ఛగా రూపొందించుకునే స్వాతంత్ర్యంతో గతిక్రమాన్ని నిర్ణయించుకొనే అవకాశం కలిగిన సామాజిక రూపానికి ప్రతిబింబం అనవచ్చు. రాజకీయమైన ఆధరతలం, సమాజంలో జీవితచలనం, వ్యక్తి అలోచనల స్వేచ్ఛాసంచారం, క్రియాశక్తుల స్వతంత్ర వికాసం దీని అస్తిత్వానికెంతగానో ఉపకరిస్తున్నాయి.

మానవ సమాజం పరివర్తనాశీలమైంది. ఈ మార్పు నిరంతరం జరుగుతూ ఉంటుంది. సాధారణంగా మంద్రమంద్రంగా సాగుతూ విశేష పరిస్థితుల్లో వేగాన్ని అందుకుంటుంది. ఉన్న స్థితికీ, రాబోయే మార్పుకీ మధ్య ఎన్నో విధాలుగా సంఘర్షణ అనివార్యమౌతుంది. అప్పటి పరిస్థితుల అవసరం మేరకు మార్పు వచ్చి తీరుతుంది. ప్రస్తుతం సాహిత్యంలో అనేక చారిత్రక కారణాలవల్ల రాజకీయ ప్రభావంచేత ఎన్నో మౌలికమైన మార్పులు చాలా వేగంగా వచ్చాయి. భారతదేశంలో వలస పాలనవల్ల పైనుండి యూరోపియన్ దేశాల్లోని సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం ప్రభావంవల్ల క్రమంగా తదితర రాజకీయ సాంఘిక ఆర్థిక సిద్ధాంతాల కారణంగా కొత్తగాలులు వీచడం ఆరంభమైంది. నిఖిల మానవీయ తలంపై మానవతా స్పందనతో ఆధునిక శక్తి క్రియారూపం ధరించింది. కొన్ని దశాబ్దాలుగా జరుగుతూ వచ్చే మార్పులవల్ల అస్తిరూపంలో, సంపద వినిమయంలో ఉత్పత్తి సాధనాల్లో అలోచనా విధానంలో అభిరుచిలో అనుభవ స్పందన రీతుల్లో పరస్పర సంబంధాల్లో లక్ష్యాల్లో ఇంకా వివిధ

కార్యకలాపాల్లోను ఇట్లా జీవితంలో అనేక క్షేత్రాల్లో సంచలనం మొదలైంది, పరివర్తనం కలిగింది.

ఆధునికత అనేది అప్పటికప్పుడు ఏదో పరిమితమైన సమయంలో హఠాత్తుగా వచ్చేది కాదు. ఇది క్రమించే స్థితులూ స్పృశించే అంశాలూ రూపొందే పార్శ్వాలూ అనేకం ఉంటాయి. స్థూలంగా విశ్లేషిస్తే ఇది చారిత్రకంగా సాంఘికమైన సంస్కరణం, రాజకీయమైన పరివర్తనం, శాస్త్ర సాంకేతికమైన అభివృద్ధి, ఆధునిక భావనకవకాశం ఇస్తున్నాయి. జీవితంలో వీటివల్ల వచ్చిన గుణాత్మకమైన వికాస వైవిధ్యం పరస్పరం ఎంతో సంబంధం కలిగి అన్యోన్య ప్రభావాలతో కాలంగడిచే కొద్దీ సమాజంలో సంస్కరణంతో నవ్యతతో పరివర్తనంతో ఆధునిక రూపాన్ని ఆవిష్కరిస్తూ పోయాయి. దీని పర్యవసానమే ఆధునిక సమాజంలో ఆధునిక మానవుడూ, అతని గురించి ఆధునిక కవిత్వం.

మార్పు కోరే సమాజంలో ఆధునికత పోనుపోను క్షేత్రవిస్తృతిని పొందింది. ప్రగతిశీల వ్యక్తిత్వాన్ని పొందుతూ వచ్చింది. మౌలికమైన సంస్కృతి పునర్విలోకితమవుతూ వచ్చింది. అటు ప్రగతి, ఇటు మౌలిక సంస్కృతీ సమాజ ప్రవాహానికి రెండు తీరాలుగా వెలసాయి.

1. సంప్రదాయ తత్త్వాన్ని ప్రస్తు సమాజానికన్వయించడంలో ప్రయోజన తత్పరత.
2. సంకుచితమైన ధోరణి వదలి, ఎక్కువమంది ప్రజల అమోద యోగ్యతకు విలువ.
3. సమస్యలను హేతుదృష్టితో చర్చించి, సమాజశ్రేయస్సు దృష్ట్యా పరిష్కారం ఉపయుక్తం కానివాటి నిరాకరణం.
4. ప్రజల ఆలోచనల్లో స్పందనలో పరస్పర సంబంధాల్లో మార్పు.
5. కొత్త అనుభవ క్షేత్రాల్లో కొత్త కొత్త అన్వేషణలతో క్రియా కలాపాలు ఎక్కువ కావడం జీవితం సౌఖ్యం సౌభాగ్యం కోసం యత్నం.
6. ప్రత్యర్థుల అభిప్రాయాల ప్రకటనం, సమస్యలపై చర్చలకు అవకాశంతో తగిన స్థానానికి సౌముఖ్యం.
7. గతంపై కన్నా వర్తమాన సుస్థితికీ, భవిష్యత్ దర్శనంతో ప్రజాస్వామ్య భావనకు ప్రచార వ్యాప్తి.
8. మానవుని ఉన్నతిపై విశ్వాసంతో, ప్రాంతాల్నీ దేశాల్నీ దాటి ప్రపంచ స్థాయిలో అన్ని రంగాల్లో పరస్పరం సంబంధాలు నెలకొని ఆదాన ప్రదానం జరగడం.

9. కేవలం భగవంతుని చేరుకోవడం లేదా పొందడం కన్నా ముక్తిపై దృష్టికన్నా సమాజశ్రేయస్సుకు నైతికమైన వ్యక్తిత్వానికీ ఆదర్శరూపానికీ ప్రాధాన్యం.

10. శాస్త్ర సాంకేతిక విద్యా ప్రగతితో న్యాయం, సంపదలో అవకాశం అందరికీ సమానంగా లభించే ప్రయత్నం.

11. ప్రాచీన సంస్కృతిలోని వారసత్వ సంపదను నిఖిల మానవ సంస్కృతిలోని భాగంగా కొత్త దృష్టితో పరిశీలనం.

12. స్త్రీ పురుషుల సంబంధాల స్థాయిలో మార్పు – సమాజంలో స్త్రీ వ్యక్తిత్వ వికాసానికి ముఖ్యంగా ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యానికి ఉపకరించే విధానంతో పాటు సమాజ స్థితి పరికల్పనం.

సమాజప్రగతికి వేగంతోపాటు సుస్థితినీ కలిగించడానికి ఉపకరించే పై అంశాలతో ఏర్పడిన క్షేత్ర విస్తృతీ, కార్యకలాపాల వైవిధ్యం ఆధునిక సమాజ పరిణామక్రమంలో ముఖ్యమైనవి. (స్వేచ్ఛా) ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంలో దీని స్వరూపం ఆధునికతా రేఖలతో స్పష్టంగా బింబిస్తుంది. అన్ని రంగాల్లో కొత్తను అన్వేషించే ప్రయోగ పరంపర సాగుతూంది. జీవిత ప్రమాణాల్ని పెంపొందిస్తూ, సమాజాన్ని సౌభాగ్యవంతం చేసేందుకు ఉపకరిస్తోంది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోనే ఈ స్థితికి ఎక్కువ అనుకూల్యం ఉంది.

2

ప్రస్తుతం స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి వస్తే రాజకీయమైన అవగాహనతో సైద్ధాంతికమైన అభిప్రాయ మూలకమైన నిబద్ధత పట్ల అభిలాష ఈనాటి కవుల్లో ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. ఇది ఒక్కొక్కప్పుడు కళాత్మకతను, రచనా శిల్పాన్ని పక్కకు నెట్టేసి ఆధిక్యత నెరపేంతటి శక్తివంతంగాను పనిచేస్తోంది. ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంలో సామాజిక స్పందనతో పాటు వైయక్తికమైన అన్వేషణం ఉంటుంది. సమష్టి మరియు వ్యష్టి స్థాయిలో ఉండే భేదాన్ని గుర్తిస్తుంది. వైవిధ్యాన్ని అనుమతిస్తుంది. ప్రయోజనాన్ని మరవదు. కళాత్మకతకు భంగం కలిగించే స్థితి రానీయదు. సమాజంలో సమభావాన్ని సృజిస్తుంది. దీని సుస్థితికీ సుస్వరతకు దోహదం చేస్తుంది. సమాజ ప్రగతికెంత ప్రోత్సాహం ఉంటుందో వ్యక్తి వికాసానికీ అంతటి ప్రోత్సాహం ఉంటుంది. సామాజిక చైతన్యం వ్యక్తిపై ఎంతటి ప్రభావాన్ని నెరపుతుందో, వైయక్తికమైన ప్రేరణ కూడా సమాజంపై అంతే గుణాత్మకమైన స్థితిని నెలకొల్పుతుంది. కార్మికలోక కల్యాణంతో పాటు సమాజంలో వివిధ రంగాల్లో వారి వారి శక్తులను బట్టి పనిచేసే వివిధ వర్గాల ఆరోగ్యకరమైన అభ్యున్నతినీ కాంక్షిస్తుంది. సాంస్కృతిక మూలాల్లోని చేతనను గౌరవిస్తుంది. ఇది ప్రజాస్వామ్య కవిత్వానికి ప్రాతిపదిక.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఈ సామాజిక తత్త్వం ముఖ్యంగా ప్రజాస్వామ్య భావనతో వ్రాసే రచనల్లో స్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. భౌతిక మానసిక తలాలపై అన్వేషణంతో పరిశీలనంతో కొత్తరూపం అవిష్కృతమౌతుంది. ఇది చేతనలో పై స్థాయికి సంబంధించి విశేషంగా మనస్తత్వ సమర్పకంగా ఉంటూంది. దీనికి వేరే సమాలోచనం అవసరమౌతుంది. ఈ రచనల్లో పారిశ్రామికంగానేకాక పరిపాలనాపరంగాను రాజకీయ వ్యవస్థాగతంగాను నిత్యజీవితంలోను విభిన్న పరిస్థితులూ వాటి ఒత్తిడులకు గురిఅయ్యే మానసిక రీతుల చిత్రణం, విశ్లేషణం ఉండటం సహజం.

ఈ వెలుగులో కవిత్వంలో ఆధునికత, 1) చరిత్రగతిలో పరివర్తనా పార్శ్వాలనూ, 2) వాస్తవతలంకై జీవితంలో వస్తుస్థితుల్నీ, భావింపజేసే శక్తివంతమైన ప్రసారరూపంగానూ కన్పిస్తుంది. ప్రస్తుత పరిధిలోకి రాకపోయినా కవిత్వంలో వీటితోపాటు ఉల్లేఖనీయమైనవీ అనివార్యమైనవీ. 1) పైకి అవిదితంగా ఉండే మానసిక రీతులూ మనస్తత్వ ధోరణులూ, 2) అవిష్కార శిల్పమూ - కళాత్మకత అనేవి. మొదటిది ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో అనుభవాత్మకమైన జీవితంలో వాస్తవతలంపై ఏర్పడే సూక్ష్మస్థితులు వివిధ సంఘటనలు, ప్రవర్తనలు ఆధారంగా చిత్రితమౌతుంది. రెండోది అభిరుచిని నిలిపేందుకు ఆకర్షణను కలిగించేందుకు కొత్త కొత్త సంవిధాన రీతులతో యోజితమై ఆధునిక రూపాన్ని ధరిస్తూ ఉంటుంది.

సాహిత్య చరిత్ర గతిలో అభ్యుదయ కవిత్వం పొందిన విస్తరణ రూపమే విప్లవ కవిత్వం. అభ్యుదయ విప్లవ కవిత్వాలకు మధ్య వచ్చిన దిగంబర కవిత్వం సమాజంలో నైరాశ్యాన్నీ వైకల్యాన్నీ విషాదస్థితినీ ఎత్తిచూపుతూ మానసికమైన దుస్థితిని భౌతికతలంపై జుగుప్సా భీభత్స దృశ్యాలతో చిత్రించింది. సామాజిక పరివర్తనకు తీవ్రమైన చర్యల్ని అభిలషించింది. దీనిలో విధ్వంసక ధోరణితోపాటు నిర్మాణాత్మకమైన భావన ఉంటే బాగుండేదే కాని ఆ కవుల లక్ష్యం మార్పు మాత్రమే. దీని వెంటనే వచ్చిన చేతనావర్త కవిత్వం సంప్రదాయశక్తికి వర్తమాన స్థితికీ మధ్య చేతనాను బంధాన్ని స్థాపిస్తూంది. లక్ష్యంలో దివ్యభూమికల్ని దర్శిస్తూంది.

ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం భౌతిక రూపాన్ని విడనాడకుండా ఉదాత్తమైన విలువలకు ప్రాధాన్యం ఇస్తోంది. మార్క్సియభావనతో సమాజంలో వర్గపోరాటాన్ని తీవ్రతరం చేసే ఉగ్రశక్తిగా విప్లవకవిత్వం ఆయుధయుత పాత్రను వహించింది. వీటికి సమాంతరంగా అపుడపుడూ తలెత్తే అనుభూతి కవిత్వం కాల్పనికతను సంతరించుకుంది. వీటికి భిన్నంగా విశిష్టంగా సామాజిక ప్రగతి లక్ష్యంతో, వ్యక్తి వికాసంపై దృష్టితో భౌతిక మానసిక తలాలకు సమానమైన ప్రాధాన్యంతో చిర సంప్రదాయ సంపద పట్ల గౌరవంతో వెలువడింది ప్రజాస్వామ్య (స్వేచ్ఛా) కవిత్వం.

9. ఆధునికత

కవీ పాఠకులు; కవిత్వమూ సమాజమూ అనేవి పరస్పరం ఆధార సంబంధం కలిగినవి. ఆధునికయుగంలో బాగా విస్తరించిన క్రియాకలాపాల క్షేత్రంలో, కవి తనకు తాను ఏర్పరచుకున్న నియమాలతో ఏ 'రెఫరీ' అవసరం లేకుండా ఆడే ఆటవంటిది స్వేచ్ఛా కవిత్వం. దీనితో ప్రత్యేకమైన బాధ్యతలూ ఏర్పడతాయి. ఒకవైపు కవీ మరొకవైపు పాఠకులు సమాలోచకులు ఉంటారు. పాఠకునిలో ప్రతిదాన్ని ప్రశ్నించి పరీక్షకు నిలిపి విమర్శించే ధోరణి ఆధునికయుగ ప్రభావంవల్ల ఏర్పడిందే. అతనిలో హేతుబుద్ధి, చర్చాలక్షణం ఆలోచనాత్మకంగా పనిచేయడమే దీనికి కారణం. ఇరువురికీ అభిరుచి ఉన్న సాధారణక్షేత్రం కవిత్వం. అయితే వీరు చెరి ఒకవైపు నుండి ఉపక్రమిస్తారు.

రచన చేసేప్పుడు కవిలో ఉండే విమర్శనాశక్తి నిర్వహించే పాత్ర వేరు. రచన వెలువడిన తరువాత స్థితివేరు. రచనాక్రియ సమాప్తి కావడంతో రచయిత ప్రమేయంలో ప్రధానమైన దశ పూర్తి ఐనట్లే. సృజనశీలంగల పాత్ర అదృశ్యమౌతుంది, మరోపాత్ర మొదలౌతుంది. తాను వ్రాసిన దాన్ని విమర్శకుల విమర్శలనుండి సమర్థించుకోవడమో వివరించడమో వ్యాఖ్యానించడమో లేదా దీనికి ప్రాతిపదికగానో మార్గదర్శకంగానో ఆధారవిషయాన్ని నిర్మించడమో జరుగుతుంది. సమాలోచనా రూపం అవతరిస్తుంది. రచనతో రచయిత ప్రత్యక్ష సంబంధం తెగిపోతుంది. పరోక్షసంబంధం ఉండనే ఉంటుంది. ఇక్కడినుండి రచనతో పాఠకుని ప్రత్యక్ష సంబంధం మొదలౌతుంది. రచయిత, పాఠకులు ఇరువురు చేరుకునే శిఖరాలు ఉన్నాయి. అవి అనుభవస్థితి, ఆలోచన, ఆదర్శం అనేవి, క్రమంగా పాఠకునిలోనుండి సమాలోచన రూపం తన కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చడం మొదలు పెడుతుంది. అనుభవ శీలం కలిగిన సహృదయ లక్షణంతో నిశితమైన విమర్శనంతో పాఠకుని వ్యక్తిత్వంలో ఏర్పడే వికాస రూపం సమాలోచనం. కర్తవ్యంలో విస్మరించరాని బాధ్యత నిక్షిప్తమై ఉంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో అస్పష్టత గురించి ఒకటి రెండు మాటలు ముచ్చటించవలసి ఉంది. ఇక్కడ అస్పష్టత అనేది కొన్ని ప్రత్యేక స్థితులకు సంబంధించింది. ఒక విధం రచనలో వాక్యాలమధ్య, విభాగాలమధ్య భావ పరంపర మధ్య పూర్తి చేయవలసిన స్థానాలు మిగిలి ఉంటాయి. ఒక్కొక్కపుడు శబ్దాలకు సంబంధించింది అయి ఉండవచ్చు. పాఠకులు చదివేప్పుడు వీటిని ఆలోచనతో పూర్తి చేసుకోవలసి ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాన్ని బట్టి వాటి అంతట అవే సహజంగా ఏ శ్రమ లేకుండా పూర్తి అవుతాయి. అవి సంక్షిప్తత, గుప్తతపై దృష్టితో పరిష్కరించుకోవలసి ఉంటుంది. మరికొన్ని భావ

చిత్రణలకూ వాటి అభివ్యక్తికీ సంబంధించిని. ఇవి కవి మనోరూపానికిచ్చే స్థానాన్ని బట్టి అస్పష్టత కవకాశం లభిస్తుంది.

ఇంకా ప్రతీకల ప్రయోగం సంశ్లిష్ట భావరూపాల విన్యాసం చైతన్యస్రవంతి సంవిధానం మొదలైనవి ఉండనే ఉన్నాయి. వీటివల్లనూ అస్పష్టత కవకాశం ఉంది.

ప్రజాస్వామ్య (స్వేచ్ఛా) కవిత్వంలో ఆధునికతకు మరో ముఖ్యభాగమైన అవిష్కార రూపాన్ని ఈ విధంగా పరిశీలనలోకి తీసుకొనిరావచ్చు.

1. కథ ఉండదు కాబట్టి వస్తువును స్థితియోజనంతో, భావవిన్యాసక్రమంతో నిర్వహించడం.

2. వస్తువు లేదా కథను సూక్ష్మస్థితిలో భావించి లేదా మధ్యమధ్య సూత్రప్రాయమైన రూపాన్ని ఇస్తూ సంఘటన చర్య ప్రతిచర్యలతో తీర్చడం.

3. ఎన్నికచేసిన అంశాల క్రమంలో పరిణామ దృష్టికన్న హేతుదృష్టిని అవలంబించడం లేదా ప్రయోజన దృష్టితో ఏకముఖంగా తీర్చడం.

4. శబ్దాడంబగానికీ సమాస విన్యాసానికి స్థానం లేకపోవడం.

5. కవికి నచ్చినవిధంగా సమయానికి తగినట్లుగా గతి విశేషాన్ని ఏర్పాటు చేసుకోవడం, లయవిన్యాసాల్ని సాధించడం.

6. రచనలో, వాక్యాల ఆరంభం, విన్యాసం, ముగింపులో విసుగుదల కలగకుండా వైవిధ్యం కలిగి ఉండడం. వాక్యం మరో వాక్యాన్ని అందిపుచ్చుకోవడంలో నేర్పుతో మొత్తంమీద లహరి లేదా తరంగ విన్యాసమో ప్రవాహ ప్రసారమో మరో సూత్ర విధమో కలిగి ఉండడం.

7. భావనలో లోతు ఔన్నత్యం ఉదాత్తత కోసం ప్రతీకల్ని భావచిత్రాలను ఆశ్రయించడం, చైతన్యస్రవంతి వంటి నూత్న సంవిధానాలను అనుసరించడం.

8. ఆవేశస్థాయిని ఆలోచనా గతిని నిలిపే విధంగా భావం యొక్క ఉచ్చలనం, నిశ్చలనం, అవతరణం స్థితుల్ని నేరుగా జాగ్రత్తగా అవిచ్ఛిన్నతకు భంగం రాకుండా నిర్వహించడం.

9. ప్రతి సంఘటనకూ ప్రవర్తనకు ఆలోచనకు వెనుక ఉన్న శక్తివంతమైన భావం లేదా అభిప్రాయం గురించి పాత్ర మనస్తతచిత్రణంపై వెలుగు ప్రసరించడం.

10. సైద్ధాంతిక లేదా తాత్త్వికమైన లక్షణాన్ని కళాత్మకమైన రూపంతో సంయోజించి రచనకు రామణీయకతను ఉదాత్తతను కలిగించడం.

ఈ విధంగా కవి తాను జీవించే యుగాన్ని ప్రతిబింబిస్తూ తనదైన స్వతంత్ర వ్యక్తిత్వంచేత రచన ప్రత్యేకతను పొంది విశిష్టతను కలిగి ఉంటుంది.

ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఎప్పటికప్పుడు ఆధునికతను సంతరించుకొని ఎంతో వైవిధ్యంతో వెలువడుతోంది. విప్లవలక్ష్యం ఉంటేనే ఆధునికత ఉంటుందనుకోవడం ఉచితం కాదు. ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోను సమాజంలోని సంక్షోభం, నిరసన, ప్రతిఘటన, సంఘర్షణతో క్లిష్టస్థితులు తిరస్కృతాలు కావు. పైగా వాటి మూలకారణాల్ని గుర్తించి పరిష్కార యోజన జరుగుతుంది.

మరో ప్రక్క నుండి ఆర్థిక రాజకీయ సాంఘిక వలయాలనుండి సమాజం ముందుకు క్రమిస్తున్నపుడు సంక్షోభం సంఘర్షణ ఏదో ఒక రూపంలో తప్పనిసరి అవుతాయి. ఈ క్లిష్టస్థితుల్ని వివిధ దశల్లో పరస్పరం సహకారభావంతో సమన్వయపరచే నిర్మాణాత్మకమైన వ్యవస్థకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది ప్రజాస్వామ్యం. దీన్ని "సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలింపజేసుకొని సమాజప్రగతికి దోహదం చేస్తూ వ్యక్తి వికాసానికి స్వేచ్ఛను కలిగిస్తుంది ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం". ఇది ప్రజాస్వామ్య (స్వేచ్ఛా) కవిత్వయుగం అని వ్యవహరించే స్థాయిలో ఆధునికతను సంతరించుకొని ఆవిష్కృతమౌతుంది.

"నిన్నటి మానవ సంకల్పం మేఘమై పిడుగులతో మెరపులతో,
నేడు కాంతి జలం వర్షిస్తోంది - ప్రజాస్వామ్య బంధువై".

10. మానవతావాదం - అవసరం

మానవత్వం మానవునితో పాటే పుట్టింది. సమాజంలో వ్యక్తి పుట్టింది మొదలు మరణం వరకు అన్ని యుగాల్లోను అవిచ్ఛిన్నంగా వస్తూన్నది, అన్నిరకాల సామాజిక వ్యవస్థల్లోను అవశ్యం ఉండేది. ఏ రాజకీయ సిద్ధాంతమైనా ఏ తరగతికి చెందిన సంఘమైనా దీన్ని ఆశ్రయించి ఉన్నతమైన విలువల్ని పొందడం చూడవచ్చు. ప్రతి ఆదర్శంలో దీని స్పృహ తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. ఇది ఏదో ఒక రూపంలో ఆటవిక సమాజం నుండి అత్యంతాధునికమైన వ్యవస్థ దాకా గుర్తింపబడింది. వివిధ దశల్లో దీని ఆవిష్కృతి సహజధోరణిలో సాగుతూ మనల్ని ఆకర్షిస్తూంది. జీవితాన్ని గురించి ఆలోచన చేసే, జీవితానుభవాన్ని చిత్రించే సాహిత్యంలోనూ దీన్ని స్పష్టంగా చూడవచ్చు. మనిషిలో ఆర్ద్రత స్పందన కారుణ్యం ఉదారత మొదలుగా విశాలమైన భావనతో పలువిధాలైన రంగు, జాతి, కులం, మతం గల ప్రజల్ని దగ్గరికి తెస్తుంది. ఒక్క మనుషుల్నే కాదు ప్రాణికోటిని, ప్రకృతిని సన్నిహితమైన స్నిగ్ధబంధంతో గుండెకు హత్తుకునేట్లు చేస్తుంది. ఒకరిపట్ల మరొకరికి నిర్వ్యాజమైన సానుబంధాన్ని సాన్నిహిత్యాన్ని కలిగిస్తూ మానసికంగా తృప్తిని శాంతిని ప్రసాదిస్తూ, సమాజంలో అనేకమైన చారిత్రక కారణాలవల్ల ఏర్పడిన కృత్రిమమైన అవరోధాలనూ అఖాతాలను అధిగమించే ఉదారసూత్రంతో మనల్ని అందరిని ఎల్లవేళలా బంధించే శక్తి కలిగింది.

“Man is the measure of all things” “మానవుడే అన్ని విషయాలకు ప్రమాణం” అన్న గ్రీక్ దార్శనికుడు ప్రోటాగరస్ సూత్రం ఈ వాదానికి మూలస్తంభం, మానవుని వివిధ శక్తులను గురించి ఆలోచన చేసి ప్రపంచంలో అతని పరమోత్కృష్టమైన స్థానాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని మానవత్వాన్ని మొట్టమొదట ఒక తత్త్వంగా వివేచన చేసిన ప్రసిద్ధాచార్యుడితడు. భారతీయులు దీన్ని గురించి ప్రకటించిన అభిప్రాయాలు మనకు అక్కడక్కడా కన్పిస్తాయి. మానవతా భావం వీరి దృష్టిని ఎంతగానో ఆకర్షించింది. అయితే పాశ్చాత్యులు దీన్ని ఒక పద్ధతిలో ఆలోచన చేస్తూ క్రమంగా ఒక తత్త్వంగా రూపొందించిన మాట వాస్తవం. మానవుని అస్తిత్వానికీ అతని జీవన స్వరూపానికీ, ప్రపంచంలో ఉన్న విశిష్టత, దీనికి సంబంధించిన అనేక రహస్యాలను తెలుసుకునేందుకు జరిగే జిజ్ఞాస, అన్వేషణ ఇందులో కనిపిస్తుంది. దీని పర్యవసానంగా మానవుని సర్వశక్తి సమర్థకత్వం నిరూపితం చేయబడింది. ఇతడు ప్రపంచంలోని సర్వ విషయాలకూ ప్రమాణకేంద్రంగా శక్తిస్థానంగా నిర్ధారణ చేయబడి ఆలోచన సాగడం, వివేచన జరగడం ఇందులోని విశేషం.

ఈ దృష్టితో సమాజంలో పరంపరాగతంగా, సమాజంలో ఏ కారణాలవల్లనైతేనేం వస్తూన్న దేవతల సర్వశక్తి లక్షణం అంగీకరయోగ్యం కాదు. ఈ విధంగా జరిగితే మానవుని ఔన్నత్యం తగ్గిపోతుంది. దేవతల విషయంలో మనలో అజ్ఞానానికి కారణాలనేకం. దీనికెక్కడలేని స్థానాన్ని ఇచ్చి ముందుగా ఒక నిర్ణయంతో వ్యవహరించకూడదని ఈ వాదం అభిప్రాయం. ఇందులో మానవుని బుద్ధి విలసనంతో ప్రవర్తనారూపంతో కూడిన శక్తి ప్రయత్నం ముఖ్యం. అనుభవం విజయం ఆనందం అన్నీ మనిషి బహుముఖీనమైన వ్యక్తిత్వ వికాసాన్ని మన దృష్టిపథంలో ఉన్నతంగా ప్రవర్తింపజేయడమే ముఖ్యం. దీన్ని విశ్లేషిస్తే మానవుని జీవితం ప్రకృతి సహజమైందీ, ఒక లక్ష్యం కలిగిందీ, అతని బుద్ధి విశ్వ రహస్యాలను కనుగొనే మేధాశక్తి సంపన్నమైందీ. అతని ప్రవృత్తిపై శ్రమపైనే జీవితం ఆధారపడి ఉంది. స్వేచ్ఛా లక్షణం వివేకస్ఫూర్తీ భౌతిక మానసిక స్థితిని రూపొందింపజేస్తాయి. జీవితానికి ఒక గమనాన్ని కలిగింపజేస్తాయి. మానవునిలో నిక్షిప్తమై ఉన్న ఎన్నో నిగూఢ శక్తులు ఒక్కొక్క పరిస్థితిలో ఒక్కొక్క విధంగా ప్రకాశమానవుతాయి.

మానవుని స్థితికి మానవుడే బాధ్యుడు. అతడు ప్రకృతిని వశం చేసుకోగల దక్షుడు. తనలో నిహితమైన శక్తిని గుర్తించి సమీకరించి వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్మించుకోగల వివేకి. జీవితంపై చెదరని ఆశ, తోటి మానవులపై విశ్వాసం, సంబంధాలు అతని పురోగమనానికి దారితీస్తాయి. వీటి అన్నిటికీ మూలం అతనిలో అణగని స్వేచ్ఛాతత్త్వం అన్న విషయం మరచిపోకూడదు. ఇది మానవ వాదానికి కీలకమైంది. ఈ విషయంలో మానవ వాదానికీ అస్తిత్వవాదానికీ చాలా దగ్గరి సంబంధం ఉంది. అయితే ఈ స్వేచ్ఛకూ కొన్ని పరిమితులు లేకపోలేదు. వీటిని, ఎన్నో విషయాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని వివేకంతో గర్తించవలసి ఉంటుంది.

మానవునికీ ఇతర శక్తులకూ జరిగే సంఘర్షణలో ఎప్పటికైనా విజయం అతనిదే నన్న నిశ్చయభావం మానవుణ్ణి ఎన్నో మహాకార్యాలకు ప్రేరేపిస్తుంది. దీని పర్యవసానంగా సాధారణ స్థితినుండి విశిష్టస్థితికి చేరుకోగలడు. కొన్ని సందర్భాల్లో దైవరూపంగానూ భావింపబడి ఆరాధనా యోగ్యతను పొందడం జరిగింది. ఇది మానవుని ప్రస్థానంలో గొప్ప మలుపుగా పేర్కొనవచ్చు. గొప్ప చారిత్రక వ్యక్తులెందరో కాలంపై దేవతలస్థాయికి చేరుకున్నారు. మావుని విశిష్టత గురించి వివేచనకు పునరుజ్జీవం పోసి ప్రాతినిధ్యం వహించే మరొక ఆచార్యుడు పికొడెలా మిరాన్డోలో. ఇతని దృష్టిలో మానవుడు వాస్తవంగా విశ్వానికి సూక్ష్మమైన ప్రతిబింబం. ఇది భౌతికమూ ఐన మూర్తి కలిగింది. కాలక్రమేణ ఈ అభిప్రాయాన్ని గురించి ఎంతో జిజ్ఞాసతో ఆలోచన సాగింది.

ఆధునిక సాహిత్యంలో మరీముఖ్యంగా స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో, మానవుని శక్తినీ ప్రజ్ఞనూ ఆవిష్కరించే ఉత్కృష్టమైన భావన విస్తారంగా కన్పిస్తుంది. ఆధునికయుగంలో వైజ్ఞానికమైన విజయ పరంపర జీవితంపై ఎంతో ప్రభావాన్ని నెరపింది. దీనితో జీవిత స్వరూపమే మారింది. జీవితంపట్ల వైఖరి, దాన్ని గురించి ఆలోచనలో పరివర్తనం వచ్చింది. మానవుని ఔన్నత్యంపై అధికమైన విశ్వాసం కుదిరింది. విధి-దైవం అన్ని రంగాల్లో పక్కకు నెట్టివేయబడినాయి. ఈనాటి అవసరాలను బట్టి జీవితక్షేత్రంలో వివిధ కార్యకలాపాల విస్తృతిలో మానవత్వం ప్రధానంగా మానవతావాదం సాహిత్యంలో ఏ అభిప్రాయానికైనా సిద్ధాంతానికైనా అనివార్యంగా కనిపిస్తుంది. ఇది స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తప్పనిసరియైన మానవత్వంతో పాటు సంస్కరణపట్ల అభిలాష వైజ్ఞానికమైన దృక్పథమూ పురోగమన లక్షణంతో ప్రయోజన విస్తృతిని పొందింది. ఇది ఈనాడు ఎంత సాధారణమై సార్వజనీనంగా పరిణమించిందంటే, ఏ ఆదర్శంలోనైనా, ఏ వ్యవస్థా నిర్మాణంలోనైనా ఆధునికతత్వంతో చక్కగా ఇమిడిపోవడమే కాకుండా, దాన్ని ఎంతో ప్రకాశమానం చేస్తోంది. కాబట్టి ఈనాడు సాహిత్య వివేచనలో ముఖ్యమైన అంశంగా పరిగణనకు వస్తోంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో రాజకీయ సాంఘిక తాత్త్విక మానసిక దృక్పథాల ప్రవేశంవల్ల ఏర్పడే వివిధ వలయాల్లో కన్పించే మానవతా వాదం పరిశీలనంచేత సమలోచనం కూడా పరిపుష్టమౌతుంది.

మానవత్వంపేరిట పేర్కొనే ఉదారవాదం వేరు, మానవతావాదం వేరు అన్న విషయాన్ని ఈ సందర్భంలో గుర్తించవలసి ఉంటుంది. మానవునిలోని ఆర్ద్రతను స్పందనను ఉదారలక్షణంతో జీవితలక్ష్యాన్ని భావింపజేసి కొన్ని విలువల్ని ప్రత్యేకంగా సంతరింప జేయడంలో దీని ప్రత్యేకత ఉంది. వైజ్ఞానిక పరిశోధనం ఆధారంగా రాజకీయమైన విభేదాలతో మారణహోమానికి దారితీసే క్లిష్టపరిస్థితుల్లో మానవత్వం హృదయంగా గల మానవతావాదం ఒక్కటే ప్రపంచాన్ని రక్షిస్తుంది. పురోగమింపజేస్తుంది.

స్థానికమైన వివిధ జాతి మత వర్ణ భాషా సంస్కృతులతో రూపొందించిన విచిత్రమైన పరిస్థితుల్లోను వీటినధిగమించి మానవతారూపం ఉజ్జ్వలంగా ప్రకాశిస్తూ సమాజంలో, సమన్వయ వాతావరణానికీ, సమరసభావానికీ మార్గాన్ని సృష్టిస్తుంది. ఆకలితో దారిద్ర్యంతో బాధతో దుఃఖంతో ఉన్న తోటి మానవుని కింత కూడు గుడ్డ జాలి సానుభూతితో తోడ్పడడమే కాకుండా, అతని వ్యక్తిత్వ వికాసానికి, హేతుయుతమైన ఆలోచనతో సంస్కరణాభిలాషతో విశ్వైక్య భావనతో విస్తృతమైన ప్రాతిపదికను రూపొందించడం మానవతావాదంలోని ప్రధాన లక్షణం. ఇది ఒక సామాజికమైన ఆదర్శంతో వ్యవస్థా నిర్మాణంలో ప్రజాస్వామ్యమైనా సామ్యవాదమైనా మరే వాదమైనా గొప్ప ప్రయోజనాన్ని

సఫలంజేసి నిఖిల మానవాళి సౌభాగ్యానికి సహాయభూతమవుతుంది. ఈ కార్యంలో ఇది నెరపే పాత్ర సమాజంలో కొందరికి అభిమతం కాకపోవచ్చు. ఉదాహరణకి సంప్రదాయ మౌఢ్యాన్ని నిరసిస్తుంది. వ్యర్థమైన ఆచారాలను ఆడంబరాలను ప్రశ్నిస్తుంది. ఆయుధబలంతో మోహరించే మౌర్ఖ్యాన్ని తిరస్కరిస్తుంది. మానవులలోని మంచికీ, నిర్మాణశక్తికీ, మేధాగుణానికీ, వివేకస్ఫూర్తికీ, హృదయస్పందనకూ ప్రాముఖ్యాన్నిస్తుంది.

ఇది మానవులందరినీ మానవీయ భావనతో మానవతా సూత్రబద్ధం చేయడంలో వైజ్ఞానిక స్పృహ అంతర్జాతీయ భావన కలిగింది. సౌహార్దగుణంతో స్వేచ్ఛా వాతావరణంలో జీవిత స్వరూపాన్ని తీర్చిదిద్దేందుకు ప్రయత్నించడంవల్ల దీనికి కాలదోషం పట్టడం అంటూ ఉండదు. మానవత్వం సహజంగా అంతర్నిహితమై ఆకర్షించే ఈ మానవతావాదం ప్రగతిశీల రాజకీయ సిద్ధాంతంతో తీర్చిన వ్యవస్థలోను గుణవంతమైన ప్రయోజనాన్నే నిర్వహిస్తుంది.

వైయక్తికమైన మానవీయ సంబంధాలకు సామూహిక లేదా సామాజిక మానవీయ సంబంధాలకు మధ్య ఘర్షణ లేదు. అయితే రెండింటికీ మధ్య అంతరం ఉంది. సాధారణంగా మానవత్వంపై దృష్టి ఉన్న రచయిత వైయక్తికమైన సంబంధాలకే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇస్తాడు. మానవతావాదంపై అభిలాష ఉన్న రచయిత దీన్ని కలుపుకొని సామూహిక లేదా సామాజిక మానవీయ సంబంధాలకు ప్రాముఖ్యాన్ని ఇస్తాడు. ఇది సామాజిక చైతన్యాన్ని వేగవంతం చేసేందుకే ఉపకరిస్తుంది. వేగవంతమైన సామాజిక ప్రగతికి దారితీస్తుంది. ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన సృజనాత్మక రచనల్లో ముఖ్యంగా కవిత్వం నవల కథలో అవశ్యంగా కన్పిస్తుంది. ఈనాడు సాంఘికంగాను దీని అవసరం జీవితంలో అనివార్యమైంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో మానవతా వాద ప్రభావం ఆకర్షణీయమైన ప్రయోజనకరమైన స్థానాన్ని వహించింది.

"సమస్యల కాష్ఠరూపం
పీడిత జన సందేశం
ప్రజా స్వామ్య బింబం
జీవిత ప్రకాశ చిహ్నం"

11. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - స్వేచ్ఛా సమాజం

సాహిత్యంలో సమాజమూ వ్యక్తి ఒకదానికొకటి పోషకంగా ఉన్నతికీ వికాసానికీ దోహదం చేసేవి. సమాజం లేంది వ్యక్తి వికాసం లేదు. వ్యక్తుల సమూహమే సమాజం. వ్యక్తులు లేంది సమాజం లేదు. వ్యక్తులు వస్తూ పోతుంటారు. నిజమే! సమాజానికీ ఇది వర్తిస్తుంది. యాభై సంవత్సరాల క్రితం వున్న సమాజస్వరూపం ఇప్పుడు లేదు. ఈ మార్పు ఒకప్పుడు నెమ్మదిగా అసలే జరగనట్లూ మరొకపుడు వేగంగానూ జరుగుతూంటుంది. దీనికి చారిత్రక రాజకీయ మత సాంఘిక ఆర్థిక కారణాలనేకం. సమాజంలో వివిధ వలయాలు అంతస్థులూ వుంటాయి. వ్యక్తులూ అనేక విధాలు. ఎవరి వ్యక్తిత్వం వారిదే. సామాజిక పరివర్తనంతో వ్యక్తుల్లో మార్పు వస్తుంది. వ్యక్తుల వికాసంతో సమాజం అభ్యున్నతీ పొందుతుంది. వ్యక్తుల విశిష్టతతో సమాజం ప్రత్యేకంగానూ నిలుస్తుంది. ఈ పరస్పరానుబంధం అనివార్యం, అభిలషణీయం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో సమాజం - వ్యక్తి ప్రమేయం విస్తారంగా దృష్టికి వస్తుంది. చారిత్రకంగా ఇది నిర్వహించే పాత్ర వ్యవస్థాగతమైన ఆదర్శాలూ, అభిప్రాయాలూ, వ్యక్తి పరమైన అనుభవాలూ ఆలోచనలూ కారణంగా ప్రాముఖ్యాన్ని వహిస్తోంది. సామాజిక భావన విస్మరించరానిదైనట్లే వ్యక్తి స్వరూపమూ మనస్తత్వ ధోరణీ పరిహరింపరానిది. ఇవి రచనలో వివిధ నిష్పత్తుల్లో రూపొంది ప్రత్యేక రూపాన్ని పొందుతాయి. ఇది ఇట్లా వుంచి ఏ దేశమైనా ఏ సాహిత్యమైనా పరంపరగా వచ్చే సంస్కృతీ భావన ఒకటి వుంది. ఈనాటి జీవన వ్యవస్థలో నిరసనకు గురైన దురాచారాల్ని చెల్లని నియమాల్ని అహేతుకమైన ధోరణుల్ని తీసివేస్తే సారభూతమైందీ సంస్కృతీ ప్రస్థానంలో శిఖరంగా నిలచే సంప్రదాయ పరంపర ఉంది. ఇది సుదీర్ఘ సమాజ చరిత్రతో ముడిపడింది. మార్పు పేరిట దీన్ని విస్మరిస్తే సంపూర్ణత లోపిస్తుంది. ఇది ప్రతి భాషా సాహిత్యానికి వర్తిస్తుంది. ఇది జాతీయ స్థాయిలోనూ, కొన్ని సందర్భాల్లో దీన్ని అధిగమించి విశ్వభావనాత్మకంగానూ విలసిస్తుంది.

ఆధునిక యుగంలో పరిణమించిన సమాజ స్వరూపంతో కవిత్వమూ స్వాతంత్ర్యోద్యమం, సమాజ పునరుజ్జీవనంతో ప్రవృత్తమై, స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక ఆలోచనలో ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థాగతమైన స్వేచ్ఛా సంచారంతో నిర్మితమైంది. వర్తమాన కవిత్వస్థితిపై, వ్యక్తి వికాసంపై దీని ప్రభావం వుంది. ఈ దృష్టితో, స్వాతంత్ర్యం పొందిన కాలంనుండీ ఆధునిక కవిత్వాన్ని ఒక భాగంగా తీసుకొని పరిశీలన జరపడం

అన్నివిధాల సమంజసమూ హేతుయుతమూ.

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యం పొందాక రాజ్యాంగంలో ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థను అంగీకరించడంతో జాతీయ దృష్టి సాంఘిక రాజకీయ ధోరణీ పరివర్తనకు లోనయ్యాయి. ఇది భారతదేశ చరిత్రలో అపూర్వమైంది. జాతి భవిష్యత్తును తీర్చే అసాధారణమైన మలుపు. చరిత్రలో సామాజిక రాజకీయ ఆర్థిక స్వరూపంతో పాటు సాహిత్యమూ మారిన విలువలతో, ఎదురైన కొత్త పరిస్థితుల్లో అంతర్జాతీయ ప్రభావానికి గురైంది. సామ్యవాద సిద్ధాంతమూ ప్రబలంగా పనిచేసింది. ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతూన్న దేశాల్లో దీని ఆకర్షణ విపరీతంగానూ వుంది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో లభించిన అవకాశాలను బట్టి వివిధాభిప్రాయాలు సిద్ధాంతాలూ వివిధ లక్ష్యాలు కవితా ప్రపంచంలోనూ ప్రచలితం కావడం జరిగింది. జాతి అంగీకరించిన ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోని స్వేచ్ఛా వాతావరణమే ఈ వైవిధ్యానికి కారణమైంది. ప్రజాస్వామ్యం వల్ల సిద్ధించే ఉత్తమ ప్రయోజనాల్లో ఇదొకటి.

ఈనాటి సమాజంలో వున్న పరిస్థితులకు ప్రతిరూపంగా కవిత్వమూ వివిధ భావ ధోరణులతో కన్పిస్తుంది. విశ్వనాథ రామాయణ కల్పవృక్షం పూర్తి ఐంది వందేమాతరం నినదించింది. మానవీయం వెలసింది మరో మహాప్రస్థానం, ఖడ్గసృష్టి ప్రభవించాయి. శివప్రసాద్ మహాసర్గ అవతరించింది. పునర్నవం ఆవిష్కృతమైంది. విశ్వంభర ఉదయించింది. దిగంబరం – చేతనావర్తనం – విప్లవం ఇట్లా అనేకం – భావావేశంతో లక్ష్యశుద్ధితో తెలుగులో కవిత్వం స్వేచ్ఛావాయువుల్ని పీలుస్తూంది. జాతీయ భావన, సంస్కరణం పరివర్తనం ప్రజాస్వామ్యం సామ్యవాదం విప్లవం సంప్రదాయ పరంపరా పార్శ్వాలతో గోచరిస్తూంది. వీటిలో ఒక్కొక్క రచయిత వ్యక్తిత్వంలో ఒక్కొక్క పార్శ్వం ఆధిక్యం వహిస్తూ లేదా కొన్నిటి కలయికచేత విశిష్ట రూపాన్ని పొందుతూ పరిశీలనలో గోచరిస్తాయి. వీటితోపాటు చేర్చవలసింది మరొకటి వుంది మనస్తత్వ ధోరణి. రచయితలో అంతర్నిహితమై చేతనలో నుండి రచనపై ప్రభావాన్ని నెరపేది, మనస్తత్వ పరిశీలనం ఇటీవలిది కావడం. ఈ శాస్త్రంతో ఎక్కువ పరిచయం లేకపోవడంవల్ల దీన్ని గురించి ఆలోచన జరగవలసినంతగా జరగడం లేదు. సృజనాత్మక సాహిత్యంలో ముఖ్యంగా కవిత్వంలో ఇది నిర్వహించే పాత్ర అమూల్యమైంది. దీనికి అభిప్రాయాల సిద్ధాంతాల భేదం లేదు. మనిషీ – మనస్తత్వం ముఖ్యం.

ఇకపోతే విశ్వజనీనత, మానవతా లక్షణం ఎప్పుడూ ఉండనే ఉన్నవి. పురోగమన తిరోగమన యథాస్థితి సంస్కరణ పరివర్తన విప్లవ సాహిత్యాల్లో ఇది అపరిహరణీయమైంది.

ఐనప్పటికీ ఇది ఇటీవల పురోగమన హేతుదృష్టితో ఒక సిద్ధాంతంగా రచయితలను ఎంతగానో ఆకర్షించింది. ఏ స్థాయిలో ఏ ఆదర్శంతో ఏ విధమైన చర్య ప్రతిచర్యలతో సంబంధమైనప్పటికీ మానవ జీవితం నైతికమైన తాత్త్వికమైన విలువలతో ఆర్ద్రత ఉదారత హిత భావనతో రచన ప్రసారితం కావాలనే అపేక్ష సహజం, వాస్తవతలంపై భిన్న అస్తిత్వాలతో ఎంతో వైవిధ్యం కలిగిందీ.

మానవజీవితంపై పరిసరాల ప్రభావం తప్పనిసరి. అందువల్ల పరిసరాలు ఆరోగ్యవంతంగా వుండవలసిన అవసరమూ వుంది. ఇది గుణాత్మకమైన స్థితికి ఎంతో దోహదం చేస్తుంది. చారిత్రకంగా ఆలోచిస్తే వివిధ ధోరణులు ఉత్తమ లక్ష్యాలతోనే వచ్చాయి. ఎప్పటికప్పుడు సమాజంలో ఏర్పడే నిష్క్రియతనూ కాలుష్యాన్నీ పోగొట్టేందుకూ బంధనల్ని ఛేదించి చైతన్యవంతం చేసేందుకూ ప్రయత్నం జరుగుతుంది. స్వేచ్ఛా వ్యవస్థ, వివిధ భావ ప్రసారాలకు దోహదం చేస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. ఏ భావప్రసారానికీ లోను కాకుండా ఏ రచయిత దూరంగా ఉండలేడు. అట్లా అయితే వ్యక్తిత్వానికి సంపూర్ణత చేకూరదు. చారిత్రక పరిణామంలో సందర్భోచితినీ కోల్పోతుంది. ఇప్పుడే కాదు మునుముందూ జీవితంలో ఏర్పడే అనుచితమైన స్థితులనుండీ, కఠోరమైన బంధనాలనుండీ విముక్తం చేసే ప్రయత్నం జరుగుతూనే వుంటుంది. నిరంతరం అరాజక స్థితికీ గందరగోళానికీ భయావహ మృత్యు స్థితికీ దారితీసే విధ్వంసక ధోరణి ఏమాత్రమూ ఏ విధంగానూ సమర్థనీయం కాదు.

ఈనాడు మనచుట్టూ నెలకొని వున్న సమాజం నిస్సందేహంగా కొత్త ప్రపంచం. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వస్థితికీ నేటి స్థితికీ ఏ విధంగానూ పోలిక లేదు. జీవితాన్ని సంపన్నం చేసే సౌభాగ్యమయం చేసే శాస్త్ర సాంకేతిక పారిశ్రామిక పురోగతి సమాజంలో సంస్కృతీపరమైన గొప్ప విలువల స్థితికి ఏ విధంగానూ విరుద్ధం కాదు. పైగా జీవితంలో గుణాత్మకమైన మార్పుకు దారితీసే ఆలోచనా శక్తుల్ని కళాత్మక ధోరణుల్నీ ఆధునికత ప్రకాశవంతం చేస్తుంది. దీనికి భిన్నంగా స్వేచ్ఛ లేని వ్యవస్థలో వ్యక్తి ఆలోచననూ, అభిప్రాయాన్నీ అరికట్టే నిరంకుశ దోరణులు సృజనశక్తిని వికసింపనీయవు. వివిధ స్థాయిల్లో వ్యక్తిత్వాన్ని కుంఠితం చేస్తాయి. సామాజికమైన పరిపూర్ణతను ఖండితం చేస్తాయి. మానవుని సంపూర్ణమైన అభివృద్ధికీ సమభావంతో సమాజ వికాసానికీ వివిధ భావ ప్రసారానికీ వేదికయైన ప్రజాస్వామ్య విధానం ఒక్కటే అభిలషణీయమూ, అనుసరణీయమూ ఐంది.

కవిత్వం ఎటువంటి జీవిత వాస్తవ దృశ్యాలనుండి ప్రయాణం చేసినా, అభిప్రాయాల

వివరణం, ప్రకటనం, ఆవిష్కారం మాత్రమే కవిత్వం అవదు. ఇవి కవిత్వం కావడానికి అర్థమైన కళాత్మకతను కనీస స్థాయిలో అవలంబించవలసి ఉంటుంది. స్వేచ్ఛా సమాజంలో వెలువడుతూన్న నేటి స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని విశాలమైన అవగాహనతో ఈ దృష్టితో సమాలోచనం జరుపవలసి ఉంది. అప్పుడు కాని చారిత్రక సంప్రదాయ రాజకీయ సాంఘిక మనస్తత్వ ప్రభావ శక్తుల ప్రత్యేకతలు గుర్తింపబడి కవిత్వంలోని మౌలికత, విశిష్టత, అనుభవానికి రాదు. సౌభాగ్యం కుసుమించే సామాజిక చేతనతో ఆలోచన అన్వేషణ అనుభవం పరివర్తనతో "గమ్యమైన స్వేచ్ఛాసమ సమాజం, రానీ కొత్త యుగం వాస్తవమై".

"బాధ్యతలో ప్రజాస్వామ్యం
ఉద్యమాన్ని నిలిపే ఊపిరి
ఏ ప్రార్థననూ కోరదు
ఒక స్వాగత కుసుమం తప్ప!"

12. ప్రజాస్వామ్యయుగం - స్వేచ్ఛా కవిత్వం

ఈనాటి ఆధునిక కవిత్వాన్ని ప్రభావితం చేసే ముఖ్యమైన అంశం ప్రజాస్వామ్యం. ఈ వ్యవస్థలో తీవ్రవాదం మొదలుకొని పూర్వ సంప్రదాయ నిరతి వరకూ ఎన్నో ప్రచలితమై కన్పించే అభిప్రాయాలు దృక్పథాలు ఉన్నాయి. ఒక సిద్ధాంతాన్ని విశ్వసించేవారు కొన్ని నిశ్చయమైన భావాలు కలవారు తదితర రచనల్ని నిరసించడం విమర్శించడం సాహిత్య జగత్తులో పరిపాటే. ఇది సహేతుకమైన సీమల్ని అతిక్రమించనంతవరకు విషయ ప్రాధాన్యం దృష్ట్యా అభిప్రాయాల ప్రసారానికీ వికాసానికీ ఎంతగానో తోడ్పడుతుంది. సృజనశక్తికి పయనించే దిశను సూచిస్తుంది. ఒక విధంగా ఈ విమర్శ తత్త్వపరమైన అనుమానాల్ని తొలగించి ప్రశ్నల్ని నిలిపి అన్వేషణను వివృతం చేస్తుంది. సమాధానాలకై అభిలాషను కలిగించి లక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. సాహిత్య ప్రపంచంలో సిద్ధాంతపరమైన తత్త్వగతమైన ప్రేరకశక్తుల్ని గురించి ఆలోచింపజేయడం కన్పిస్తుంది. మరికొందరు సమన్వయ భావంతో విమర్శ చేసేవారూ ఉన్నారు. వీరివల్ల సదవగాహన సహిష్ణుత పరస్పరం అభిప్రాయాల ఆదాన ప్రదానంతో సాహిత్య వాతావరణానికి వినూత్నత చేకూరుతుంది. మరికొందరు వ్యవహారదక్షులూ ఉన్నారు. వీరి వ్యవహార దక్షత సాహిత్య వికాసానికి ఉపకరించేంత వరకూ ఫరవాలేదు.

సమన్వయ భావం వల్ల భిన్నాభిప్రాయాలు కలిగినవారైనప్పటికి విషయంపై అభిలాషతో ఇతరుల అభిప్రాయాలను గౌరవించడం వాటిలో గుణాల్ని గుర్తించడం జరుగుతుంది. ఎవరైనా సరే తమ అభిప్రాయాల్ని సిద్ధాంతాల్ని స్పష్టం చేసేందుకు ప్రకటించేందుకవకాశ మిస్తుంది ప్రజాస్వామ్యం. అందునా స్వేచ్ఛా శీలానికవకాశం ఎక్కువగా ఉన్న సాహిత్యంలోనూ ముఖ్యంగా సృజనాత్మక ప్రక్రియల్లో ఈ స్వాతంత్ర్యం అవసరమెంతైనా ఉంది. ఎన్ని అనుకూల ప్రతికూల పవనాలు వీచినా అలంకారాన్నో భీభత్సాన్నో కల్పించినా సంభావనమో నిరాకరణమో నెరపినా ఉపేక్షించినా విస్మరించినా సృజనాత్మకమైన మనీషకే కళాత్మకమైన శక్తికే ఎప్పటికైనా విలువ, గౌరవమూ. దీని కనుకూలమైంది ప్రజాస్వామ్యం.

సిద్ధాంతాలు అభిప్రాయాలు సృజనశక్తికి ప్రేరకశక్తినిస్తే అవిష్కారరీతులు ఆకర్షణ విధానాలు రూపంలో కళాత్మకతను సంతరించిపెడతాయి. వైవిధ్యానికి దారితీస్తాయి. ఈ కారణంచేత ఒకే కాలంలో ఒకే సిద్ధాంత మౌలికతను కలిగిన రచనలైనా భిన్న వ్యక్తిత్వాన్ని కలిగి ఉంటాయి. సామాజిక తలంపై సిద్ధాంతాలకు అభిప్రాయాలకుండే విలువలతోపాటు తాత్త్వికతలంపై ఆలోచనా రూపానికీ అస్తిత్వం ఉంది.

ప్రజాస్వామ్యంలో వివిధ సంప్రదాయాలకు దృక్పథాలకు సమాన గౌరవంతో

పాటు సాహిత్యానికి చెందిన వివిధ శక్తుల వికాసానికీ ఎంతో అవకాశముంది. దేశం స్వాతంత్ర్యం పొందాక వికసించిన వివిధ భారతీయ భాషా సాహిత్యాల్లో ఈ మార్పును వైవిధ్యరూపాన్ని గుర్తించవచ్చు. ముఖ్యంగా కవిత్వంలో మార్పు రూపం అంతర్జాతీయ ప్రమాణాల్ని అందుకుంది. ఒక్కొక్క రచయితనుబట్టి ఈ మార్పు మూలరూపంతో ఒక్కొక్క విధమైన నిష్పత్తిని సమీకరించుకొంది. ఆర్థిక మత రాజకీయ సాంఘిక తాత్త్విక కళాత్మక వాతావరణంతో మానసికమైన స్థితి రీతులతో నిర్మితమైన వ్యక్తిత్వం ప్రత్యేకతను పొందుతుంది. ఇది ప్రతిభచేత అపూర్వమై విలసిస్తుంది. పాండిత్యం చేత విశిష్టత చేకూరుతుంది. సౌందర్యదృష్టి కళాత్మకత చేత ఆకర్షణ సిద్ధిస్తుంది. ఒకే సిద్ధాంత లక్ష్యం దృక్పథం కలిగిన రచయితల్లోను అంతరమైన వ్యక్తిత్వ నిర్మాణం ఒక్కొక్క విధంగా విలసిస్తుంది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఎంతో వైవిధ్యోపేతంగా ఉంది.

వర్తమాన కాలంలో వచ్చే స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని పరిశీలిస్తే సామాజిక స్పందన వెనుకనుండి ఈ వైయక్తికమైన రూపం స్పష్టంగా ప్రతిఫలిస్తుంది. ఇది ఈనాటి స్వేచ్ఛా సామాజిక ప్రభావ పర్యవసానం. ఏ వాదానికి చెందిన రచయిత ఐనా అంతో ఇంతో ఈ అంశం చోటుచేసుకుంటుంది. వ్యక్తులపై ముఖ్యంగా యువతరంపై పనిచేసే సామాజికమైన అనుభవ భూమికను పరిశీలించవలసి వుంది. ఆర్థికంగా అవసరాలనుబట్టి కుటుంబ విధానానికి దూరం కావడం, వ్యక్తిత్వ వికాసంలో స్వేచ్ఛను కోరడం, అన్వేషణనభిలషించడం ఏకాంత ధోరణిలో నిర్మితమైన మానసిక స్థితీ పరిస్థితుల ఒత్తిడీ మానసికంగా సంశ్లిష్టమైన ఆలోచనా రూపం పేర్కోవచ్చు. ఇంకా ఎప్పటికపుడు కొత్త కొత్త సామాజిక సంబంధాలతో అనుభవ వైవిధ్యంతో జీవన శైలిలో మార్పు వచ్చింది. స్వయంగా తమకు తామై ఎదుర్కొనే సమస్యలూ మనసులో నిలచిన ఆదర్శరూపమూ ఒకదాని తరువాత మరొకటి విశ్లేషణకందుతాయి. పాతబడినవి సరిపడవనుకున్నవీ వదిలేసి కొత్తవీ అవసరమనుకున్నవీ వాటిస్థానంలో ప్రవేశించి ఇంకా స్థిరపడకపోవడం ఒకరమైన మానసిక శూన్యస్థితీ కన్పిస్తుంది. కుటుంబానికి దూరమై ఒంటరితనం ఆవహించిన జీవితంలో ఆదర్శాన్ని అందుకునే ఆలోచన, ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధంగా పరిణమిస్తుంది.

స్వాతంత్ర్యం తరువాత వ్యక్తీ సమాజానికీ గల చారిత్రకమైన సంబంధం మారింది. వ్యక్తిలో అన్వేషణకూ సామాజికమైన చింతనకూ అవకాశం హెచ్చింది. రాజకీయ వ్యవస్థ మార్పు స్వేచ్ఛకు బాటవేసింది. సామాజికంగా పరివర్తన గుణంతో శాస్త్రీయ దృష్టితో సంస్కరణాలాభిలాషతో మారిన స్థితిలో సాహిత్య వ్యక్తిత్వం ఎన్నడూలేని వైశాల్యాన్ని పొందింది. గతిలో వేగాన్ని పుంజుకుంది. వ్యక్తిలో అపూర్వమైన స్వేచ్ఛాతత్త్వం సృజనశక్తి వికాసానికన్ని విధాలా అవకాశం కలిగింది.

15 ఆగష్టు 1947 అర్ధరాత్రి నుండి దేశచరిత్రలో కొత్తయుగం ఆరంభమైతే 26 జనవరి 1950 నుండి దేశ సమాజ చరిత్రలో కొత్తదశ మొదలైంది. ఈనాటి నుండి భారత రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చి ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ ఆవిష్కృతమైంది. ఆదర్శాల్ని అందుకునే లక్ష్యంతో చారిత్రకంగా జాతీయాంతర్జాతీయ దృక్పథాల మేళనంతో రాజకీయ శక్తులతోపాటు ఆధునికమైన సాంస్కృతిక వాతావరణం రూపొందింది. భారత రాజ్యాంగానుసరణతో ప్రజాస్వామ్య భావన సాహిత్య ప్రపంచానికి ప్రత్యక్షంగాను పరోక్షంగాను కొత్తశక్తినీ దీప్తినీ చేకూర్చింది. కవిత్వంలో ఈ మార్పు స్పష్టం. కేవలం సాహిత్యశాస్త్రంతో పరిమితం కాక రాజకీయ ఆర్థిక సాంఘిక మానసిక శాస్త్రాలతో పరిచయం కొత్తసీమల్ని చూపింది. ఈ విశిష్టమైన ధోరణిలో వర్తమాన స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రవర్తిల్లింది. ప్రగతిశీల స్వభావంతో సాహిత్యం ఉండాలనడంలో ఇప్పుడే అభిప్రాయ భేదం లేదు. కాని ఏ గతిశీలంలో అందునా నిరంతరం ఘర్షణ హింసలో ఏ దిశలో ఏ మేరకన్న అంశంపై మాత్రం విభేదం అనివార్యం. సిద్ధాంత ప్రకటనలు అభిప్రాయభేదాలు చర్యలు ప్రతిచర్యకు కలిగే అవకాశాలు నిరసన ప్రతిఘటనలూ ఈ ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ మూలంగానే నన్నమాట మరచిపోకూడదు. ఇవి ఒకమేరవరకు అంగీకరింపదగినవే.

సామాజికమైన సంబంధాల్లో మార్పు కొత్త కొత్త అనుభవాల ప్రభావం భౌతికమైన జీవన ప్రయత్నంతో పాటు మానసికమైన వ్యక్తిత్వం ప్రతి స్వేచ్ఛాకవిత్వ రచనలో అంతో ఇంతో విశ్లేషణకందుతుంది. ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తప్పనిసరిగా మనదృష్టికి వస్తుంది. ఈ కాలాన్ని ప్రజాస్వామ్య సాహిత్యయుగంగా కవిత్వంలో స్వేచ్ఛాయుగంగా భావించవచ్చు.

ఈ కాలంలో వచ్చిన సాహిత్యంలో రచయిత స్వీయ వ్యక్తిత్వం గుర్తింపు ఉంది. జాతిలో నిక్షిప్తమైన శక్తిసామర్థ్యాలను బయటికి తీసి వెలుక్కితెచ్చే ధోరణి ఉంది. విశ్వజనీన దృక్పథంతో ప్రగతి శక్తుల సమీకరణం ఉంది. జాతి సంప్రదాయ మౌలిక లక్షణాలతో ఆధునికతను ఆవిష్కరించడం ఉంది. సామాజిక తత్త్వంలో స్వేచ్ఛా స్పందన ముఖ్యం. వ్యక్తిత్వ వికాసంలో స్వేచ్ఛాగుణం అవసరం. ప్రజాస్వామ్యతత్త్వంతో రూపొందిన వ్యక్తిత్వ ప్రతిఫలనమే వర్తమాన సాహిత్యం. కాబట్టి స్వాతంత్ర్యానంతరం రూపొందిన సాహిత్యదశను ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛాయుగంగా పేర్కోడం సమంజసం.

"వ్యక్తి పౌర హక్కులతో బ్రతకడం
మానవీయ ప్రజా స్వామ్య చిహ్నం"

13. స్వేచ్ఛకు అవకాశం - స్వేచ్ఛా కవిత్వం

1

ఆధునిక సాహిత్య చరిత్రలో స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య ప్రభావంతో స్వేచ్ఛాయుగం అవతరించింది. క్రమంగా కాలం గడిచేకొద్దీ, దీని అస్తిత్వం బలపడింది. ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛాగుణం సాహిత్యంలో వివిధ ప్రక్రియల వికాసానికెంతో దోహదం చేసింది. ప్రస్తుత విషయమైన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో దీని ప్రభావం సంపూర్ణంగా గోచరిస్తుంది. సృజన స్వేచ్ఛకు కవాటాలు తెరచే స్వేచ్ఛాయుగంలో ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ ప్రజాస్వామ్యానుభవం కీలకమైంది. కాలానుగుణమైన మార్పులతోను కొత్తదనంతోను, స్వతంత్రమైన నిర్మాణరూపం కలిగిన స్వేచ్ఛా కవిత్వం సమాజంలో వచ్చే ప్రతి ఉద్యమాన్నీ, ధోరణినీ, మొట్టమొదట స్వీకరించింది. వాటికి ప్రేరణగా ఉపకరించింది. వేదికగానూ నిలిచింది. ప్రాతినిధ్యం వహించింది.

ఆధునిక కాలంలో ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛాయుగంలో సామాజిక రాజకీయ కారణాలవల్ల అనేకమైన వాదాలు దృక్పథాలూ సమాజంలో చారిత్రకమైన మలుపుల్నీ మానవీయమైన పాత్రల్ని నిర్వహించడం జరిగింది. ఈ దిశలో మొట్టమొదట వేగంగా స్పందించే కవిత్వంలో మార్పు సహజం. అయితే ఈ మార్పులకు దోహదం చేసే విధంగానో, ప్రాతినిధ్యం వహించే విధంగానో పద్యం ఉపయోగితం కాలేదు. కారణం ఈ భావజాలాన్ని ఆవిష్కరించేందుకు 1) సంప్రదాయబంధురమైన పద్యసంస్కృతి, 2) దాని నిర్మాణరూపమూ అవరోధంగా నిలిచాయి. ఇంకా పద్యానికున్న వాతావరణంలోని బాహ్యాంతర స్థితుల ప్రత్యేకతలు పరిమితులు కారణంగానూ, కొన్ని సందర్భాల్లో అవసరాల్ని బట్టి కొత్త ప్రక్రియ దానంతటదే సహజంగా ఆవిర్భవిస్తుంది. అట్లా ఏర్పడిందే స్వేచ్ఛా కవిత్వం. ఇదో అనివార్యమైన పరిణామంగా విశ్లేషణ కందుతుంది. ఈ మాట వేయేండ్ల కాలక్రమంలో విరాట్ రూపాన్నీ, మహనీయమైన శిల్ప సౌందర్యాన్నీ పొందిన పద్యాన్ని ఏ మాత్రం తక్కువ చేయడం కాదు. ఆధునిక కాలంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం 1) బాహ్య నియమాలకతీత లక్షణంచేత, 2) కొత్త అవసరాలకు తగిన స్వేచ్ఛాగుణం చేత, 3) అంతర నిర్మాణ సౌలభ్యం చేత, 4) ఆవిష్కారంలో కొత్త అభివ్యక్తికి అవకాశం చేత కవుల హృదయాల్ని ఆకర్షించింది. ముఖ్యంగా యువతను ప్రేరేపించింది. విస్తృతంగా వర్ధిల్లింది. ఆధునికతకు సాధనంగానూ విలసిల్లింది. కొత్త ఆలోచనకూ, అనుభూతికీ చుట్టూ తలుపులు తెరిచినట్లయింది.

మూడు నాలుగు దశాబ్దాల తెలుగు కవిత్వంలో పద్యం ఆధునిక భావజాలాన్ని సంపూర్ణంగా ప్రతిబింబించలేకపోయింది. ఈ శూన్యస్థితిని స్వేచ్ఛాకవిత్వం పూరించింది. కవిత్వమంటే స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి మాత్రమే పరిమితమైన దశ ఏర్పడింది. ముందుముందు పద్యం నిర్వహించే పాత్ర చాలా ముఖ్యమైంది.

1980 తరువాత వచ్చిన స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో మార్క్సిజం వెనుకబడింది. శ్రామిక వర్గానికే కాక ఇతర వర్గాలకూ ప్రాధాన్యం హెచ్చింది. అంతకుముందీ అంశం చిహ్నాలు లేవని కాదు. 1975 నుండి మొదలై 1980 నాటికి స్పష్టమైన దిశను పొందింది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం వివిధ సిద్ధాంతాల వికాసానికీ పరిణామానికీ ప్రభావాలకూ వీలైంది. కాబట్టి దీని పరిధి త్వరలో అతి విస్తృతమైంది. ప్రజాస్వామ్య భావనలో నిహితమైన, సహనం సమన్వయం ఎదుటి అభిప్రాయాన్ని మన్నించే లక్షణం, చర్చ, ప్రజాభిప్రాయం మొదలైన లక్షణాలవల్ల కొత్త సామాజిక సంస్కృతికి దారి ఏర్పడింది. ఇది స్వేచ్ఛా కవిత్వ వాతావరణానికి ఎంతో బలం చేకూర్చింది.

1. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో 1980 నుండి క్రమంగా మార్క్సియం వెనుకబడుతూ వచ్చింది. సమన్వయ ప్రజాస్వామ్య దళిత, స్త్రీ వాద మైనారిటీ అనుభూతి వాదులూ హైకూ వంటి ధోరణులూ వచ్చాయి. వీటి లక్ష్యం 1) సమాజపరంగా సమానత్వం, న్యాయం, ఉన్నతీ, శాంతీ, 2) వ్యక్తిపరంగా సంస్కారం, ఆనందంగానూ పరిశీలనకందుతుంది. వీటికి ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ కేంద్రతలంగా వర్తించింది. స్వేచ్ఛాకవిత్వానికి గౌరవమూ ప్రశస్తీ విస్తృతీ సిద్ధించాయి.

2) మరో విశేషం, విశ్వభావన విశ్వమానవుడు మొదలైన విశాలమైన భావజాలంతో పాటు జాతీయ భావనకూ స్థానీయమైన అవసరాల్ని బట్టి దేశీయతకూ ప్రాముఖ్యం లభించింది. వర్తమాన జీవితంలో వైవిధ్యంతో తటస్థపడే వివిధ బృందాల్నీ సమూహాల్నీ గురించీ వర్గాల్నీ వృత్తుల్నీ గురించీ వాస్తవ దృక్పథంతో ఆలోచన మొదలైంది. దీనితో మార్క్సిజం వెనకబడింది. కొత్త శక్తులు సమాజతలంపైకి వచ్చాయి.

3) ముఖ్యంగా 1975 నుండి ఎక్కడికక్కడ సమాజంలో ఎదురయ్యే కులం, మతం, వృత్తి, ఉద్యోగం, ప్రాంతం జెండర్‌కు సంబంధించిన బాధాస్థితుల్నీ విషమ సమస్యల్నీ అసమానతలతో ఏర్పడిన వైరుధ్యాల్నీ ఎదుర్కొనే శక్తితోపాటు, పరిష్కార సాధనంగాను ప్రజాస్వామ్యం పనిచేసింది.

4) నిరంతరం వ్యతిరేకత, ఘర్షణ, హింసకు బదులు స్నేహం, సామరస్యం, శాంతి,

విశాల దృక్పథంతో సమాజ హితం కోరింది. దీనికి సంబంధించిన కోణాలు అటూ ఇటూ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలించిన మాట వాస్తవం. వీటి స్పృహకూ స్పందనకూ ఆలోచనకూ వివేచనకూ స్వేచ్ఛా కవిత్వం సాధనమైన విధం అపూర్వమైంది. ఇది ప్రజాస్వామ్య శక్తికి నిదర్శనం.

5) ఈ సందర్భంలో అంతర్జాతీయ స్థాయిలో మానవహక్కుల్ని గురించే కాక, జాతీయ దేశీయ స్థానీయ స్థాయిలోను సమస్యలూ, పరిష్కారాలతో నిర్మాణాత్మకమైన పురోగమన దృక్పథం అలవడింది. అయితే పరిణామంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వర్తమాన విషయము స్థితులవల్ల పొందే బాధ, వేదన, తపన, చింతన వెనుకనుండి లక్ష్య నిర్దేశమూ స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఈ సందర్భంలో మానవీయ దళిత స్త్రీవాదాల్ని పేర్కోవచ్చు.

6) వీటితోపాటు సామాజిక పార్శ్వమూ నిశితమైన పరిశీలనతో స్పందనగుణంతో చిత్రించడమూ గమనించవచ్చు. ఇంకా వైయక్తిక మానవీయ పార్శ్వాల్ని గురించి చిత్రణలూ పరిశీలన కందుతాయి. ఈ కాలంలో వచ్చిన స్వేచ్ఛా కవిత్వలో హేతుదృష్టి మరోవైపు నుండి అనుభూతి 'స్పందనకూ' ప్రాధాన్యం లభించింది. హైకూలు దీనికి బలమైన ఉదాహరణ. కేవలానుభూతి చిత్రణలూ కన్పిస్తాయి.

7) ఈ కాలంలో ఖండఖండంగా అక్కడి పరిస్థితుల్ని బట్టి స్వల్ప సంఘటనలు కూడా సూక్ష్మతలపై చిత్రితం కావడం విశేషం. ఏదో అపాయమో విపరీతమో విషాదమో ఏదైనా కావచ్చు. సామాజిక స్థితిగతులకు సంబంధించినవి ఎన్నో సామాజికత స్పందన కవిత్వకళ అనుభూతి అన్వేషణ - ప్రస్థానం మొదలుగా దృష్టికి వస్తాయి.

8) 1980 తరువాత స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో చాలాభాగం రాజ్యాంగ రూపాలను ప్రజాస్వామ్య సంబంధాల్ని కాపాడే నిర్మాణాత్మక ధోరణి స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. దీనికి వ్యతిరేకమైన ఆలోచన లేక పోలేదు.

9) ఈ సందర్భంగా కేవలం సాహిత్యపరమైన అంశాలకే కాక సాహిత్యేతరమైన సామాజిక రాజకీయ మనస్తత్వపరమైన అంశాలు కూడా చోటుచేసుకోవడం విశేషం. ఇక్కడే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో విశాల ప్రాతిపదికపై సామాజిక కవిలో కళా సమన్వయాల్ని కోరతాయి.

10) ఇకపోతే వస్తు నిర్వహణంలో సమావిష్కారంలో భావరూపాలు (ఇమేజెస్), ప్రతీకలు (సింబల్స్) పురాబింబాలు (అర్కిటైప్స్) మనస్తత్వరీతులు (సైకాలజికల్ మోడ్స్)

(పాటరన్స్) మొదలైనవి విరివిగా కళారూపంలో భాగం కావడం బహుధా కన్పిస్తుంది.

ఈ ప్రత్యేకమైన అంశాల్ని పురస్కరించుకొని చూస్తే స్వేచ్ఛయుగంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రజాస్వామ్య భావజాలంతో ప్రేరితమయినట్లు స్పష్టం. సుమారు 1980 నుండి మార్క్సియం స్థానంలో ప్రజాస్వామ్యం - స్వేచ్ఛ ప్రవేశించే స్థితీ బాగా కన్పిస్తుంది. అయినప్పటికీ గతానికీ వర్తమానానికీ సంబంధం తప్పనిసరి, దీన్ని విస్మరించడం సాహిత్యానికే లోపం, స్వేచ్ఛా కవిత్వ సమాలోచనంలో సాహిత్య శాస్త్రంలో భారతీయ పాశ్చాత్య సిద్ధాంత వ్యాక్యాల్ని ప్రదర్శనశాలలో శిల్పాల్లో కాకుండా, సహేతుకంగా ప్రయోజనయుతంగా సమన్వయం చేసుకోవడం అవసరం. ఈకాలంలో వచ్చిన స్వేచ్ఛా కవిత్వం 'పూర్వం కన్నా, స్వతంత్ర్యమైన నిర్మాణంపై ప్రత్యయం కలిగిందీ ఎన్నో వాదాల ధోరణులు ప్రభావాలతో, దేనికది ఒక ప్రత్యేకమైన అధ్యయన మార్గాన్ని అపేక్షించడం సహజం. పద్యం, గేయం, గీతం, వచనం, ముద్రలు వీడిన మనోరూపంతో, స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని దర్శించడం అవసరం, అపుడే సమాలోచనకు సరియైన స్థితి ఏర్పడుతుంది.

2

స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునికయుగంలో సులభమైన ఉత్తమమైన అభివ్యక్తి సాధనం. రచనలో సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛకు వీలైంది. స్వతంత్రమైన ఆలోచనలతో ఎన్నో ఒత్తిడుల్లో, పనుల్లో తీరిక తక్కువగా ఉన్న ఆధునిక సమాజంలో వర్తమాన బిందువు కేంద్రంగా సామాజిక స్థితిగతుల్ని ఆవిష్కరించేందుకు కనువైందిగాను కన్పిస్తుంది. కవిత్వాని కవసరమైన మూలధాతువుకు భంగం రాకుండా, ఆధునిక భావజాలానికి తగిన కళారూపగా నిరూపితమయింది. దీని స్వరూపం అంతర్నియమాలతో కూడింది. దీనికి ఛందస్సు లేదు. నిర్దిష్టమైన నియమాలు లేవు, కేవల వచనమూ కాదు, సమయ సందర్భాల్ని అనుసరించి, వాక్య ప్రసారాలతో సంభాషరీతులతో ఆవేశ సంస్థితుల్నిబట్టి, కవి స్వయంనిర్ణయాలపై ఏర్పడే నిర్మాణరూపం కలిగింది. వివిధ సిద్ధాంతాల్నీ అభిప్రాయాల్నీ ప్రకటించేందుకు విస్తృతమైన అవకాశాలవల్ల, ప్రజాస్వామ్యానికీ, స్వేచ్ఛా కవిత్వానికీ అనుబంధం సహజమైంది. ఇది ఆధునికతకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నమాట నిజం!

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో శబ్దం తరంగసమంగా వర్తిస్తుంది. వాక్యం ప్రవాహ సదృశంగాను కదులుతుంది. సూత్రసమంగానూ సాగుతుంది. ఇది వాక్యం కదలికను బట్టి సరిస్తుంది. ఛందస్సులో గుణరూపాలు మాత్రా రూపాలు సంభాషణ వచన రూపాలు గీతరూపాలు

నిర్మాణంలో చోటుచేసుకోవచ్చు. ఇవి వైవిధ్యాన్ని ప్రకాశమానం చేసేవి మాత్రమే గౌణంగానే వర్తిస్తాయి.

ఈ స్థితి స్వేచ్ఛా కవిత్వం తొలిదశల్లోది. ఇపుడు మారింది పాతిక సంవత్సరాలనుండీ ఇంచుమించు అట్లాకాదు. రచనలో పరిణత రూపాన్ని సాధించింది. పద్యం, గేయం, గీతం, వచనం కన్నా భిన్నమైన అనుభవాన్ని కలిగించే నిర్మాణరూపం పట్టుబడింది. రూపమూ కాదు, దీని నిర్మాణానికి మాదిరి (మోడల్) అనేది లేదు, పదవాక్య చలన విన్యాస గమనాల్లో స్వయం ప్రేరణాయుతమైంది. కవి సంస్కార మూలం చేత ప్రభావాల పర్యవసానంచేత తత్కాలంలో ఆలోచనా గతిలో ఆవేశస్థాయిల్లో వస్తువు భావోద్గమనాన్ని మానసిక స్థితినీబట్టి కళాకృతిని పొందుతూంది. ఇది కవి ప్రతిభచేత రూపొందే నిర్మాణ వ్యక్తిత్వానికి సంబంధించింది. రచనలో స్వయం ప్రేరణ కలిగిన స్వతంత్ర నిర్మాణ విధానం చేత సృజన పరిణామంలో ఏర్పడే భాగాలే, గతీ, లయ, విన్యాసం ప్రసారాలుగా సమాలోచనలో విశ్లేషణకందుతాయి. ఏ అనుకరణతోనూ దీని ఆకృతిని సాధించడానికి వీల్లేదు. స్వతంత్రమైన అభివ్యక్తి గుణం కలిగింది. కవి స్వేచ్ఛాసంకల్పాన్ని సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలించే ప్రక్రియ కావడంచేత అందరినీ ముఖ్యంగా యువకుల్నీ ఆకర్షించడం సహజం.

ఇందులో కథ చెప్పడంపై కన్నా, భావం, స్థితీ, యోజనకే ప్రాధాన్యం. ఇది భౌతిక మానసిక చిత్రణలతో అపూర్ణమైందీ. భౌతికమంటే సామాజిక స్పందనం, మానసికమంటే అంతర చేతన, బాహ్యాంతర్విధాలుగా కన్పిస్తాయి. ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధంగా వారి ఆదర్శాల్ని బట్టి సామాజిక వాస్తవికత భిన్న భిన్న కోణాల్ని పొందుతూంది. దర్శనమూ విబేదించడం జరిగింది. స్థాయీ బేదాలనేకం ఏర్పడినాయి. ఈ కారణంగా కవుల్లో వ్యక్తిత్వ వైవిధ్యాలతో అస్తిత్వాలూ స్పష్టంగా కన్పిస్తాయి. 1980 తరువాత ఈ వైవిధ్యం బాగా ఏర్పడింది. కవి భావనలో 1) సామాజిక, 2) రాజకీయ, 3) కళా, 4) మనస్తత్వ రీతులు వివిధ నిష్పత్తుల్లో ఆకృతిని పొందడం జరుగుతుంది. కాబట్టి కవిలో సంస్కార మూలానికి హేతువులైన అంశాలు, ప్రయోజనోద్దేశాలు స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో విశ్లేషణకందుతాయి.

స్వేచ్ఛాకవిత్వం 1) మానవీయమైన విలువలకీ సహేతుకమైన మార్పుకీ నిబద్ధమైంది. మనిషిపై ఆశతో శక్తీ యుక్తీ పట్ల విశ్వాసంతో మనిషితో సబంధంతో మానవతా గుణంతో మానవీయ పార్శ్వాన్ని కలిగింది. 2) ప్రతి మార్పుకీ మొట్టమొదట స్పందించే ఈ ప్రక్రియ, ఎప్పటికప్పుడు సముచితమైన పాత్రను నిర్వహిస్తుంది. సమాజ స్థితిగతులతో

పాటు మనిషి వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి ఆలోచన చేస్తుంది. 3) కవిత్వంలో కోరే సహజమైన అనుభవ గుణంతో ఏ సిద్ధాంతమైనా అభిప్రాయమైన ఆవిష్కరించే సౌలభ్యంతో, ప్రజాస్వామ్య చేతనకు ప్రాతినిధ్యం వహించడం జరిగింది. సాహిత్య చరిత్రలో ఏ యుగంలోనూ కన్పించని వైవిధ్యమూ విస్తృతీ బహు స్వల్పకాలంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రకాశించింది.

3

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో (ఛందస్సులో నియతమైన నిర్మాణగతికి లయకూ ప్రత్యామ్నాయంగా) 1) పదచలనంతో వాక్య విన్యాసంతో స్వతంత్ర నిర్మాణం కన్పిస్తుంది. 2) కళాత్మకతకు లోపం రానీయని విధంగా ఆవేగంతో ఆలోచనతో అభివ్యక్తి విధం రూపొందుతుంది. 3) మధ్యలో సంభాషణ పద్ధతి సహజతను చేకూర్చేదిగాను యోజితమవుతుంది. 4) భావ ప్రమాణాన్ని బట్టి పదవాక్యోపవాక్యప్రసారం జరుగుతుంది. స్పందన రీతుల్ని దీనికనుగునంగా ఆవేశస్థాయిననుసరించి వైవిధ్యాన్ని పొందుతుంది. 5) నిర్మాణ రూపంలో ఒక చలనాన్ని మరో చలనం, ఒక గమనాన్ని మరో గమనం, ఒక ప్రసారాన్ని మరో ప్రసారం అందుకొని నైరంతర్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది. 6) మొదటినుండి చివరిదాకా ఏర్పడే క్రమంలో శైలిని ఏర్పరచుకొని మూర్తిమత్వాన్ని పొందుతుంది. ఈ విధంగా రచనకొక నిర్దిష్టమైన ఆకృతి సిద్ధిస్తుంది. ఇది కవి అంతరమైన నిర్మాణ శక్తికి సంబంధించి మాత్రమే. స్వతంత్రమైన ప్రతిపత్తి కలిగిందీ, స్వేచ్ఛా ప్రేరితమయిందీ.

ఒకమాట! ఏదైనా ఒక ప్రక్రియకు సంబంధించినది ఆస్వాదించేప్పుడు మనస్సు దానికి తగిన వాతావరణంతో సిద్ధం కావాలి, అవసరం కూడా. ఈ మానసిక స్థితి కవి అలవర్చుకున్న సాహిత్య సంస్కృతివల్ల కలుగుతుంది. ఇది సజీవమైన సహృదయ చేతనకు సంబంధించింది. దీనికి స్వేచ్ఛాకవిత్వం పట్ల అభిలాష, తత్పరత, సహృదయత, ఆలోచన అనేవి సాహిత్య సంస్కృతిని దీప్తిమంతం చేస్తాయి.

స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి ప్రేరకశక్తియైన స్వేచ్ఛా లక్షణం ఎక్కువమంది కవుల్లో దీన్ని అనుసరించేందుకు ఉత్సాహాన్ని కలిగించింది. కవి తనదైన స్వేచ్ఛా వ్యక్తిత్వంతో అవతరించే సృజన రూపంలో, ఆధునికమైన భావనకు తగిన ప్రజాస్వామ్యంలో నిహితమైన స్వేచ్ఛానుభవాన్నీ దర్శించడం జరుగుతూంది. ఇదో విశిష్టమైన అనుభవం. సిద్ధాంత వైరుధ్యాలుండవచ్చు. అభిప్రాయ భేదాలుండవచ్చు. కాని సాహిత్య ప్రపంచంలో ప్రజాస్వాంలో చారిత్రక పాత్రను నిర్వహింపే సృజన రూపాన్ని గుర్తించడం దాని అస్తిత్వాన్ని, ఇదీ ప్రధాన ప్రవాహంలో కలుపుకోవడమూ జరిగింది.

ఎప్పటికపుడు కొత్త ఊపిరితో, కొత్త ఆయువుతో, కొత్త ఆలోచనలతో, కొత్త అనుభవాలతో సమాజంలో వచ్చే ప్రతి మార్పుకీ స్పందనశక్తిగా ప్రత్యక్షమయ్యే స్వేచ్ఛా కవిత్వం ముఖ్యంగా కాలానికి సరియైన సామాజిక వేదికగా నిలిచింది. ప్రతి వ్దానికీ, ప్రతి సిద్ధాంతానికి ప్రతి దృక్పథానికి బలమైన అభివ్యక్తి సాధనంగా పరిణమించడం, ప్రజాస్వ్యాం వల్లనే సాధ్యమయింది. ఇది ప్రజాస్వామ్య భావనలో కీలకమైంది. ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛకు సంకేతమయింది.

"భవిష్యత్తుకు ప్రవేశ ద్వార మొకటే
ఉదార ప్రజా స్వామ్య వాస్తవం".

సమాలోచనం Literary Criticism

మేనిఫెస్టో

స్వేచ్ఛా కవిత్వం - మానవీయ భావన

౨

మాదిరాజు రంగారావు

2011

సాహితీ పరిషత్తు

శాంతినగర్, హైదరాబాద్ - 500 028.

Literary Criticism
Manifesto
SVECCHA KAVITHVAMU
Manaveeya bhavana
Telugu
by
Prof. Madiraju Ranga Rao

C. Dr. M. Santhosh Kumar

Y. P. 2011

Presented to

Smt. HARITHA, M.A(Lit)

Detroit, USA

with

affection and blessings

సూచిక

1. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - విస్తృతి, పూర్ణత 1
2. సజీవ చిహ్నం 4
3. కవిత్వంలో కామనీయకం 6
4. సమాన ధర్మం 8
5. సమాలోచనం–స్థాయి రూపాలు 11
6. ప్రతీయమానం - కావ్యశాస్త్రావసరం 14
7. నిబద్ధత - ప్రజాస్వామ్య భావన 16
8. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ఒక ఆలచనా రూపం 19
9. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ప్రజాస్వామ్య ప్రకాశం 23
10. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - మానవీయ యుగం 31

సమాలోచనం

1. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - విస్తృతి, పూర్ణత

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో స్వేచ్ఛా రూపం వ్యక్తి నిష్ఠం అయినప్పటికీ సమాజ నిష్ఠానికి ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. ఇది ప్రజాస్వామ్య భావ ప్రేరితమయిందీ. ప్రక్రియా పరంగా నిర్మాణ స్వేచ్ఛ కలిగింది. సమాజ పరంగా అన్ని వాదాల్నీ ఆదర్శాల్నీ సిద్ధాంతాల్నీ అభిప్రాయాల్నీ ఆహ్వానిస్తుంది. ప్రవేశ స్వేచ్ఛను ప్రసాదిస్తుంది. ఈ దృష్టితో, ఈ ప్రక్రియకు "వచన కవిత్వం" అన్న పేరు కన్నా 'స్వేచ్ఛా కవిత్వం' అన్న పేరు అన్వర్థమవుతూంది. భావ కవిత్వంలోనూ "స్వేచ్ఛ" అన్న మాట కనిపిస్తుంది. అందులో ఇది ప్రధానంగా వ్యక్తి స్థాయిలో అనుభూతి విశిష్టమయింది మాత్రమే. అక్కడక్కడా సామాజిక స్ఫూర్తి మాత్రం ఉండవచ్చు. ఇంకా గేయాన్ని పాటనూ వీటికి దగ్గరగా ఉండే పద్యాన్నీ అందులోనూ ఎక్కువగా ఆట వెలది తేట గీతి నాశ్రయించిందీ. ఆయా అంశాల సహయోజనంతో ప్రభావం రచనలో వేరు వేరుగానూ కళాత్మకతను పొందుతాయి.

వచన కవిత్వం అన్న మాట ఛందస్సుకు సంబంధించిన నియమ నిబంధనల్ని పాటించే తెలుగు పద్యం నుండి భిన్నమయిన రూపాన్ని సూచించేందుకు ఉద్దిష్టమయింది. ఈ ప్రక్రియలో బహు సాధారణమైన అభివ్యక్తి విధాన్ని ఆమోదించడం జరిగింది. ముఖ్యంగా పద్యంపై దృష్టితో దీనికి ప్రత్యామ్నాయంగా సులభమయిన పద్ధతికి చెందిన మార్గాన్ని ప్రజలకు అర్థమయ్యే అభిప్రాయంతో ప్రతిపాదింపబడింది. అయితే కాలం గడచేకొద్దీ ఈ స్థితి సాగలేదు. అనేక కవుల భిన్న భిన్న వ్యక్తిత్వాల్ని బట్టి మార్పులు చోటు చేసుకున్నాయి, వైవిధ్యం చేకూరింది. స్వచ్ఛమయిన వచన కవిత్వమన్నది ఒక భాగమైంది, ఈ మార్పును బింబించే పూర్ణంగా స్వేచ్ఛా కవిత్వంగా ఆలోచన కలగాడనికి అవకాశం లభించింది. ప్రస్తుతం స్వేచ్ఛా కవిత్వానికీ వచన కవిత్వానికీ గల భేదాన్ని స్థూలంగా గుర్తించి ఈ ప్రక్రియకు స్వేచ్ఛా కవిత్వమన్న మాట ఎట్లా సముచితమో పరిపూర్ణమో ప్రతిపాదించడమే ప్రధానోద్దేశం. ఈనాడు వస్తూన్న స్వేచ్ఛా కవిత్వం మొత్తాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని పరిశీలిస్తే ఈ అంశం స్పష్టమవుతుంది.

ఒక విధంగా ఈ ప్రక్రియ విషయంలో 1. క్రమంగా వచన కవిత్వం కన్నా భిన్నంగా వివిధ శాఖలతో విస్తరించి సంపన్నమయిన పరిణామ గుణం చేత స్వేచ్ఛా కవిత్వంగానూ 2. కొన్ని పరిమితులు గల వచన కవిత్వాన్ని అనేక పార్శ్వాలతో విశాలమైన రూపం ఏర్పడుతూ అన్నిటికీ ప్రాతినిధ్య వహించే గుణం చేత స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో అంతర్భాగంగానూ అంగీకరింపవచ్చు.

వచన కవిత్వమన్న మాట, దీని మొదట ప్రచారం చేసిన ప్రముఖుల అభిప్రాయాల్ని బట్టి 1. సామాన్య పద్ధతిలో సూటిగా సులభంగా సాధారణ స్థాయిలో అందరికీ అర్థమయ్యే విధంగా అభివ్యక్తి పరిమితుల్ని భావింప జేస్తుంది. ఈ కారణంగా రచనలో అభివ్యక్తి కళకూ శైలీ రామణీయూతకూ భావ గభీరతకూ అర్థ విశిష్టతకూ అవకాశాలు తగ్గుతాయి. సృజన వికాసాన్ని సంకుచితం చేసే ప్రమాదమూ ఉంది. కళాత్మకతకు దోహదం చేయలేని స్థితి ప్రాబల్యమూ ఉండవచ్చు, ఏర్పడింది కూడా.
2. మరో అంశం ముఖ్యమైంది. ఆదర్శానికీ / దార్శనికతకూ సంబంధించింది. ఇది సృజనకృతికి ఆధునిక యుగంలో వెన్నెముక లాంటిది. వచన కవిత్వాన్ని సమర్థించే కవుల్లో ఫ్రీవర్స్ ఫ్రంట్‌పేరుతో నడుం కట్టిన ప్రముఖుల ఆదర్శం / దార్శనికత మార్క్సిజానికి సన్నిహితమయింది. అలాంటి నిబద్ధత ఏమీ లేదన్నప్పటికీ ఆచరణలో మొగ్గు స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. కవిగా ఈ స్వేచ్ఛ ఉంది. ఎవరూ కాదనరు, ఇది ప్రక్రియ గతమయేప్పటికి దాని పరిధి పరిమితిని పొందుతుంది. ఇక్కడే స్వేచ్ఛా కవిత్వం, ప్రజాస్వామ్య పద్ధతిలో స్వేచ్ఛ సమానత్వం సామాజిక న్యాయం మానవ హక్కులూ బాధ్యతలూ వ్యక్తి వికాసం సమాజ ప్రగతి దృష్టితో విశాలమైన వేదికగా అవతరించింది.

ఈ విధంగా స్వేచ్ఛా కవిత్వం సామాజిక పరిణామంలో పరివర్తన దిశగా ఆధునిక చేతనతో భౌతిక మానసిక వికాసాన్ని కోరే ప్రజాస్వామ్య లక్షణంతో విస్తృతిని పొందింది. అన్నిటినీ అంటే సంప్రదాయానికి చెందిన ఉత్తమమైన విలువల నుండి మార్క్సి సామ్యంవాదంతో కలుపుకొని అన్ని వాదాల ఛాయలతో విలువలతో లక్ష్యాల ప్రాతినిధ్యంతో సమగ్రతనూ కలిగింది అవుతూంది.

1. వచన కవిత్వం - దానికి సంబంధించిన పరిమితులు కారణంగా విశాలమైన ప్రాతిపదిక గల స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో అవలీలగా అంతర్భాగమవుతూంది.

2. స్వేచ్ఛా కవిత్వం తన స్వరూపంతో ఉద్దేశంతో ప్రయోజనంతో విశాల దృష్టితోనూ బహు వైవిధ్యభరితమైన పాత్రకు అర్హమైందవుతూంది.

సూటిగా సులభంగా సామాన్యస్థాయిలో వచన కవిత్వం అనేది కాలక్రమేణ సంవేదన ఆవేశం ఆలోచనకు తగిన విధంగా అభివ్యక్తి కళతో భిన్న భిన్నమైన వ్యక్తిత్వాలు కలిగిన స్వేచ్ఛా రూపాలకు ప్రేరణ స్థానమైన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఒక భాగమవుతూంది. స్వేచ్ఛా కవిత్వం వైయక్తిక సామాజిక స్థాయిల్లో విస్తృతికీ పూర్ణతకూ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది.

2. సజీవ చిహ్నం

ఏ కవినీ ఒక చట్రంలో బిగించి కృతిని సమాలోచనం జరపడం కుదరదు. ఒకే సిద్ధాంతం ఆదర్శం కళాతత్త్వం కలిగిన వారయినా కృతుల్లో ఆయా కవుల వ్యక్తిత్వాలు వేరు వేరుగా ఉంటాయి. ఇది ప్రత్యేకతల్ని సూచిస్తుంది. మనుషులు ఎందరో వారి వారి మనో జగత్తుల్ని బట్టి సామాజిక ప్రభావాన్ని దర్శనాన్నీ బట్టి కవులుంటారు. అలాగే సమాలోచకులూ.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో నియమ నిబంధనలు లేకపోవడం చేత ఆధునిక యుగంలో జీవన వికాస వైవిధ్యాల వల్ల స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వాలకు అవకాశాలతో భిన్నత్వం గోచరిస్తూంది. మరొకరి ఇష్టానిష్టాల్ని బట్టి సృజన కృతి ఏర్పడదు. వారు రచనకు ప్రేరకులు కావచ్చు. కాని దాని మూల రూపాన్నీ జీవ శాఖల్నీ నిర్దేశించలేరు. ఎంత వారయినా ఆ గుణాధానానికి సమ్మతం కావలసిందే! అందువల్ల ఒక ఉత్తమ కృతి సమాలోచనం అనుకున్నంత సులభం కాదు. విశ్లేషణతో వివేచనతోపాటు విశేషమైన అంశాల్ని గుర్తించి వాటిని సమన్వయపరచి చూచే సూక్ష్మ దృష్టి అవసరం. ఇది సమాలోచనానికి ప్రధానాంశాల్లో ఒకటి.

కవిత్వ విషయంలో సృజనకు సంబంధించిన ముఖ్యమైన దశలున్నాయి. ఏదో ఒక వస్తువు లేదా స్థితి లేదా భావం ప్రేరణతో కలిగే ఊహ లేదా ఆలోచన అనేది కవికే కాకుండా మరెందరికో కలగవచ్చు. అయితే వారిలో స్థిరంగా ఉండదు. సాకారాన్ని పొందదు. అనుభవంలోకి వచ్చి వెళ్ళిపోతుంది. కవిలో అయితే అది చింతనలో వికసిస్తుంది. ప్రతిభ చేత నవత్వాన్ని పొందుతుంది. ఇది కవిలో మానసికంగా ఆవిష్కార దశ అనవచ్చు. ఇది మొదటిది. దీని తరువాత శబ్ద జగత్తుతో ప్రవర్తమానమవుతుంది. కవి నుండి కవిత్వంగా ప్రకటితమవుతుంది. విశేష స్థితి చేత అవతరిస్తుంది అనడం సముచితం. ఇది రెండోది. ఇక వ్యక్తి స్థితి నుండి సమాజ స్థితికి చేరుకునే సందర్భం ఉటుంది. ఇది పాఠకుడు లేదా శ్రోతలో సాక్షాత్కారాన్ని పొందుతుంది. ఇది మూడోది. రూపసౌందర్యంతో అనుభవ చైతన్యంతో లోకోత్తరత్వాన్ని భావింపజేస్తుంది. ఇంతకు పూర్వం ఎరగని విశిష్టమయిన ప్రభావ ముద్రను వేస్తుంది. కృతి 1. కవి మనోజగత్తులో ఆవిష్కారం 2. శబ్ద జగత్తులో అవతరణం, 3. పాఠక / శ్రోత, సమాజ జగత్తుతో ప్రత్యక్ష, లేదా పరోక్ష బంధం అనే మూడు దశలతో త్రిదశత్వాన్ని పొందుతూంది. అవతరణ దశలో పాఠకుల / శ్రోతల సంస్కారాన్నీ పరిణతినీ దృక్పథాన్ని ఉద్దేశాన్ని

బట్టి అవగతికి వస్తుంది. "రుచి" భేదాలెన్నో! కృతి విషయంలోనూ, పాఠక / శ్రోతల విషయంలోనూ! కూడా. ఇది ఇష్టం అనిష్టం విషయంలో ప్రభావాన్ని నెరపుతుంది.

ఒక్కొక్క కవి కృతిలో ఆంతర వ్యక్తిత్వం 1. సంవేదన స్థాయి 2. భావ నవ్యత 3. అభివ్యక్తి సౌందర్యం 4. అభిప్రాయ ప్రకాశనంతో ఏకాకృతిని పొందుతుంది. వీటిలో ఒకటి ఎక్కువ మరొకటి తక్కువగానూ ఉండవచ్చు. నిర్మాణ కళలో ఒక దాని లోటును మరొకటి పూరిస్తూ క్రమ్మేస్తూంటుంది. మొత్తం మీద వీటి సమాకలనంతో ఒక స్థాయికి చేరిన కృతి, ప్రమాణాల్ని బట్టి జీవిస్తుంది. మరొక మారు చదవాలనిపిస్తుంది. భద్రపరచుకోవాలనిపిస్తుంది. మరొకరికి వినిపించాలనిపిస్తుంది. ఇదే గీటు రాయి. ఏ కృతి అయినా ప్రధానంగా స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో మానవ జీవితంలోని సామాజిక వాస్తవాల్నీ మానసిక రీతుల్నీ చిత్రిస్తుంది. వీటి నుండి నీతినో లక్ష్యాన్నో ఆదర్శాన్నో సూచించవచ్చు, ప్రకటించవచ్చు. ఈ కేంద్ర స్థానాల్ని ఆశ్రయించి మాత్రమే రచన క్రమిస్తుంది, మిగతావి అనుషంగికాలుగా వర్తిస్తాయి.

చాలా మంది కవుల్లో మనోజగత్తులో ఆవిష్కారం నుండి శబ్ద జగత్తులోకి సరిగ్గా అవతరణ గుణం లేకపోవడం వల్ల, పాఠకునిలో ప్రత్యక్షీకృతం లేదా సాక్షాత్కృతం చేసే మూర్తిత్వంలో లోపం వల్ల, అస్పష్టత ఏర్పడుతూంది. ఇది కొత్త ప్రక్రియ విషయంలో బాగా వర్తిస్తుంది. కళాత్మకతలోపిస్తూంది. రూపంలో సంపూర్ణతకు క్షతి కలుగుతుంది. ప్రమాణాల్ని కోల్పోతుంది. పై స్థాయికి చేరుకోలేకపోతూంది. ఈ విషయంలో ఎంత చెప్పినప్పటికీ ఇంకా మిగిలే ఉండే అనిర్వాచ్యమయిన "కామనీయకత"ను ఎంతో కొంత సాధించడంలో సఫలమైన కృతి – కవి ప్రతిభ చేత సాధ్యమయింది మాత్రమే నిలుస్తుంది. ఇది సహృదయునిలో వేసే గాఢమైన ముద్ర, సజీవ చిహ్నంగా మిగులుతుంది.

3. కవిత్వంలో కామనీయకం

కవిత్వంలో కామనీయకం అంటే కోరదగిందీ, అందమయిందీ, ఇష్టపడజేసేదీ. రామణీయకం అన్నమాట కూడా ఉంది, ప్రసిద్ధమయింది. రామణీయకం కన్నా కామనీయకం అర్థ విస్తృతి కలిగింది. ఇది కవిత్వంలో సహృదయుడు కోరదగిన అందమయిన ఇష్టపడజేసే జ్ఞానానికి లేదా భావానికి హేతువుగా గుర్తింపబడింది. కవిత్వ సమాలోచనంలో బాగా ఉపకరిస్తుంది. కావ్యంలో కవి ప్రతిభ చేత కళాత్మకంగానూ హిత రూపంగానూ సౌందర్య దర్శనంతో, సమాహితమయిన సృజన శక్తిని రూపిస్తుంది. క్షణ క్షణం నవత్వాన్ని భావింపజేసే లక్షణం చేత ఆకర్షణ కలిగింది. కవిత్వంలో అందానికి సంబంధించింది రామణీయకంగా రూఢమయింది. జగన్నాథ పండితరాయల రమణీయార్థ ప్రతిపాదక శబ్దం కావ్యమన్న మాట చేత మరీ ప్రసిద్ధిని పొందింది. ఇది శోభకు ఆకరమయింది. ఈ లక్షణం కామనీయకంలోను అంతర్భవిస్తుంది. అర్థ బోధక రూపమయిన శబ్దం మొదలుకొని ధ్వనించబడే అర్థమయిన ప్రతీయమానం దాకా బహువిధాలుగా వ్యాప్తమయింది. దీనికి తోడుగా ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో కనిపించే దార్శనికం కూడా అంతర్విషయమవుతూంది. ఇది కోరదగిన దానిలో భాగమవుతూంది. ఇష్టపడజేసే అంశాన్నీ సూచిస్తూంది. దార్శనికం ఆదర్శానికి నిలయమయింది. వ్యక్తిలో చింతన మొదలుకొని తాత్త్విక స్పర్శతోనూ సమాజ లక్ష్యం దాకా పర్యాప్తమయింది. రామణీయకం దార్శనికం రెండూ కామనీయకతలో అంశాలుగా సమాలోచన కందుతాయి. ఇవి కవిత్వంలో సందర్భాన్ని బట్టి కవి వ్యక్తిత్వాన్ని బట్టి ఒక దానికొకటి పోషకంగానూ, ప్రధానమయిన మొదటి దానికి విస్తరణ పూర్ణంగానూ విలసిస్తాయి. వీటి సహయోజనంతో కృతికి స్థాయి పెరుగుతుంది. ఉన్నత రూపమూ ఏర్పడుతుంది. వీటి లక్ష్యం వైయక్తిమైన ఆనందరూపమూ సామాజికమయిన ఆలోచనా హితరూపమూ అందించడం. వ్యష్టి మరియు సమష్టి బాధ్యతా పూర్ణంగా వివేచన కందుతుంది.

ఈ విధంగా 'కామనీయకం' ప్రీతికరమయిన హ్లాద కళతో రామణీయకతనూ, సమాజ ప్రయోజనపరమయిన హిత గుణంతో దార్శనికతనూ కలిగింది వీటి సమన్వయ భూమికను నిర్వహిస్తుంది. ఇది కవి సంస్కారాన్ని బట్టీ ఆశయాన్ని బట్టీ దృష్టి కోణాన్ని బట్టి కవిత్వానికి ప్రత్యేకతను కలిగిస్తుంది.

కవిత్వంలో కీలకమైంది స్వీయమైన అనుభవం. ఈ కారణం చేతనే ఒకే కావ్యం గురించి ఎన్నో అభిప్రాయాలు ఏర్పడడం జరుగుతూంది. చేతనమూ అచేతనమూ కలిగిన జగత్తులో ప్రాణీ – చెట్టూ వికాసానికీ, ఒక సౌధ నిర్మాణానికీ మూలం అవసరమయినట్లే కవిత్వానికీ అర్థపరమయిన శబ్దం ఆధారం. దీనిపై అపూర్వమయిన భావ జగత్తు కవి ప్రతిభ చేత ప్రభవిస్తుంది. ఇది స్వతంత్రమయింది. అయినప్పటికీ ఇష్టం వచ్చినట్లు వర్తించే అవకాశం లేదు. ఈ పని అర్థవంతంగా శోభాకరంగా చేయవలసి ఉంటుంది. అపుడు స్వతంత్రత నియతమవుతుంది. ఆలాగే అనుభూతినీ సామాజికతనూ విస్మరించడానికి వీల్లేనిది అవుతుంది.

కవిత్వం మౌఖికంగానూ లిఖిత రూపంగానూ ఉండవచ్చు. కవుల పేర్లు తెలిసినా తెలీకపోయినా, ఎన్నో కవితలు ముక్తకాలు చాటువులు ముఖతః పరంపరగా ప్రచారంలో ఉన్నాయి. కవిత్వం స్థిరమయిన కళ. సమయ సందర్భాన్ని బట్టి శబ్ద శక్తీ భావ ప్రసారమూ వైవిధ్యాన్నీ విస్తృతిని పొందుతుంది, కాని మౌలికంగా మార్పును పొందదు. బాహ్యమయిన సౌందర్య రూపం ఎంత కాలమయినా ఆలాగే నిలిచి ఉంటుంది. ఇది శబ్ద గతమయింది. అంతరమయిన సౌందర్య రూపం భావగతమయింది. కొత్త అర్థాల్ని వివరణల్ని అనుభూతి సాంద్రతల్నీ ఆలోచనా సీమల్నీ పొందవచ్చు. కాలక్రమంలో వచ్చే వ్యాఖ్యానాలు విమర్శలూ ఇందుకు నిదర్శనం. దేశ / జాతి సాంస్కృతిక జీవితంలో భాగమయిపోతుంది. దీనికి ప్రత్యేకంగా ఉదాహరణలతో పనిలేదు. ఇంతవరకూ నిలిచిన కవిత్వమంతా ఉదాహరణీయమే.

ఈ క్రమంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి వస్తే నిర్మాణ స్వేచ్ఛలో 'కామనీయకం' అనేది బాహ్య సౌందర్యాన్ని గుర్తు చేసే వాక్య నిర్మాణంలోనూ అంత సౌందర్యాన్ని తలిపించే భావ ప్రసారంలోనూ ప్రయోజనాన్ని ఉద్దేశించిన విషయ గుణంతో సామాజిక స్పృహలో ఎంతో వైవిధ్యంతో విశ్లేషణ కందుతుంది. కామనీయకంగా ఒక స్థాయికి చెందినవి, ఏ గుణం చేతనైనా సరే నిలిచాయి, నిలుస్తాయి. తత్కాలంలో ప్రచార భాగాన్ని ప్రమాణంగా తీసుకోవడం జరగదు. సంవేదన, భావ సాంద్రత, అభివ్యక్తి నైపుణి, ప్రయోజన పరతతో కూడిందీ కవిత్వాన్ని చిరకాలం నిలిపే సహృదయుల్ని ఆకర్షించే "కామనీయకం" అన్నమాట ధ్వన్యాలోకంలో ఆనంద వర్ధనునిచే ప్రసక్తమయిందీ. లోచనంలో అభినవ గుప్తుని చేత వ్యాఖ్యాత మయిందీ. ఈనాటికీ నూత్న విధంలోనూ దీని అవసరాన్ని చెప్పడమే ప్రస్తుతోద్దేశం.

4. సమాన ధర్మం

ఒక వస్తువో ప్రకృతి దృశ్యమో వ్యక్తో నిర్దిష్టమయిన నియమాల్ని అనుసరించని స్వేచ్ఛా కవిత్వమో పరిచయంతో స్థూలంగా భావ రేఖలతో ఒక ముద్ర ఏర్పడుతుంది. ఇది ఆ తరువాత మధ్య మధ్య అనుభవంలో దానికి సంబంధించిన అనుబంధ రేఖలతో రంగులతో కళాబింబం రూపొందుతుంది. సాధారణమైన తొలి పరచయంతో ఏర్పడిన ఆకర్షణ స్థిరపడి ఇంకా తెలుసుకోవాలనే లోతులు చూడాలనీ కోరిక కలుగుతుంది. స్పందన ప్రభావం గాఢంగా ప్రసరిస్తే అభిమానం పెరుగుతుంది. క్రమంగా పరిచయాధిక్యం వల్ల కోరిక ఆపైన లాలసగా మారుతుంది. ఇది ఆ కవిత్వం పట్ల బహు ఇష్టానికీ ప్రశంసాభావానికీ దారి తీస్తుంది. ఈనాడు ఒక కావ్యం లేదా కవిత్వం పట్ల అభిప్రాయ ప్రకాశనానికెన్నో కారణాలు తటస్థపడుతున్నాయి. ఇవి సాహిత్య పరిశీలనలో సహజమైన ఉత్సుకతతో వెలువడినవి కావచ్చు. లౌకికమైన వ్యవహార వర్తనంలో భాగాలు కావచ్చు. అప్పటి అవసరాల్ని బట్టీ మునుముందు ప్రయోజనాల్ని బట్టీ చోటు చేసుకోవచ్చు. ఏమయినప్పటికీ పరిస్థితుల్ని బట్టి చూచే దృష్టీ పొందే అనుభవమూ ప్రకటించే అభిప్రాయం తీసుకునే నిర్ణయం కేవలం సాహిత్యపరమైన విలువలకు సంబంధించింది కావడం అవసరం కాని ఇది లభించడం క్వాచిత్కంగా ఉంది.

ఈనాడు ఏ స్థాయి విమర్శకులయినా సమాలోచనంలో కొన్ని పరిమితులూ గోడలూ తప్పడం లేదు. వీటిని అధిగమించినపుడే పరిణతమైన సమాలోచనం సుగమమవుతుంది. సమాలోచనంలో దృష్టి విశాలతరం కావలసి ఉంది. పాత విలువల్లో అవసరమైనవీ కొత్త విలువల్లో అనివార్యమయినవీ కలిసి ముఖ్యంగా స్వేచ్ఛా కవిత్వ విషయంలో కొత్త మార్గం అవతరించవలసి ఉంది. ఎందుకంటే ఏ కవిత్వ ప్రక్రియలోనూ లేని వైవిధ్యంతో విశాలమైన స్వరూపాన్ని పొందుతూంది. అడ్డంకుల్ని అధిగమిస్తూ జీవన వ్యవహారాలతో సంశ్లిష్టమైన సమాజంలో భాగంగా స్వీకరించి ముందుకు అడుగు వేయవలసి ఉంది. ఎవరికి వారు గుణాధానంపైనే దృష్టితో ఉపక్రమిస్తున్నామను కోవడం ఉన్నదే. ఇందులోనే చిత్రమేమంటే జీవితంలోని అవసరాల కఠోరమయిన వాస్తవం ఉంది. దీని నుండి తప్పించుకోవడం సామాన్యవిషయం కాదు. ఏదయినా చివరకు

నిలిచేది ఉత్తమయిందీ విలువల్ని కాపాడేది పరిణతమయిన సమాలోచనమే.

తాను అనుకున్నదీ విశ్వసించిందీ తనకు ఇష్టమైందీ కృతిలో కనిపించక పోవడం వల్ల అననుకూల భావం ఏర్పడవచ్చు. మరో విధం, తాను అనుకోనివీ విశ్వాసంలేనివీ, తనకు ఇష్టం కానివీ కృతిలో కన్పించడం వల్లనూ వ్యతిరేక భావాన్ని పొందవచ్చు. ఒక్కొక్కపుడు ఇవి సాధారణ భావాల నుండి విశేషమైన మనోభావాలకూ సిద్ధాంతాలకూ ఆదర్శాలకూ చెందినవి కావచ్చు. అపుడు విభేదం తప్పని సరి అవుతుంది.

ఇవికాక కవిత్వంలో వివిధాంశాల పరస్పర సహయోజనంలో పరిపూర్ణత పొందవలసిన కళారూపం గురించి కావచ్చు. ఏవి అయినప్పటికీ సహేతుకంగా ఔచితీవంతంగా ఉండడం అవసరం. దీనికి 1. ఆయా విషయాల పరిజ్ఞానం ఉండాలి. 2. సమకాలిక స్పృహ ఉండాలి. 3. కవి భావ జగత్తుతో సాన్నిహిత్యం పెంచుకోవాలి. 4. ముఖ్యంగా స్పందనం ఉండాలి. 5. వివేచనం ఉండాలి. 6. లౌకికమైన వ్యవహారాల స్థాయిలో తత్కాల ప్రయోజనపరమైన వైయక్తికమైన అంశాల్ని సాధ్యమయినంత వరకు పరిహరించాలి. కళాత్మక భావంతో తాదాత్మ్యం పొందుతూ దార్శనిక దృష్టితో విశ్లేషణం చేయవలసి ఉంటుంది. సహృదయుల హృదయాల్లోకి ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రవేశించడం ఎంత కష్టమో సహృదయ లక్షణాన్ని పొందడమూ అంత సులభం కాదు. కాబట్టి కవి మనో రూపంతోనూ కృతి స్వరూపంతోనూ సమానమైన స్థితినీ ధర్మాన్నీ ఆశించడం సహజం అయితే ఇది సర్వసాధారణం కాదు, విశేషమైన గుణోపేతమయింది.

అభిలాష అనేది కవిత్వ విషయంలో ఒకరి ఇష్టానిష్టాల్ని బట్టి ఉండదు. మౌలికంగా సమాన ధర్మంతో కవిత్వాన్ని ఆనందించగల, వివేచన చేసి అనుభవ పూర్వకమైన నిర్ణయానికి రాగల శక్తి, బీజ భూతంగా ఉండాలి. కవి హృదయంతో సంవదించగల కవిత్వ స్పృహతో ఉదాత్తగుణంతోనే సాధ్యమవుతుంది. ఈ సమాన ధర్మంలో కవీ సహృదయుడూ ఇరువురి స్పందన రేఖ. సూక్ష్మంగా ఇంచు మించు సమాన స్థాయిలో ఉంటుంది. మనఃపరంగా భావ ప్రసారంలో అంతరాయం ఉండకూడదు. ఇది కవిత్వ విషయంలో బాగా వర్తిస్తుంది. కవిత్వం వివిధాంశాల సహభావంలో సహయోజనంలో మనోరూపం ఒక స్థాయికి చేరినపుడే ఇది సాధ్యం.

ఈ సందర్భంలో ఏ నియమ నిబంధనలూ పాటించని స్వేచ్ఛాకవిత్వ విషయంలో సమగ్రతను సాధించడం సులభం కాదు. ఏదో తక్కువ అయినట్లు ఉంటుంది. దీన్ని

కప్పేసే ఆయా అంశాల ప్రమేయం తక్కువ ఉండడం వల్ల బయటికి స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. 1. వాస్తవికత 2. భావాత్మకత 3. కళాత్మకత 4. సామాజికత 5. వైయక్తికత 6. దార్శనికత అనే అంశాలు సర్వసాధారణంగా కన్పిస్తాయి. వీటిలో కొన్ని ప్రాముఖ్యంతోనూ ప్రచరిస్తాయి. ఏ కవిలోనూ ఈ ఆరు సరి సమానంగా కవిత్వంలో ఉండవు. వస్తువూ, కవి దృష్టీ సంస్కార సంపుటి, లక్ష్యంతో కలిసి రూపాంతరాన్ని పొందుతాయి.

రుచి సామ్యం ఒక కవి కవిత్వాన్ని ఇష్టపడే వారి నందరినీ కలుపుతుంది. ఏక ముఖీనంగాను బహుముఖీనంగా విలసిస్తుంది. బహు ముఖీనంలో ఇతర కవుల కవిత్వాల్లోని రుచి సామ్యం గుర్తింపబడుతుంది. "సమాన ధర్మమ"నేది స్పందన శక్తీ కవి మనో రూపంతో సమైక్య గుణంతో లౌకికమైన పరిమితుల్ని అధిగమించే విశాల బుద్ధితో కవిత్వ స్పృహతో స్థాపితమవుతూంది. దీనికి ముఖ్యంగా ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి సంబంధించినంతవరకు పరివర్తన యుగ ప్రభావాన్నీ ప్రత్యేకంగా కవి సృజన శీల వ్యక్తిత్వాన్నీ గుర్తించవలసిన అవసరం ఉంది.

5. సమాలోచనం - స్థాయి రూపాలు

అధునికమైన మార్పుల పర్యవసానంగా ఈనాడు స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వస్తు పరిధులు ఎక్కు అయినాయి. దృష్టి కోణాలూ పెరిగాయి. లక్ష్యాలూ భిన్న భిన్నంగా దృష్టికి వస్తాయి. అన్నిటినీ తనలో చేర్చుకొని పోయే విలక్షణ రూపంతో పరిణామ శిఖరాల్ని అందుకుంది. స్వేచ్ఛాత్వం అన్వర్థమవుతూ ఈ స్థితిలో సమాలోచనంలో నవ్య దృష్టీ అన్వేషణ గుణం విశాల భావన అవసరమవుతాయి. సమాలోచనం కనీస స్థాయిలో ప్రమాణాల్ని పొందినపుడే ఉత్తమత్వాన్ని పొందుతుంది. దీన్ని సాధించే వివిధ స్థాయి రూపాలు విశ్లేషణ కందుతాయి. ఇవి సందర్భాన్ని బట్టి వివిధాంశాల సమాకలనంతో సమాలోచనానికి పరిపూర్ణత చేకూరుతుంది.

1. కవి స్థాయి రూపం, – కవి తన కృతి విషయంలో ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో వెలువరించే భావనకు సంబంధించింది. ఇది కవి దృష్టిలో అతని కావ్య స్వరూపాన్నీ ఆశయాన్నీ అంతర్వ్యక్తిత్వాన్నీ అవగాహ చేసుకోడానికి ఉపకరిస్తుంది. ఇతర సందర్భాల్లో దీన్ని గురించి వెలువరించినవీ సహాయపడతాయి. వీటిని గ్రహించి సమాలోచనానికి ఆధార తలంగా స్వీకరించడం వల్ల కొంత విశ్వసనీయతను సాధించవచ్చు. ఇవి సమాలోచనానికి జీవరేఖగా ఉపకరిస్తుంది.

దాశరథి 'పునర్నవం – "మస్తిష్కంలో లేబొరేటరీ"లో గమనించవచ్చు. 'పునర్నవం' అంటే తిరిగి కొత్తదనాన్ని పొందడం. పాతది నిష్క్రమించి కొత్తది రూపొందడం. కవిత్వంలో కవి ప్రతిభాస్పర్శ చేత నవత సిద్ధిస్తుంది. పునర్నవం ప్రకృతి పరంగానే కాక జీవితపరంగానూ దర్శించవచ్చు "శిశిరంలో గుడ్డలూడిన పెద్ద పెద్ద మోదుగ వృక్షాలకు నిప్పుబట్ట కట్టించిన రీతి" కవిలో పరుగిడే ఊహలు! వీటిని దండించడమా? "రండి రండి!" అని పిలిచి "పండు టెరుపు చేలాలనందించడమా"? అన్న విచికిత్స చివరకు కొత్తదనాన్నే వరించింది. "రెడిమేడ్ దుస్తులు" లేవు. అంటే ఏ నియమ నిబంధనలకూ ఒదిగిపోయే కవిత్వరూపం లేదని అర్థం. కవిలో సహజ సుందరంగా అవతరించే స్వేచ్ఛా సృజన రూపం అన్వయశోభను పొందుతూంది. కవిలో సృజనేచ్ఛ కొత్త రూపాన్ని అవతరింపజేసింది. " నిప్పు బట్ట" దహించే లక్షణంతో కాక, ఎరుపుదనం ఉత్సాహానికీ వేడి మారే శక్తికీ చిహ్నంగా నిలుస్తాయి. శిశిరదృశ్యం అంతరించి ఎర్రనిపూలతో వసంత సౌభాగ్యం అవతరించడం 'పునర్నవ' సూచకం. ఈ రూపకం ఎరుపు వర్ణభావనలో

ప్రగతిశీలమైన ఆదర్శంతో కవిత్వపరమైన అర్ధచ్ఛాయా సౌందర్యం కలిగింది. భావార్థం ప్రతీయ మానత్వాన్ని పొందుతూంది. ధ్వన్యాలోకంలో ఆనంద వర్ధనుడు, ఒక మాట అంటాడు. "ఇతరులు చెప్పిన దాన్ని పొందాలనే గ్రహించాలనే కోరికలేని, స్వతంత్రమైన మనోరూపం గల కవిని, సరస్వతి అనుగ్రహిస్తుంది!" అతని "ఇష్టానికి అనుగుణం"గా నవం నవ రూపాన్ని "సమకూరుస్తుంది", అనుగ్రహిస్తుంది. "పరస్వాదానేచ్ఛా విరత మనసో వస్తు సుకవేః సరస్వత్యేవైషా ఘటయతి యథేష్టం భగవతీ" కవికి, స్వతంత్రమైన మనోరూపం ముఖ్యం. దాన్ని బట్టి సృజన సంకల్పం ఉంటుంది, ఇది ప్రస్తుతానికి బాగా అన్వయిస్తుంది.

2. సహృదయ స్థాయి రూపం – అనేక కావ్యాల పరిశీలనం చేత ఏర్పడే పరిజ్ఞానంతో సహజంగా ఉన్న గాఢమైన అనుభూతి శీలంతో సూక్ష్మమైన పరిశీలనానుభవంతో భావుక స్పందనం ప్రధానమయింది. కావ్యానికి సంబంధించింది మాత్రమే ముఖ్యమవుతుంది. ఇతర విషయాలు ప్రధానం కావు ఆఖరికి కవి జీవితం కూడా. అనుభవ పారమ్యం. దృష్టితో సమాలోచనం జరుగుతుంది. కావ్యంలో నిహితమైన ఉత్తమ గుణాల్ని ప్రకాశమానం చేయడం పరమార్థంగా సాగుతుంది. ఒక విధంగా సజీవమయిన కావ్య ప్రశస్తికి దోహదం చేసే మాట కూడ వాస్తవం. మరొకటి దీనికి అనుబంధంగా భావింపజేసేది.

3. అభిమాన స్థాయి సామాన్యులైన కవిత్వాభిమానులూ అభిలాష కలిగిన వారూ అభినివేశంతో కవిత్వ వాతావరణానికి తోడ్పడుతూ అభిప్రాయ ప్రకాశనం జరిపే సమాలోచం ఒక్కొక్కపుడు స్థూలమైన సమీక్షా రూపంలోనూ ఉంటుంది. ఇతర భాషా సాహిత్యాలకు చెందిన సాహితీ వేత్తల అనుభవజ్ఞుల అభిప్రాయాలతో వ్యాఖ్యలతో సంపన్నమవుతుంది. కావ్యల గురించి పెద్దల పీఠికలూ వ్యాఖ్యలూ అభిమానస్థాయిని నిలుపుతాయి.

4. సమాలోచన స్థాయి – ఇది సమాలోచనం చేసే వ్యక్తి దృష్టి కోణంలో వెలుగును ప్రసరించేది. అతడు నమ్మిన సిద్ధాంతం / ఆదర్శం/ అభిప్రాయం / దృక్పథం /తో విశ్లేషితమవుతుంది వివేచితమవుతుంది. సామాజిక రాజకీయ సాహిత్య పథంలో ఏది ఉండకూడదో, ఏది ఎట్లా ఉన్నదో, ఏది ఎట్లా ఉండాలో, ఏది లోపించిందో సహేతుకమైన చర్చకు నిలయమైంది. ఇది చాలా విస్తృతమైన పరిధి కలిగింది. సంప్రదాయం, నవ్య ఉదార సంప్రదాయం ప్రజాస్వామ్యం మానవీయం సామ్యవాదం ఉదారవాదం కళావాదం

మార్క్సిజం ఇట్లా అనేకమైన దృష్టి కోణాల శిఖరాల పయి నుండి కవిత్వాన్ని దర్శించడం జరుగుతుంది. పరస్పర భేదాభిప్రాయాలతో తప్పని వాస్తవాంశాల సమన్వయ భావంతోనూ సమాలోచనం అనేక వివాదాలకూ ప్రయోజన పథాలకూ దారి తీయడం జరుగుతుంది.

5. పరిశోధనా స్థాయి - విషయచర్చతో పూర్వ పక్షం విశదీకరణం ప్రతిపాదనం మొదలుగా హేతుదృష్టితో ప్రణాళికాబద్ధంగా పరిశోధనా స్వరూపానికీ దారి తీస్తుంది.

ఈ అయిదు విధాలయిన స్థాయి రూపాలతో ఈనాడు సమాలోచనం స్వేచ్ఛా గుణంతో గొప్ప పాత్రను నిర్వర్తిస్తూంది.

ఏమైనప్పటికీ కవి సృజన రూపానికి సముచితమయిన విశ్లేషణం వివరణం వివేచనంతో మూల్యాంకనంతో కూడిన కళానుభూతి ప్రధానమైంది, సమాలోచనం. ఇందుకు అవసరమైనవీ ఉపయోగకరమైనవీ అన్నీ దృష్టికి రావడం, చర్చకు నిలపడం సహజం. సమాలోచనానికి పరిపూర్ణత చేకూర్చే అంశమేదైనా స్వీకారానికి తగిందే!

"తరువు పుష్పాల్ని ప్రభవిస్తుంది. వాటి సౌరభాన్ని గాలి వహిస్తూ ప్రసరిస్తూ పయనిస్తుంది." అన్న మాటలో అంతర్యం సృజన రూపమయిన కవిత్వానికీ సమాలోచనానికీ గల విడదీయరాని సంబంధాన్నీ సూచిస్తూంది. సమాలోచనంలో వివిధ స్థాయి రూపాలుంటాయనీ వాటి సమన్వయంతోనే సమాలోచనకు పరిపూర్ణత సిద్ధిస్తుందనీ భావించవచ్చు.

"ప్రతాయన్తాం వాచో నిమిత వివిధార్థామృత రసా
న సాదః కర్తవ్యః కవిభి రనవద్యే స్వవిషయే" ధ్వన్యాలోకం

స్తిమితంగా ఆలోచన చేసి అనేకమైన అర్థాలు అనే అమృత రసాన్ని పంచే వాక్కులు కవుల చేత విస్తరింపబడుగావుత! కావ్య వస్తువు విషయంలో విచార పడనక్కర లేదు. ఎంతో మంది ఎంతో చెప్పేసారని విషాదాన్ని పొందనవసరం లేదు. ఇతరులు చెప్పినవే చెప్పడంలో కవి సృజన రూపం గోచరించదు. ప్రకృతిలో సమాజంలో మనోలోకంలో కవి ప్రతిభను బట్టి దృష్టిని బట్టి ఎన్నో వస్తువులు కన్పిస్తాయి.

6. ప్రతీయమానం - కావ్యశాస్త్రావసరం

ఆధునిక కవిత్వ సమాలోచనంలోనూ పాశ్చాత్య కావ్య శాస్త్రంతోపాటు ప్రాచీన భారతీయ కావ్య శాస్త్రానికి సంబంధించిన అంశాల్ని వర్తింప చేయవచ్చు. ఇది సమాలోచనం పరిపుష్టికి అవసరం కూడా. దీని వల్ల సమాలోచనం పరిధి పెరుగుతుంది. అనుభవ వైశాల్యం ఏర్పడుతుంది. మూల్యాంకనంలో పరిపూర్ణతకు దారితీస్తుంది. ఇవీ కవిత్వం గురించి చింతనలో సిద్ధించినవే. ఇందులో ముఖ్యమైన వాటిలో 'ప్రతీయమానం' ఒకటి.

ప్రతీయమానం అనే మరొక విషయం ఉంది. అది మహాకవుల వాక్కుల్లో భాసిస్తుంది అని ధ్వన్యాలోకంలో ఆనందవర్ధనుని ప్రతిపాదనం ఇది కావ్య జగత్తును బాగా ఆకర్షించింది. ఇది విశిష్టమైన రామణీయకతతో లోకోత్తరమైన ఆహ్లాదాన్ని కలిగిస్తుంది. వ్యంగ్యవిలసితమయింది. వ్యంగ్య విలసనమే ధ్వని. లోచనకారుడు అభినవగుప్తుడు "ప్రతీయమానం ఆత్మా" అని దీని సర్వశ్రేష్ఠత్వాన్ని సహేతుకంగా వివరించాడు. కవిత్వంలో ప్రతీయమానం సార్వకాలికమయింది. సార్వజనీనమయింది. కాబట్టి ప్రాచీనమూ ఆధునికమూ ప్రసక్తిలేదు. పైగా ఏ భాషలోని ఏ కవిత్వానికయినా వర్తిస్తుంది. ఇందులో జీవశక్తి ఏమంటే సామాన్యమైన శబ్దమూ అర్ధమూ ప్రధానం కావు. వీటికి అతీతంగా విశేషమైన అర్థాంతరం సహృదయుల ఆలోచనలో అనుభవానికి వస్తుంది. ఉదాత్తత మరియు కామనీయకత అనే రెండు రెక్కలతో వచ్చి వాలుతుంది. "వ్యంజనావ్యాపారం"లో విశేషమే ప్రతీయమానం. మిగతా లక్షణాలన్నీ దీనికి సహాయకాలుగానే పరిణమిస్తాయి. ఆత్మయైన ధ్వనిని / ప్రతీయమానాన్ని శోభిల్లచేస్తాయి. ఇది శబ్దానికీ దాని అర్థానికీ సంబంధించి నంతవరకే పరిమితం కాదు, అక్కడే ఆగిపోదు. కొత్త భావన వైపు దారితీస్తుంది. దీని అనుభవం అలౌకికం. అంటే ఇంతకుముందులేనిది. కొత్తగా అవతరించింది. హేతువు కతీతమైంది. కవి సృజన శీలం చేత భావనా విశిష్టమయింది. రామణీయకత చేత సహృదయ జగత్తును ఆకర్షిస్తు,ది. ఇది చాలా ప్రభావం శీలం కలిగింది. ఒక్కొక్క కవి రచనలో ఒక్కొక్క విధంగా ఆవిష్కారాన్ని పొందుతూంది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో "ప్రతీయమానం", బహు విధాలుగా అనుభవానికి వచ్చేమాట వాస్తవం. కామనీయకతకు బదులుగా 'రామణీయకత'ను వాడడం కనిపిస్తుంది.

సంస్కృత సాహిత్యంలో వెలువడిన అనేకమైన కావ్య శాస్త్ర గ్రంథాలకు ఎన్నో వ్యాఖ్యానాలూ వివరణలూ వెలువడినాయి. ఇవి ఎంతే మేలు చేశాయి కూడా. అయితే ఈ పని అక్కడితో ఆగిపోకుండా తెలుగులో వెలువడే కవిత్వానికీ అవసరమనుకున్న

చోట సమన్వయం చేయవలసి ఉంది. ప్రాచీనంతోపాటు ఆధునికానికీ ఇది వర్తిస్తుంది. ప్రాచీన కవిత్వ విషయంలోనూ ఈ కృషి అంతంత మాత్రంగానే జరిగింది. చిలక పలుకుల వల్లనూ ఉపయోగం లేకపోలేదు. దీనివల్ల పరంపర కొనసాగుతుంది. ప్రతిభ చేతనే కొత్తదనం పల్లవిస్తుంధి. ఇది సమాలోచన ప్రక్రియకూ వర్తిస్తుంది. ప్రతిభ చేతనే నవ్యత అవతరిస్తుంది. "నూతనమేవ సృజతి" అని లోచనకారుడు. ఈ కారణంగా ప్రతిభావంతులయిన సృజన శక్తి గల కవుల కృతులు మరొకరి రచనలకు మూసపోసినట్లు ఉండవు. వాటికి భిన్నంగా విశిష్టంగా ఉండడం సహజం. ఈ విశిష్టతన గుర్తించి విశ్లేషించి వివేచించడం సమాలోచకుని కర్తవ్యం.

ఆధునిక కవిత్వానికి వస్తే "ప్రతీయమానం" అనేక విధాలుగా వివేచన కందుతుంది. విషయం సందర్భం స్థితి సంఘటన పాత్ర సన్నివేశం మొదలుగా కల్పన వాస్తవికత ఆదర్శంపరంగానూ సామాజికం మానవ మనస్తత్వం మానవీయ భావనతోనూ సజీవమైన రూపంతో విశ్లేషణ కందుతుంది. ఒక ప్రమాణంలో ఉదాత్తతతో రామణీయకతను కలిగి ఉన్నప్పుడే 'ప్రతీయమానం' గౌరవ స్థానాన్ని పొందుతూంది. సహృదయ ప్రీతి పాత్ర మవుతుంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి చెందిన ప్రజాస్వామ్య నిబద్ధమయిన 'హృదయ మేఘం'లో, మరో విధం "నుదురు పయి తళ తళ జారే, నాలుగు చినుకులతో, తలపులో కదలే నేరాన్ని మాయం చేస్తుంది. తలపయి జల జల రాలే పది చినుకులతో, చేతిలో ఆయుధానికి శాంతి తొడుగుతుంది." ఇది కృతిసమాప్తిలో సమాజ ప్రయోజన పరమయింది. మనిషిలో హృదయ మేఘంచేత కరుణ ఉదారత త్యాగంతో వర్తించే స్వరూపం, దాని ప్రభావం చిత్రితమయింది, పదాల సామాన్యమయిన అర్థం వెనుకనుండి ప్రస్తుత బీభత్స స్థితుల్లో, 'శాంతి' అవసరం దీని కనుగుణమైన పరివర్తనం అర్థాంతరాన్ని పొందుతుంది. ఆలోచనలో నేర భావన స్థానంలో స్నేహభావన, చేతిలో ఆయుధ చర్య అయిన హింస స్థానంలో ప్రేమకు దారితీసే హృదయంలో లేదా హృదయమనే లేదా హృదయమున్న మేఘ ప్రభావంతో శాంతికి మార్పు ప్రతీయ మానవత్వాన్ని కలిగింది. ఇది వ్యక్తి స్థాయిలోను సమాజ స్థాయిలోనూ ప్రజాస్వామ్య భావనతో స్వేచ్ఛాగుణంతోనూ ప్రతీయమానం కావడం విశేషం.

ప్రాచీన కావ్య శాస్త్ర విషయాల్ని ఆధునిక కవిత్వ సమాలోచనకు అన్వయించడం కుదురుతుందనీ, బాగా ఉపకరిస్తుందనీ, పరిపూర్ణతకు దారి తీస్తుందనీ చెప్పవచ్చు.

7. నిబద్ధత - ప్రజాస్వామ్య భావన

సాహిత్యంలో సృజన విషయంలో రచయితల నిబద్ధత బహువిధాలుగా ఉంటుంది. సామాజిక పరమయిందీ. రాజకీయపరమయిందీ. రెండూ కలిసిందీ. ఇంకా కళకు సంబంధించిందీ. అంతరంగానికి సంబధించిందీ. రచనలో అంతర్నిహితంగా ప్రభావాన్నీ కలిగి ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాల్లో బహిఃప్రకాశాన్ని పొందుతుంది. ఇంకా బహిః ప్రకటన రూపంగానూ ఉండవచ్చు. ఇది ఇటీవల మరీ ప్రచారంలో ఉంది. అయితే సాహిత్యంలో కళాత్మక దృష్టితో మరీ గుప్తంగా కాకపోయినా సూచనగానయినా ఉంటేనే మంచిదనే అభిప్రాయమూ ఉంది. ఏమయినప్పటికీ కళాకృతికి క్షతి కలగనంతవరకు ఆమోదయోగ్యమే. సామాజిక / రాజకీయ ప్రయోజన పరిధుల్ని బాగా పెంచడం వల్ల "ప్రకటన" స్థితి ఏర్పడుతూంది. సామాజికంగా తీసుకుంటే ఉదాహరణకు "నిబద్ధత" ఈనాడు స్థానికమయిన సాధారణమయిన స్థాయి నుండి ప్రాపంచికమయిన విశ్వభావనా స్థాయి వరకూ వివిధ రచనల్లో ప్రాధాన్యం వహించే మాట యథార్థం.

పూర్వ సంప్రదాయ మార్గంలో దైవం - విధి - కర్మ - ముక్తి మొదలయిన భావ స్థానాల పట్ల నిబద్ధత ఉండేది. నేటి ఆధునిక మార్గంలో సమాజం శ్రమ పరివర్తనం ప్రగతి మానవ శ్రేయం మొదలయిన భావస్థానాల పట్ల నిబద్ధత స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. జీవిత చలనాన్ని బట్టి, సామాజిక గమనంలోని వివిధ స్థితిగతులూ, మానవీయ రూపాలూ, మానవ హక్కులూ, రాజకీయ ప్రభావాలూ మనిషి భవిష్యత్తు పట్ల ఆలోచన స్పష్టంగా పరిశీలనకు అందుతాయి.

అయితే స్థూలంగా చూస్తే అత్యంత ప్రభావ శీలం గల మార్క్సిజంతోపాటు ఆధునిక యుగంలో ప్రజాస్వామ్యం పట్ల నిబద్ధతా భావం రెండు ప్రవాహాలుగా వివేచనలో దర్శనమిస్తుంది. మార్క్సిజం ప్రభావాన్ని విస్మరించడానికి వీల్లేదు. ప్రజాస్వామ్యం అవసరాన్ని గుర్తు చేసుకోవలసి ఉంటుంది. ఈ రెండు భావధారలూ ఇప్పుడున్న స్థితిని బట్టి పరస్పరం సహకరించే శక్తులుగా ప్రజల అభ్యుదయ భావనతో విశ్వ శ్రేయస్సు లక్ష్యంతో వ్యవహరించడం మన లౌకికమయిన అనుభవంలో గమనించవచ్చు మంచి ఫలితాల్ని ఇస్తూన్న మాట కూడా వాస్తవమే. వర్తమానంలో అంతర్జాతీయ ప్రభావం నుండి తప్పించుకొని వేరుగా ఆలోచన చేయడమూ సాధ్యం కాని విషయం.

ప్రజాస్వామ్యం ముఖ్యంగా స్వేచ్ఛ - సమానత్వం సామాజిక న్యాయం - మనిషి పట్ల గౌరవం - ప్రగతి లక్ష్యంతో అనితరమయిన పాత్రను నిర్వర్తిస్తూంది మరీ ముఖ్యంగా భిన్న జాతులూ మతాలూ సంస్కృతులూ జీవన రీతులూ ఉన్న దేశాల్లో విజయవంతమవుతూంది - భిన్న భిన్నమయిన అభిప్రాయాల పట్ల మన్నన గుణంతో చర్చలూ పరస్పర సహకారమూ సహనమూ సమన్వయమూ వ్యవహార సరళిలో, సహేతుకమయిన పట్టు విడుపులూ ఉదారత విశ్వభావన మొదలయిన లక్షణాలతో కూడిన మనోరూపం నిస్సందేహంగా "శాంతి"కి సోపానాన్ని నిర్మిస్తుంది. అందరి అభిప్రాయాల్నీ గౌరవిస్తూ కలుపుకొనిపోయే "వ్యవహార కళ" ముఖ్యంగా సహకార సంవిలీన దృష్టీ, విశాల భావనతో సమస్యల పరిష్కారానికి దోహదం చేస్తుంది.

మార్క్సిజంలోని కఠోరమయిన భౌతిక వాస్తవ రూపాన్నీ, పరిగణనలోకి తీసుకోవడం వల్ల పరిష్కారానికి వైశాల్యం ఏర్పడుతూంది. దారి సుగమమవుతూంది. ప్రజాస్వామ్యంలో ఉండే Flexibility కారణంగానూ ప్రాధాన్య విషయంలో అధిక సంఖ్యాకుల ఆమోదాన్ని పొందుతూంది. పీడితుల పట్ల కేవలం సానుభూతిని కనబరచడమే కాక సక్రియతనూ చూపడం అవసరం. స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాల పట్ల తత్పరత, మనిషి పట్ల గౌరవం, మానవ హక్కుల పట్ల శ్రద్ధ సామాజిక న్యాయం సమానవత్వం గురించి చింతనం ప్రజాస్వామ్యాన్ని అనుసరింపజేస్తూంది.

ఈనాడు రచయితకు నిబద్ధత అవసరం. ఇది నిర్వివాదమయిన విషయం. అయితే దాని ప్రయోజనం సంకుచితమయిన పరిధుల్ని దాటి విశ్వజనీనమయిన స్థాయిలో సమరసత్వానికీ శాంతికీ దారి తీయాలి. సంఘర్షణ తాత్కాలికం మాత్రమే. శాంతి ఒక్కటే చరమ లక్ష్యంగా ఉన్నపుడే సృజన రూపానికి ఉదాత్తత, ప్రయోజన విస్తృతి లభిస్తాయి.

పండిట్ జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూను కలిసినపుడు ఒక అమెరికన్ ప్రొఫెసర్ ఒక అమూల్య వస్తువును బహుకరించాడు. అది నెహ్రూను బాగా ఆకర్షించింది. వెంటనే నెహ్రూ టేబిల్‌ను అలంకరించింది. నెహ్రూ రోజూ దాన్ని తదేకంగా చూచేవాడు. మానసికంగా గొప్ప ప్రేరణను పొందేవాడు. ఈ విషయాన్ని పండిట్ నెహ్రూ 19 డిసెంబర్ 1956న ఒక అమెరికన్ టెలివిజన్ ఇంటర్వ్యూలో పేర్కొన్నాడు.

ఆ బహుమానం బ్రాస్‌తో మలచి చేసింది. అది అబ్రాహం లింకన్ కుడి చేయి.

నెహ్రూ మాటల్లో "చాల అందమయిందీ. బలమయిందీ. స్థిరమయిందీ. అయినప్పటికీ మర్యాదా రూపం కలిగిందీ సంస్కార శీలమయిందీ. నెహ్రూకు మానసికంగా ప్రేరణగా నిలిచింది. "It is a beautiful hand, strong and firm and yet gentle"-

ఇది నెహ్రూ మనస్సులో "Liberty, equality, dignity of Individual and freedom of human spirit": కు ప్రతీకగా ప్రజాస్వామ్య ప్రేరణ శక్తిగా నిలచింది.

భిన్న భిన్నమయిన అభిప్రాయాల్ని వివిధ జీవన స్థితుల్నీ ఆదర్శ పథాల్నీ కలుపుకొనిపోయే ప్రజాస్వామ్య నిబద్ధత – ఈనాడు రచయితకు సృజన కృతిలో ఆధునిక యుగ శక్తికి ప్రేరణ రూపంగా మరీ అవసరం. ఇది ప్రజాస్వామ్య దర్శనంతో స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి అనితరమయిన శక్తినిస్తూంది, అన్వేషణకూ కొత్తదనంతో వైవిధ్యానికీ దారి తీస్తూంది. విశాల ప్రాతిపదికపై సమాజ ప్రయోజనాలకు తోడ్పడుతూంది.

8. స్వేచ్ఛా కవిత్వం : ఒక ఆలోచనా రూపం

స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునిక మయిన నూతన ప్రక్రియా విశేషంగా ఖ్యాత మయింది. స్వతంత్రమయిన అస్తిత్వంతో స్వేచ్ఛా పూర్ణమయిన కవుల వ్యక్తిత్వాలతో బహు దిశా నిర్దేశాలతో ప్రతిపాదనలతో సూచనలతో సంపన్న మయింది. ప్రజాస్వామ్య సమాజంలో వివిధ సామాజిక రాజకీయ సాంస్కృతిక తాత్త్విక పార్శ్వాల ఆలోచనా రూపాల్నీ క్రియా కలాపాల్నీ బింబిస్తూంది. ఈ ప్రక్రియలో సర్వత్ర స్వేచ్ఛ ఉంది. పాదాల నిడివిలోను సంఖ్యలోను మొదలుకొని విభాగాల (Units) విభజన వరకూ రూప పరంగా కవి అభిప్రాయానికి అనుగుణంగా నిబంధనలకతీతంగా అవిష్కృతమవుతుంది. తనదైన గతి విశేషంతో అభివ్యక్తి విధంతో నిర్మాణ గుణంతో కవి స్వయం ప్రేరితమయిన సృజన రూపాన్ని పొందడం దీని ప్రత్యేకత. ప్రేవెర్స్‌లో ప్రాసకు స్థానం లేదు. కాని 'వచన కవిత్వం'లో కొందరు దీన్ని పాటించడం జరిగింది. దేనిని కాదని వ్యతిరేకంగా ఉద్యమించిందో కొన్ని సందర్భాల్లో దానిలోని నియతమయిన ఒక ఆకర్షణకు లోను కావడం ఆశ్చర్యంగానే తోస్తుంది. (కుందుర్తి 'తెలంగాణా', తదితర కృతుల్లో కనిపిస్తుంది) ఇది ఆయా సందర్భాల్లో ప్రత్యేకమైన ప్రభావంకోసం అనుకోకుండా సహజంగా నప్పితే పరవాలేదు. కాని ముందుగా అనుకొనీ దానికోసం కొన్ని చోట్ల పడే పాట్లు "వచన కవిత్వ" స్ఫూర్తికి క్షతి కలిగించేవిగా అవుతాయి. వీటి నుండి క్రమంగా ముక్తం కావడమూ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో జరుగుతూంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వం స్వయం ప్రేరిత మయిన సృజన రూపం. ఇపుడు విశాలమయిన క్షేత్రంగా పరిణమించింది. ఎన్నో భావ ధారలకు అవకాశంతో ప్రజాస్వామ్య భావనకు సంపూర్ణంగా ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది.

1) దీని అంతర్లక్షణాన్ని గురించి మూల భూతమయిన అభిప్రాయం – నియమాలకూ నిబంధనలకూ అతీతంగా మానవ సంకల్ప శక్తితో ఉత్తమ మయిన ప్రయోజన తత్పరతతో విలసిల్లింది. కవిలో సృజన గతినీ నిర్మాణ శీలాన్నీ బట్టి స్వేచ్ఛామయంగా పరిణమించింది. ఈ కారణంగా సువిశాల మయిన దృష్టితో స్వేచ్ఛా కవిత్వ మన్న మాట సార్థకమవుతూంది.

2) దీని బాహ్య లక్షణాన్ని గురించి వివేచనంలో ఆధునిక యుగీనమయిన సామాజిక రాజకీయ స్థితి గతులకు ఆధార భూమిగా పనిచేస్తూంది. సృజన ప్రపంచంలో స్వేచ్ఛా

వాతావరణం పూర్వం నుండీ ఉన్నదే. కాలక్రమాన మార్పుల్ని పొందడం సహజం దేశం స్వాతంత్ర్యం పొందిన తరువాత నెలకొన్న ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో అవకాశాలతో అవసరాల్ని బట్టీ వేగాన్ని అందుకుంది. ఎంతో వైవిధ్యాన్నీ పొందింది. సమాజంలో వచ్చే అనూహ్యమయిన మార్పుల్ని బట్టి; పూర్వం నుండీ సంక్రమించిన అక్కర లేని బరువుల్నీ, ప్రయోజనం లేని ఉపయోగం కాని విధానాల్నీ నియమాల్నీ, హేతు దృష్టితో వివేచన చేసి, పరిహరింపచడం జరిగింది. వీటిని అంటే బంధాలుగా మారిన వాటిని అతిక్రమించీ వదలేసీ ఉపక్రమించే మనో రూపం కవుల్లో సహజంగా ఉండేదే. ఇక్కడ మౌలికంగా పని చేసింది. వేగవంతంగానూ ప్రసరించింది. స్వతంత్రమయిన మార్గాన్నీ ఎన్నుకొనీ ప్రజాస్వామ్య వాతావరణంలో సహజమయిన ఆవిష్కారాన్ని కోరే స్వేచ్ఛలో "నిర్నిబంధ వ్యక్తిత్వ" వికాసం బాహ్య భూమిక పయి బాగా పని చేసింది.

3) ఇక అంతస్తత్వాన్ని గురించి – ఆలోచన చేస్తే అంతర్ బాహ్య లక్షణాలకు పై స్థాయిలో జీవవంతమయిన గుణం దృష్టికి వస్తుంది. దీనికి కవిలో సమాజ పరిణామంలో యథార్థ మయిన జీవన స్థితి గతుల పట్ల అభిలాషతో అనుభూతితో ఆలోచన అన్వేషణ దర్శనంతో కూడిన ఆంతర వ్యక్తిత్వమూ తోడయింది. సద్యోజాత మయిన ఆవిష్కారానికి ప్రాధాన్యం కలిగింది. కళాత్మకతకూ కామనీయకతకూ దారి తీసింది. ఈ అంశాలు "వచన కవిత్వ" పద్ధతికి విరుద్ధమైనవి. ఇలా విశిష్టమయిన 'అస్మిత' పై ప్రత్యయం ఆధార శక్తిగా పని చేసింది. కవిలో అంతస్తత్వాన్ని గ్రహించి, ముఖ్యంగా కృతిలో జీవ ప్రసారాన్ని పొందిన విధాన్ని జాగ్రత్తగా పరిశీలించవలసి ఉంది.

1) అంతర్ 2) బహిర్ 3) అంతస్తత్వ స్థాయిల్లో – సమాలోచనం, ఈనాడు సామాజిక రాజకీయ తాత్త్విక సాంస్కృతిక చింతనతో వెలువడుతూన్న స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి అత్యంతమూ అవసరమయింది.

ఏ ఆ కవికి ఆ కవి తనలో ఆవేశానికి గురిచేసిన లేదా తాను ఎన్నుకొన్న సందర్భాల్ని బట్టీ ఏర్పడే మానసిక స్థాయిలో సృజనావిష్కారం జరగడం ఉన్నదే. ఇదో సామాన్య విషయంగా పైకి కన్పించినప్పటికీ వస్తువూ – కళాత్మకత – ప్రయోజనమూ – దిశానిర్దేశమూ పరంగా సంపూర్ణ స్థితిలో స్వేచ్ఛా కవిత్వానికెంతో వైవిధ్యాన్ని సమకూరుస్తూంది. కవుల్లో ఎవరికి వారు ఏ రచనకు ఆ రచన లోనూ తాము కోరే విలువలపై శ్రద్ధతో ప్రయోజనాత్మకమయిన పాత్రను నిర్వహించడం పేర్కోదగింది.

సాధారణంగా సృజన సమయాల్లో ఉద్గమించే కవి వ్యక్తిత్వం వేరు. మిగతా సమయాల్లో ప్రవర్తించే ఆ మనిషి వ్యక్తిత్వం వేరుగా ఉంటుంది. రెండింటికి మధ్య విభజన రేఖ అనివార్యమవుతూంది. ఎక్కడన్నా లేదా అక్కడక్కడా రెండింటికీ మధ్య ఎక్కువ తక్కువ ప్రసార రేఖలు ఉంటే ఉండవచ్చు. అలా ఉండడమూ కొన్ని సందర్భాల్లో సహజం కూడా ఇది అంతర్ బహిర్ వ్యక్తిత్వాల్ని బట్టి ఏర్పడుతుంది. ఒకవేళ లేని పక్షంలో కనీస స్థాయిలో దీన్ని విస్మరించడం సముచితం. సరియైన సమాలోచనకిది ఒకటే మార్గం. అంటే కృతి పైనే దృష్టిని కేంద్రీకరించ వలసి ఉంటుంది. కవి జీవితం దైనందిన వ్యవహారాలూ సృజన రూపమూ వాటి ప్రభావ పర్యవసానాలూ చర్చా సందర్భంలో పరిశీలనకు వచ్చే అంశాలు. ఈ వెలుగులో అంతర్ బహిర్ లక్షణాలతో అంతస్తత్వ చైతన్యంతో వర్తించే జీవిత రూపానికి సజీవమయిన సృజన బింబంగా స్వేచ్ఛా కవిత్వం గోచరిస్తుంది. ఉత్తమమైన ప్రక్రియ గానూ నిలిచింది.

ఈ చివరి అంశాన్ని ప్రస్తుత పరిస్థితులకు అన్వయిస్తే "వచన కవిత్వం" అన్న మాట కన్నా " స్వేచ్ఛా కవిత్వం" అన్న మాట సుసంగతంగా కనిపిస్తుంది. ఎన్నో అభిప్రాయ విభేదాల్ని మన్నిస్తూ, వైవిధ్యాన్ని గౌరవిస్తూ వైశాల్యాన్నీ ఔన్నత్యాన్నీ లోతునూ సంతరించుకుంది. అనేకమైన సిద్ధాంతాల స్ఫూర్తినీ దార్శనిక తేజాన్నీ ఇముడ్చుకుంది. ఈ ప్రకాశంలో "వచన కవిత్వం" పరిధి దాని వ్యవస్థాపకుల అభిప్రాయాల్ని బట్టీ ఆచరణలో ఉన్న దాన్ని బట్టీ వారు పరిగణించే దాన్ని బట్టీ సామ్యవాద భావ జాలానికి మాత్రమే వేదిక అయింది. ప్రేరణ శక్తిగా పని చేసింది. ఈ విధంగా "వచన కవిత్వ"మన్న మాట పరిమితమయిన ప్రయోజన రూపాన్ని పొందడం పరిశీలనకందుతుంది.

తనలో బహు విధాలయిన భావ జాల రూపాల్ని సంవిలీనం చేసుకోనే శక్తితో ప్రేరక స్థానంగా నిలిచే "స్వేచ్ఛా కవిత్వం"లో ప్రాధాన్య వివక్షచేత పరిశీలనకు అర్హమయిన దార్శనిక దిశా రూపాలు ఈ సందర్భంలో గుర్తించడం అవసరం.

1) నిర్దిష్ట మయిన ఉదార ప్రజా స్వామ్య లక్షణం కలిగిందీ.

2) మార్క్స్ మరియు ఎంగెల్స్ (విప్లవ) సామ్యవాదం ఆదర్శంగా లక్షిత మయిందీ.

3) సాంస్కృతిక మయిన కళాత్మకతతో సామ్యవాద సిద్ధాంత సమాకలనాన్ని పొందిందీ.

4) పలు సిద్ధాంతాల్లో తనకు నచ్చినవీ అవసరమనుకున్నవీ కొన్ని అంశాల సమీకరణంతో సమన్వయాన్ని కోరేదీ.

5) భారతీయ సాంస్కృతిక చేతనతో ఆత్మ గుణంతో సర్వశ్రేయో భావనతో కళాత్మకమయిన విలువల్ని ప్రతిపాదించేదీ.

6) "అనుభూతి" కేంద్రంగా సామాజిక చిత్రణాన్ని సూచనగానో నేపథ్యంగానో ప్రవృత్తమయిందీ.

7) సామాజిక పరివర్తనలో దళిత - ముస్లిం - మైనారిటీ వాదాల్ని ప్రతిఫలించేదీ.

8) స్థానికం నుండి అంతర్జాతీయం దాకా పర్యాప్తమయిన స్త్రీ వాదాన్ని, తత్వాన్నీ ప్రకాశ మానం చేసేదీ

9) ప్రకృతి - మార్మికత - వ్యక్తి జీవితంతో ముప్పిరిగొన్న చింతనా ప్రసారాన్ని పొందిందీ.

10) కేవలం మానవుడూ - మానవత పై దృష్టితో సామాజిక వాస్తవికతల్ని సూక్ష్మంగా స్పందించేదీ.

అయితే దేనికదిగా కాక వీటిలో కొన్ని అంశాల కలయికతో ఏర్పడే స్వరూపమూ అయా కవుల కృతుల్లో స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. జీవితంలో వివిధ సందర్భాల్లో స్పందించే కవి నుండి, వివిధ పార్శ్వాలకు సంబంధించిన అంశాలు అవతరించడమూ జరుగుతుంది స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వీటిలో అన్నిటికీ అవకాశం ఉంది. విస్తరించే విశాలమైన స్వరూపంలో 1) ప్రక్రియా రూపం 2) విషయ ప్రాధాన్యం 3) కళాత్మకత 4) దిశా నిర్దేశం అన్న విషయాల్లో స్పష్టమయిన అవగాహనతో ఉపక్రమించడం దీని లక్షణం. ఈ విశ్లేషణం మునుముందు సమాలోచనానికి ఎంతో ఉపకరిస్తుంది కూడా.

ఈ కారణంగా ఎ) వివిధ దిశా రూపాల్ని మన్నించడం బి) సముచిత మయిన అర్హమయిన స్థానాల్ని కల్పించడం సి) వివేచనకు ప్రోత్సహించడం డి) కొత్త సమాలోచనానికి దారి తీయడం ఇ) ఉదార ప్రజా స్వామ్య భావనతో స్వేచ్ఛా స్పందనలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం - అనేవి "స్వేచ్ఛా కవిత్వం" అన్న మాటకు అనితరమయిన విలువనూ ప్రయోజనాన్నీ చేకూరుస్తున్నాయి.

సాహిత్య చరిత్రలో ముసు ముందు దీన్ని గురించి సమాలోచనానికి అర్హతను కలిగించడమే కాక, దీని సామంజస్యాన్నీ సహేతుకంగా స్థిరపరచే ప్రయత్నాన్నీ ప్రతిపాదించడమే ప్రస్తుతోద్దేశం.

9. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ప్రజాస్వామ్య ప్రకాశం

స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రధానంగా సామాజిక మానవీయ వస్తు గౌరవం కలిగింది. దీనికి తోడుగా కవి దృష్టితో రాజకీయ స్పృహనో పరిచయాన్నో అవగాహననో సంబంధాన్నో కలిగిన ప్రమేయాన్ని అనుమతిస్తుంది. ఇంకా తాత్త్విక ఛాయలకూ అవకాశం లభిస్తుంది. ఇవి కవి అభిలాషను బట్టీ ఉద్దేశాన్ని బట్టీ ప్రభావ రూపాల్ని పొందుతాయి. ఇదీ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోని విశాలమయిన ప్రాతిపదిక. కవి హృదయం సమాజానికి సంబంధించిన ఏ విషయానికీ దూరంగా ఉండదు. ఇవి సంపూర్ణ మయిన కవి అస్తిత్వంలో భాగాలు. అన్నీ ఒకే చోట తటస్థపడక పోవచ్చు. అవసరాన్ని బట్టి తగిన విధంగా ఉపయోగం లోకి రావడం జరుగుతుంది. కవిలో అనేక మయిన కారణాల వల్ల కొన్నిటిపట్ల ఒక్కొక్క స్థాయిలో ప్రత్యేకమయిన శ్రద్ధ ఉండడం జరుగుతుంది. వీటిలో రాజకీయాలకు సంబంధించిన ఆలోచన కూడా ఉండవచ్చు. ఒక ఆదర్శమో, సిద్ధాంతమో వాదమో దేనికి సంబంధించిన విషయమయినా ముఖ్యంగా రాజకీయాలకు సంబంధించిన అంశాలు సృజన కళను మీరకుండా పరిమితుల్లో ఉండడం అవసరం. కవిత్వ స్థాయికి భంగం కలగ నంతవరకు ఆమోదయోగ్యాలే. ఇది నిర్వహణ శిల్పంలో భాగ23ం కావలసి ఉంటుంది. ఏకాకృతిలో సముచితంగా ఇమిడి పోవలసి వస్తుంది. ఇది కవి ప్రజ్ఞపై ఆధారపడి ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాల్లో ఇవి ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో సామాజికమయిన మానవీయమయిన ప్రధాన విషయానికి బలాన్ని చేకూరుస్తాయి. అలాగే తాత్త్వికమూ, గభీరతను ప్రసాదిస్తుంది. దీన్ని నిర్వహణ కళలో అంతర్భవింప జేయడమొక రచనా శిల్పం. రాజకీయం గమ్యానికి భౌతికమయిన ఆదర్శ స్ఫుటతను చేకూరుస్తుంది. తాత్త్వికం ఉద్దేశానికి అంతరమయిన విశాలతను సిద్ధింపజేస్తుంది. ఒక ఆదర్శం లేదా సిద్ధాంతం లేదా వాదం పట్ల నిబద్ధతతో కవి తన జీవితంలో క్రియాత్మకమయిన పాత్రనూ పోషించవచ్చు. రాజకీయమూ తాత్త్వికమూ రెండూ సమాజంలో వ్యక్తి ఉన్నతికీ ఉదాత్తతకూ అవసరమయినవీ. కవికి రాజకీయాలతో సంబంధం ఉండవచ్చా? ఉండకూడదా? అన్న ప్రశ్నకు అస్కారం లేదు. ఇది కవిలో సృజన స్వేచ్ఛతో పాటు వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యానికీ సంబంధించింది. ప్రజాస్వామ్య భావ రూపానికి (concept) ప్రాతినిథ్యం వహించే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఏ విధమయిన ఆలోచన కయినా తలుపులు తెరచే ఉంటాయి. అందునా సమాజానికి సంబంధించింది సులభంగా ప్రవేశిస్తుంది.

ఆధునిక సమాజంలో జీవితం వలెనే అవసరాల దృష్ట్యా సామాజిక మానవీయ చింతనలో కొత్త అంశాల కలయికతో కొత్త పార్శ్వాలేర్పడతాయి. దీన్ని కాదనేందుకు వీలు లేదు. వ్యక్తి స్థాయిలో పరిమితిలోనూ సమాజ స్థాయిలో విస్తృత రూపంలోనూ ఉంటుంది. అందువల్ల దీని స్వరూప స్వభావాలు ప్రభావ కారణాలు ప్రయోజనాలు గురించి ఆలోచన జరగవలసి ఉంది. ఇలాంటిదే తాత్త్వికత, ఒకటీ. కవిత్వంలో ఇవి పరిమితమయిన స్థాయిలో ఉపకారంగానే పరిణమిస్తాయి. ఆలోచనలకు పూర్ణత చేకూరుస్తూ కవిత్వ క్షేత్ర పరిధిని పెంచడం జరుగుతుంది. పరిమితుల్ని అధిగమించినపుడే దీని పట్ల వ్యతిరేకత ఏర్పడుతుంది.

ప్రజాస్వామ్య దార్శనికత సమాజంలో ఎప్పటికపుడు వచ్చే కొత్త భావజాలానికి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వీలు కల్పిస్తుంది. జీవిత వికాసాన్నీ సమాజ పురోగమనాన్నీ ప్రోత్సహిస్తుంది. ప్రజాస్వామ్య దార్శనికత చేత భౌతిక భావ వాదాలు దేనికదిగా కాక సమన్వయంతో రాణిస్తాయి. ఆధునిక యుగంలో అన్నిటికీ విశాల వేదికగా స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఉపయోగ పడుతుంది. ఇది గణనీయమయింది. ఎప్పటినుండో చారిత్రక నేపథ్యంతో నేటి సమాజంలో తటస్థ పడేవీ సమస్యలెన్నో! కవి సామాజిక దృష్టి నుండి తొలగించే వీలు లేనివీ, వీటికి సంబంధించిన పరిష్కారంలో అభిప్రాయభేదాలూ! సహజం. వర్గ విభేదాలూ సమస్యలు ప్రకోపించే స్థితులూ! కలహం విధ్వంసం హింస కల్లోలం సందర్భాలకు దారి తీయకుండా సహనం సమన్వయం నిర్మాణం మానవత శాంతి ఛాయల్లో పరివర్తన ప్రజాస్వామ్య విధానం. ఈ ప్రక్రియ అనుకున్నంత సులభం కాదు. అయినప్పటికీ ఈ శాంతి మార్గంలో సమాజం పయనించవలసి ఉంది. “నా న్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే”, మరో ఉత్తమ మార్గం లేదు. దీనివల్ల తక్కువ నష్టం, దీర్ఘకాలంపై ఎక్కువ లాభం కలుగుతుంది. సమస్యల పరిణామంలో గుర్తింపు పరిశీలనం చర్చ ఏకాభిప్రాయం మెజారిటీ అభిమతం మొదలయిన పద్ధతుల్ని అనుసరించి పరిష్కార ప్రయత్నం జరుగుతుంది. సమస్యపట్ల అవగాహన వివేచన శాంతి సంకల్పం అవసరమవుతాయి. అభిప్రాయ భేదాల్ని తగ్గించేందుకూ సమస్యను తీర్చేందుకూ చేసే ప్రయత్నంలో ఉదారత మానవత బలంతో ప్రజాస్వామ్యం ఉత్తమ సాధనంగా నిలుస్తుంది. సమాజంలో వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం సమభావం సమన్యాయంతోనూ స్వతంత్రమయిన న్యాయవ్యవస్థతోనూ తృప్తికరమయిన ఫలితాల్ని పొందడం జరుగుతుంది. ఎక్కడయినా పొరపాటు జరిగితే సరి చేయడానికి మానవ హక్కుల కమిషన్ మొదలయిన ఉపాంగాలు క్రియాత్మక (active) మయిన పాత్రను పోషించడమూ జరుగుతుంది.

ఇవి ప్రజాస్వామ్యాన్ని బలోపేతం చేసే సహకార (complimentary) వేదికలు గానూ రాణిస్తున్నాయి. ప్రజాస్వామ్య విలువల్ని కాపాడే రాజనీతితో పాటు రూల్ అఫ్ లా (rule of law) కూ ప్రాథమిక హక్కుల (fundemental rights) కూ భంగం కలగకుండా చూచే పాలనా నీతి అవసరం. అయితే వ్యక్తి బాధ్యతనూ విస్మరించడానికి వీలులేదు. ఇది ఎంతో గురుతరమయిందీ. దీని విజయానికి ప్రజాస్వామ్య మనోరూపం (democratic mind) చేతన (democratic spirit) చాలా అవసరం. ఈ ప్రాతిపదికపై నిలిచిందీ స్వేచ్ఛా కవిత్వం. ప్రజాస్వామ్య హృదయాన్ని స్పందిస్తుంది. సమాజ హితమూ ప్రయోజనముతో పాటుగా ప్రగతిశీల లక్ష్యం కలిగిందీ. ఆధునిక కవిత్వ చరిత్రలో బలమైన ఆధారతలంతో ఆకర్షిస్తుంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో భావ రూపాలూ ప్రతీకలూ అభివ్యక్తిలో చేతన మరియు ఉపచేతన స్థితులనుండి ఆవిష్కారాన్ని పొందడం ఒక ప్రత్యేకత. ఇవి రచనలో పొరలుగా స్థాయి భేదాల్ని కలిగి ఉంటాయి. బాహ్యమయిన వర్ణనంతో పాటు ఆంతరమయిన మనోభావ చిత్రణకు ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. శబ్దానికుండే నిఘంటువు అర్థాన్ని దాటి భావ ప్రకాశాన్ని పొందుతుంది. ఈ ప్రకాశంలో స్మృతులు దృశ్యాలు ఆలోచనలు కదులుతాయి. ఉత్తమ కవిత్వంలో శబ్దార్థాన్ని అధిగమించే భావ ప్రసారానికి చివరిమాట అంటూ లేదు. ఆ తరువాత కాలంలో సహృదయుల స్పందనతో కొత్త అభిప్రాయాలూ వివరణలూ వెలువడుతాయి. ఇంకా సంభాషణం అంతర భాషణం కథనంలో సంక్షిప్తత, భావ సాంద్రతతో మనస్తత్వ పరమయిన అంశాల విస్తరణమూ కనిపిస్తుంది. కాలం గడిచే కొద్దీ ఈ లక్షణం అభినవత్వాన్ని పొందుతుంది. విశ్వ హృదయాన్ని స్పృశిస్తుంది. తరం తరువాత తరం పైన క్రమక్రమంగా కవి తెర వెనక్కి వెళ్ళడం జరుగుతుంది. కృతి తెరముందుకు వస్తుంది, అదే మిగులుతుంది. కొత్త దారుల్ని చూపిస్తుంది. కొత్త స్థితుల్ని ప్రేరేపిస్తుంది. ప్రయోజన విస్తృతి క్షేత్రం పెరుగుతుంది. విషయం ఎట్లా ఉన్నా సృజన కళలో సమగ్రత ఉదాత్తత చేతనే కాలంపై నిలిచే సజీవత్వాన్ని పొందుతుంది. ఇది సృజన స్వేచ్ఛ వల్లనే సాధ్యమవుతుంది. దీనికి దార్శనికత అవసరం. అది ఆధునిక యుగంలో ప్రస్తుతం అవసరాల దృష్ట్యా ప్రయోజనాల్ని బట్టి ప్రజాస్వామ్యం కావడం, స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో విశేషం.

భౌతిక భావ వాదాల సమన్వయంతో పాటు స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తాత్త్విక ఆధ్యాత్మిక ఛాయలకూ కొంత అవకాశం (space) లభించడం కవి దృష్టిని బట్టి ఉంటుంది. సమాజ సమగ్రతనూ మానవ పరిపూర్ణతనూ భావింపజేస్తుంది. అయితే ఇవి ఎట్టి

పరిస్థితుల్లోనూ కవితా స్వరూపాన్ని కప్పేయ కూడదు. కవిత్వ కళకు ఏ విధంగానూ భంజకం కారాదు, ప్రాధాన్యం తగ్గేదిగా ఉండరాదు. అపుడే కవిత్వంగా ఉత్తమ స్థాయికి చేరుతుంది. మన్ననల్ని పొందుతుంది, రాణిస్తుంది.

ప్రజాస్వామ్య దార్శనికతకు ప్రాతినిధ్యం వహించే స్వేచ్ఛా కవిత్వం (1) కవిదృష్టి – వ్యక్తిత్వం – కృతి; (2) సమాజం ఆదర్శం; (3) మానవీయం – విశ్వభావన; (4) ప్రకృతి నేపథ్యం; (5) మనస్తత్వ ప్రకాశనం; (6) అభివ్యక్తి కళ – నిర్వహణ శిల్పంతో కూడిన సృజన రూపం సమాలోచనా స్థాయినీ పరిధినీ ప్రయోజనాన్నీ పెంచుతూంది. ఈ అంశాలు అవసరమయిన స్థాయిలో తగిన పాళ్ళలో కలిసి కవి వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్మిస్తాయి. దాని కనుగుణంగా కవిత్వం అవతరిస్తుంది. ఒక్కొక్క కవిని వేరువేరుగా గుర్తించే ఆనవాలు (Identity) ఈ అంశాల సమీకరణ రూపంతోనే సిద్ధిస్తుంది.

స్వేచ్ఛకు అవకాశాన్ని ఇస్తూ వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యాన్ని మరీ ముఖ్యంగా సామాజిక మానవీయ వస్తు ప్రాధాన్యంలో వీలును బట్టి తాత్త్విక రాజకీయ భావ స్పర్శతో ప్రజాస్వామ్య ప్రకాశ రూపం, స్వేచ్ఛా కవిత్వం.

"ఎద ఎదను స్పృశిస్తూ విశ్వ తలంపయి
అస్తమయం లేని ప్రజాస్వామ్య బింబం"

సమాజంలో ప్రజాస్వామ్య ప్రవేశం మానసికంగా వీడదు. దాని ఆకర్షణ అటువంటిది. అది స్వేచ్ఛ, సమభావం, సమన్యాయం మొదలైన గుణాల చేత ఏర్పడింది. ఈ తేజో రూపానికి విరామం లేదు. స్వేచ్ఛా కిరణాలతో ప్రకాశిస్తూ ప్రతి వ్యక్తికీ వెలుగునందిస్తుంది.

"చీకటి రాజ్యానికి అస్తమయంతో పనిలేదు
మనిషినుండి చిమ్మే నీలి చిత్రం చాలు"

ప్రకృతి నేపథ్యంతో ఇది ఈనాటి సామాజిక స్థితి రూపం. చీకటి రెండు విధాలు. ఒకటి బాహ్యమయింది... కళ్ళకు కనిపించేదీ, సూర్యుని అస్తమయంతో ఏర్పడేది. ఇంకొకటి అంతరమయిందీ, మనసుకు కనిపించేదీ... దీనికి ప్రకృతి గతమయిన సూర్యాస్తమయంతో పని లేదు. మనిషిలో ఉన్న క్రౌర్యం దౌష్ట్యం నైచ్యంతో కూడిందీ. ఇది చాల ప్రమాద కరమయిందీ. ఇది నీలిరంగులో చిత్రం! పైకి చిమ్ముతుంది. ఎప్పుడు బయటికి చిమ్మేదీ తెలియదు. దీని నుండి బయట పడడానికి, దీన్ని పైకి రాకుండా చేయడానికి నైతికమైన భావ పరివర్తనం అవసరం. ఇది దయ ఉపకృతి

ఉదారత మొదలైన ఉత్తమ గుణాలచేత సాధ్యమవుతుంది. ఇది మనిషి లోపల జరిగే మార్పుతో సత్ఫలితాన్ని ఇస్తుంది.

"అగని స్వేచ్ఛతో హక్కుల కయి వీధులలో
వంచితులూ పీడితులూ! జనసందోహం!"

ఇదొక వర్తమాన బాధాకరమైన దృశ్యం. సమాజంలో మోసాలకు గురి అయినవారూ కష్టాల పాలయిన వారూ స్వేచ్ఛలో సమానమైన హక్కులకై వీధుల్లోకి రావడం జరిగింది. సమాజంలో బలరహితులయినా మానసికంగా బల సహితులుగా ఉద్యమించడం కనిపిస్తుంది.

"దేశం నుండి దేశానికి
జీరాడే కోర్కెల అంచులతో
జరుగుబాటుకో! మెరుగుబాటకో
తరలే జీవన పదయుగళం"

పూట గడవడం కష్టంగా ఉన్న వారూ ఉన్నారు. ఎక్కువ సుఖ సంతోషాల్ని పొందగోరేవారూ ఉన్నారు. ఒక చోటునుండి మరోచోటికి! ఒక దేశం నుండి మరో దేశానికి కోర్కెలు తీరేందుకు! పయనం ఎప్పటినుండో మానవ చరిత్రలో! జరుగుతూంది. జీవిక ముఖ్యమవుతూంది.

సమాజంలో ప్రతి ఒక్కరూ వెలుగు గురించి మంచితనంపై కోరికతో మాట్లాడేవారే! కానీ అనుభవంలో స్వార్థ చింతనతో చీకటినే వరించేరు! చీకటిలో చేరేరు! చీకటిని కప్పుకునేరు! దీనినుండి విమోచనానికి ఉపదేశాలెన్నో వినేరు!

"వెలుగు అవసరం గురించి మాట్లాడే వ్యక్తి
చీకటిని వరించేను, తెలిసో తెలియకో"

ఒకపుడు తెలిసీ స్వార్థంతో, ఒకపుడు తెలియక ఆలోచన లేక దూరదృష్టి లేక వివేకం లేక చెడును ఆశ్రయించడం జరుగుతూంది. ఇది వ్యక్తి జీవితంలోనే కాకుండా సమాజానికీ హాని చేకూరుస్తూంది.

"డబ్బు" జీవితంలో అన్నిటికీ ముఖ్యమైంది. దీని కోసం మనిషి చేసే పనులు ఎన్నో! మంచివీ, చెడువీ! ప్రకృతి దృశ్యాన్ని అనుభవించి సంతోషంలో ఇంటి ముందు బయట కుర్చీలో కూర్చొని పైకి చూస్తే, కఠోర వాస్తవం! కనిపిస్తుంది.

"పర్సునుండి జారిన నాణాల్లా చుక్కలు
టార్చిలైట్ ఫోకస్‌లో వెదకే చంద్రుడు"

రాత్రి దారిద్ర్యానికి చిహ్నం. చంద్రుడంతటి వాడు! డబ్బు కోసం! చేసే ప్రయత్నం భావరూపాన్ని పొందింది. ప్రకృతి భూమికలో జీవిత వాస్తవ౦ కవితాకృతి కలిగిందీ దృశ్యం.

"ప్రతి ఇంట్లో దీపం వెలగాలనీ కోరిక
అసలు ఇల్లు అనేది అంటేగా!"

అత్యంతమూ సహజమైన అవసరమయిన కోరిక తీరని వారూ ఉన్నారు. కనీస స్థాయిలో జీవితం ఎరగని వారూ ఉన్నారు. దారిద్ర్యం యొక్క పరాకాష్టలో పాలకుల బాధ్యతనూ సమాజం అనాసక్తినీ సూచిస్తూంది.

"గురి పెట్టిన ఆయుధాన్ని దించడం
అది ఎత్తినంత సులభం కాదు"

మనిషిలో రణభావం శత్రుచర్య ఎప్పటిదో! ఇప్పటికీ, ఒక విషమ స్థితిలో ఆశ్రయించిన ఆయుధాన్ని వదలం కష్టమవుతూంది. దానివల్ల అపాయభయం పీడిస్తుంది, అభిమానం అడ్డు వస్తుంది. మనోరూపం శాంతి చర్యకు సిద్ధం కాదు.

"జీవితంలో ఎన్నిసార్లు పూల దండ ధరించినా
ఒకసారి గుచ్చుకున్న ముల్లు బాగా
జ్ఞాపకముంటుంది"

జీవితంలో ఎన్ని సుఖాలో! సంతోషాలో వచ్చి పోతూ ఉంటాయి. ఈ మధ్య పడిన కష్టం బాధ మనస్సుపై గాఢమైన ముద్ర వేస్తుంది. అది సులభంగా చెరగిపోదు. మరపున బడదు. జ్ఞాపకంలో నిలుస్తుంది. దీనివల్ల గుణపాఠమూ లభించవచ్చు.

"అక్షరమెపుడూ గెలుపునే నిలుపుతుంది
మెలకువలో సజీవ రూపాన్ని ప్రసరిస్తుంది"

అక్షరం మనిషి ఉన్నతినీ విజయాన్నీ స్థాపిస్తుంది. పురోగమనాన్ని లక్షిస్తుంది. భౌతిక మానసిక స్థాయిల్లో అక్షరం ప్రభావం అనితర మయింది. ఎప్పుడూ జీవవంతమైన రూపాన్ని లోపల అవతరింప జేస్తుంది. శక్తివంతమైన జీవితాన్ని బయట నడిపిస్తుంది.

"కృతిలో కవి బింబం కాలాని కతీతం"

కవిరూపం అక్షర పంక్తికే పరిమితం కాదు. ఆ పంక్తిని దాటి భావ జగత్తును పొందుతుంది. ఇది కాలానికతీతమైన తేజో రూపం. ప్రతి హృదిలో దిగుతుంది. తరంనుండి తరానికి సృజన రూపాన్ని అవ్యయంగా ప్రసాదిస్తుంది. ఇది మెలకువలో జరిగే పని. స్వేచ్ఛావాతావరణంలో అస్తిత్వంతో ప్రజాస్వామ్య ప్రభావంతో సామాజిక పురోగమనం మానవీయ వికాసం కోరేదీ. స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి ప్రకాశ రూపాన్ని ఇస్తూంది.

ఈ సందర్భంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో గమనించ దగిన ఒక విషయం (1) ప్రజాస్వామ్య దార్శనికత పట్ల నిబద్ధత కలిగింది, ఒక విధం; (2) ప్రజాస్వామ్యంలో లభించే అవకాశాలతో స్వేచ్ఛా కలిగింది మరో విధం. మొదటి దానిలో ప్రజాస్వామ్య పథంలో ఆదర్శం స్ఫుటంగా ఉంటుంది. లక్ష్యం స్పష్టంగానూ ఉంటుంది. రెండోదానిలో ప్రజాస్వామ్య ప్రభావంతో స్వేచ్ఛా చలనం కనిపిస్తుంది.

ముఖ్యంగా కవిత్వంలో ఒక స్థితికి శీఘ్రమైన స్పందనం, ప్రతిక్రియ, అనుభూతి, ఆవేశం, ప్రేరణం, లక్ష్యంతో కూడిన తత్వం వల్ల ఇతర ప్రక్రియల కన్నా ముందుగా ఎక్కువమందిలో రచన అవతరిస్తుంది. ఎంతో వైవిధ్యంగా విలసిస్తుంది. ఈ రోజుల్లో పత్రికలూ ఎంతో సహకరించడం జరుగుతూంది. ఎప్పటికప్పుడూ వార్తా ప్రాధాన్యం కలిగిన స్థితిగతులకు స్పందన చిత్రణం కలిగిన కవిత్వానికి వేదికనూ కల్పిస్తున్నాయి. ఇవి మానవీయం, మానవత, జీవితం, సమాజం, వాస్తవికం, ఆదర్శంతో ఏర్పడే విశాలమైన వస్తు, భావ, రూపాలకు సంబంధించిన ప్రధానమైన ప్రవాహధారకు సమాంతరంగా చరిస్తూ కనిపిస్తాయి.

(1) సామాజికం (2) రాజకీయం (3) తత్కాల విషాద స్థితిగతులు, రైతుల కార్మికుల పేదల కష్టాలు, నష్టాలు, సమస్యలు, ఆత్మహత్యలు (4) స్త్రీల దళితుల వాదాలు, వివాదాలు, (5) ప్రాంతీయమైన ఉద్యమాలు, అనేకం ప్రత్యేకంగా వస్తువైవిధ్యాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. అయితే ఇవి ప్రధానమైన ప్రవాహధారకు చెందిన కవిత్వంలో భాగంగానూ ఉండవచ్చు. మొత్తం మీద అవయవిలో అవయవ స్ఫూర్తిని కలిగించేవిగా కావ్య నిర్మాణంలో అంతర్భవిస్తాయి. ఏ కవిత్వానికయినా సృజన చేతనతో పాటు అభివ్యక్తి కళను పొందిన రూపం సాధారణ విషయమైనప్పటికీ (1) దృష్టికోణం (Point of view); (2) ప్రకటన (projection) రూపం; (3) ప్రభావ విధం; (4) ప్రయోజన దిశ; (5) సామాజిక వాస్తవికత; (6) జీవితచిత్రణం అంశాలతో కూడిన సముచితమైన విశిష్టత కవిత్వంలో ప్రత్యేకతలకు దారితీస్తుంది.

సమాలోచనా ప్రక్రియలో స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో ఇప్పటికీ జరిగిందీ జరుగుతోంది చాలాభాగం browse criticism (పైపైన sample పద్ధతిలో జరిగే సమాలోచనం) మాత్రమే. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో (1) ప్రజాస్వామ్య లక్ష్యం కలిగిందైనా; (2) ప్రజాస్వామ్య ప్రభావం లోనిదైనా వివిధాంశాల్ని గుర్తించి విశ్లేషించి సహేతుకంగా వివరించే సమన్వయంతో వ్యాఖ్యానించే సమాలోచనం బాగా జరగవలసి వుంది. ఇది ఒక ప్రతిపాదనం మాత్రమే.

10. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - మానవీయ యుగం

ఏ కాలమయినా ఏ దేశమయినా ఏ జాతి వ్యక్తి అయినా కవిత్వానికి జీవ భూతమయింది సృజన చేతన మాత్రమే. సృజన చేతన వెనుక నుండి అనేకమయిన అంశాలు పనిచేస్తాయి. ప్రతిభ సంకల్పం అనుభవం అనుభూతి సాధన లక్ష్యం మొదలయిన అంశాలు వివిధ నిష్పత్తుల్లో కలిసి ప్రత్యేకమైన వ్యక్తిత్వం అవతరిస్తుంది. యుగాలు గడచిపోతాయి. తరాలు వస్తూ పోతాయి. ఎప్పటికప్పుడు కవిత్వం అభినవంగా అవతరిస్తుంది, ఇదీ సృజన చేతన విశిష్టత. ఇంతకు ముందే ఎవరో వ్రాసారు, ఎంతో చెప్పారు. మన మేమి వ్రాయగలమన్న మాట కవకాశం లేదు. దీన్ని గురించి ఆలోచనకూ ఆస్కారం లేదు. కవిత్వ మనేది, ప్రేరణ విషయంలో, సామాజికమయినా వైయక్తికమయినా, మరొకటి అయినా అంతర్విషయం. ఇది అక్షరరూపంలో బయటికి రాగానే సమాజగత మవుతుంది. కవి ప్రమేయం ఉండదు. ప్రపంచ పరమవుతుంది. విశ్వమయమవుతుంది. విశాలమయిన సమాజంలో వివిధ జీవితాల కలయికతో ఏర్పడే స్థితులతో, అగాథమయిన మనస్తత్వ రూపాలు గల వ్యక్తులతో ఎంతో విషయం అపారమయింది. ఎవరెంతగా ఉపయోగించినా తరగనిదీ, అక్షయమయిందీ, అయితే దీన్ని కనుగొనే కవిదృష్టే అవసరం. బయటికి తీసే ఆలోచన పని చేయాలి. వివిధ భావాలతో కూడిన స్వేచ్ఛా మనోరూపం నుండి కవిత్వం ఆవిర్భవిస్తుంది. ఎవరి ప్రత్యేక వారిదిగా అనుభవ ముద్రను పొందుతుంది. కవులూ కవిత్వమూ ఎన్ని విధాలో సహృదయులూ సమాలోచనమూ అన్ని విధాలూ

> "ఎవరి లిప్త వారికి ప్రియం
> ఎవరి పాత్ర వారికి నిజం
> ఎవరి విలువ వారిది విపణిలో
> ఎవరి నీడ వారికి సన్మిత్రం"

ఏ కవిత్వమయినా లక్ష్యం మనిషి ఉన్నతిలో వికాసం గురించే. సజీవమయిన సమాజ దర్శనమే. మానవ ప్రగతికి అడ్డుపడే విపరీత విధ్వంస ప్రకారాల్ని గురించీ, సజీవత్వానికి క్షతి కలిగించే అనాగరక ప్రవర్తనల్ని గురించి ఎవరయినా కానీ చోటు చేసుకోవచ్చు -

"ప్రజాస్వామ్య దార్శనికంలో
కుటిల పన్నగాల భయానికి
ఆయుధ మవసర మవుతూంది
జీవిత చలనంలో భాగంగా.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వస్తువు ప్రధానంగా సామాజికం. విషయం అనేకమయిన జీవిత స్థితులతో గతులతో విస్తారమయిన క్షేత్ర పరిధి కలిగింది. విశ్వ నరుడు మొదలుకొని పరిణామ వికాసాల్లోని ఎన్నో ముఖ్యమయిన అంశాలు కలిగిందీ, జీవన చలనంలో ఎదురయ్యే అనేకమైన సన్నివేశాల చిత్రణంతో కూడిందీ. స్థూలం నుండి సూక్ష్మం వరకూ భౌతికం నుండి మానసికం దాకా, ఎన్ని దశలో! ఎన్ని పార్శ్వాలో! ఎన్ని అనుభవాల పొరలో! ఇది బహు విషయాలతో సంశ్లిష్టమయింది. ఎప్పటికపుడు కవి అభిప్రాయాని కనుగుణంగా కొత్త సమాకలానాన్ని పొందుతుంది, దృష్టి భేదాన్ని బట్టి దీనికొక స్వరూపం ఏర్పడుతుంది. ఒక్కొక్క కవి రచనలో ఒక్కొక్క విధంగా ఆవిష్కారాన్ని పొందడం జరుగుతుంది. ఈ విధంగా ఆధునిక యుగంలో సామాజికమయిన రాజకీయమయిన సాంస్కృతికమయిన ఇష్టాలతో అభిప్రాయాలతో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రత్యేకతల్ని కలిగింది. వస్తువు విశాలతరమయింది. విషయం బహు ముఖీనమయింది. మానవీయ దళిత స్త్రీవాదాలతో అల్ప సంఖ్యాకుల భావాలతో సామ్యవాద, ప్రజాస్వామ్యం, దార్శనిక రూపాలతో కవిత్వం, పరిణామ దశల్లో భాగమయింది. వికాస రూపానికి బాగా ఉపకరించింది. పద్యం గేయం నుండి వేరయిన ప్రత్యేకతలతో సాహిత్య జగత్తును ఆకర్షించింది. ఇది మార్పును సూచిస్తుంది. ప్రతి మార్పులోనూ పూర్వం నుండి వచ్చేది ఉందీ కొంత నిలుస్తుంది. కొత్తదీ రావలసిందీ చేరుతుంది. ఈ సంధి దశలో పాతది పూర్తిగా వైదొలగదు. అభిప్రాయభేదాలూ అనివార్యాలవుతాయి. కొత్తది పూర్తిగా చేరడమూ జరగదు. దీనితో కొన్ని వైరుధ్యాలు చోటు చేసుకొనే అవకాశమూ ఉంది. ఇది సహజమయిన పరిణామ దశలో భాగంగానే గుర్తించవలసి ఉంటుంది. అయితే కాలం గడిచే కొద్దీ పోను పోను పాతది తగ్గుతూ పోతుంది. పూర్తిగా అంతరించదు. కొత్తది బలపడుతూ ఉంటుంది. కొన్ని పరిమితుల్నీ పొందుతుంది. నియతం కాని కారణంగా ఒక్కొక్కపుడు అస్పష్టతకూ అయోమయానికీ దారితీస్తుంది. ఇది కాలక్రమంలో నియతమై పోను పోను స్పష్టతకూ ప్రకాశానికీ వీలు కలుగుతుంది. ఈ కారణంగా ఏర్పడే వైరుధ్యాలు సహజంగా పరిశీలన కందుతాయి.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో కవి స్వయం ప్రతిభతో రచన పరిష్కృత మవుతుంది. ఏ కఠిన నియమాలకూ శాసన పద్ధతులకూ తల ఒగ్గదు. ఇదీ దీని ప్రత్యేకత. ఇది రూప పరిణామంలో ఒక దశగా వికాసంలో ఒక భాగంగా జీవిస్తుంది. స్వేచ్ఛా కవిత్వమూ పద్యమూ, దేనికది ప్రత్యేకమయిన అస్తిత్వాల్ని కలిగినవి ఏదీ దేనికీ ప్రత్యామ్నాయం కాదు, కాలక్రమంలో సామాజికమయిన మార్పుల్ని బట్టి ముందు వెనుకలుగా అనివార్యాలుగా కనిపిస్తాయి. పద్యానికి ఉండే సాంస్కృతిక మూలాన్నీ స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి ఉండే ఆధునిక భావనూ ఈ సందర్భంలో ఉదహరించవచ్చు. దేని స్థానం దానిదే, దేని ప్రయోజనం దానిదే, దేని అవసరం దానిదే. దేని కేదీ బదులుగా ఉపయోగపడదు. రెండూ సమాజంలో తమ పాత్రల్ని నిర్వహిస్తాయి. ఇప్పటి వరకూ జరుగుతూంది. పద్యాన్ని గౌరవించడం, స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని స్వాగతించం, సాహిత్య సంస్కృతిలో భాగమయింది. పద్యం జాతి చింతనలో ఒకటయింది. స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునికమైన అవసరాలకు సాధనమయింది. వేదికగానూ నిలిచింది.

పద్య రచనా విషయంలో కొన్ని విధానాలూ పద్ధతులూ ఏర్పడి ఉన్నాయి. ఇవి కళాత్మకతను పొందే విధంగా ఉపయోగించుకోవడం కవి నిపుణతను బట్టి ఉంటుంది. దీనికి భాష పయి పట్టు అవసరం. నిఘంటువు పరిచయం తప్పనిసరి. పూర్వ కావ్యాల పరిచయంతో నిపుణతలో పరిణతి సిద్ధిస్తుంది. పద్య రచనకు సంబంధించి వస్తుపరంగా విషయగతంగా అభివ్యక్తి విధంగా, ఇదివరకే క్షుణ్ణమయిన మార్గం ఏర్పడింది. నిర్దిష్టమయిన పద్ధతిలో నియమ నిబంధనల్లో కవి తన ప్రత్యేకతను కనబరచే ప్రతిభ అవసరం. స్వేచ్ఛా కవిత్వం దీనికి భిన్నమయింది. ఇది స్వేచ్ఛా ప్రధానమయిన ఇటీవలి ప్రక్రియ కావడం చేత, సమస్తమూ కవి నిర్వహణ ప్రజ్ఞపయి ఆధారపడింది. ప్రతిభ ఏమాత్రం కొరవడినా, కొరతను కప్పి పుచ్చే పద్ధతులేవీ లేకపోవడం వల్ల రచన తేలిపోతుంది. అందువల్ల జాగరూకత చాలా అవసరం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో (1) రచనా విషయంలో స్వేచ్ఛా తత్త్వంతో నిరంతరం కొత్తదనాన్ని అన్వేషించే ప్రయత్నం నిరంతరం జరుగుతుంది. (2) వస్తువులో వైవిధ్యంతో పాటు విషయంలో నవ్యత చూపడానికీ అవకాశం ఉంది. (3) మానవ జీవితం గురించీ సమాజ స్వరూపం గురించి శ్రద్ధ బాగా కనిపిస్తుంది. (4) భాషా విషయంలో పరిమితులు గోచరిస్తాయి. నియమ నిబంధనలెంత తక్కువగా ఉంటే భాష అవసరం అంత తక్కువగా ఉంటుంది. పైగా అభివ్యక్తిలో సౌలభ్యాన్ని ఆశించడమూ మరొక

కారణం. (5) అభివ్యక్తిలో సంపూర్ణమయిన స్వేచ్ఛ - వైవిధ్యానికి వీలు కల్పిస్తుంది. (6) ఛందస్సుకు సంబంధించిన కవిత్వ పరిచయం రచనలో కళాత్మకతకు వీలు చేకూరుస్తుంది. శ్రీశ్రీ "ఓ కవితా!" గీతంలో అక్షరగణ మాత్రా ఛందస్సు శకలాల పద విన్యాసాలు ఈ సందర్భంలో జ్ఞాపకం వస్తాయి. (7) భాషా విన్యాసం భావ ప్రకాశం అభివ్యక్తి కళలో, కొత్తదనం చూపే అవకాశం బాగా ఉంటుంది. (8) లక్ష్యంలో వర్తమాన జీవన వాస్తవికతకూ మానవ సమాజ చింతనకూ ప్రాముఖ్యం ఉండనే ఉంది. (9) రాజకీయ నిబద్ధత లేదా స్పృహ స్పందన కలిగి ఉంటుంది. (10) వివిధ స్థాయిల్లో పాఠకుల / సహృదయుల మనో రూపాల కనుగుణంగా వైవిధ్యాన్ని కలిగిందీ, క్షేత్ర విస్తృతిని పొందిందీ.

అధునిక యుగం అవసరాలకు తగినట్లుగా విశాలమయిన ప్రాతిపదిక పయి అవతరించింది కావడం వల్ల స్వేచ్ఛా కవిత్వం సాహిత్య లోకం యొక్క అభిమానానికీ ఆదరణకూ పాత్ర మయింది. సమాజంలో వచ్చే మార్పుల కనుగుణంగా స్వేచ్ఛా వాతావరణానికి సంబంధించిన ప్రభావ సహజ పర్యవసానమే స్వేచ్ఛా కవిత్వం. సామాజిక చిత్రణంలో శాంతిలో సౌభాగ్యం కోరేదీ ఘర్షణలో హింసనుండి సహనానికి దారితీసేదీ, ఇరువైపుల నుండి సన్నివేశ రామణీయకతను పొందింది. స్వతంత్రమైన సజీవమైన సృజన శక్తితో స్థిరపడింది.

II

ఇది సాహిత్యంలో మానవీయ యుగం. ఎందరో దీనికి సంపూర్ణత చేకూర్చే అనేక పార్శ్వాల్లో రచనలు చేసారు. ముఖ్యంగా కవిత్వంలో వారి కృషి రూపమే ఈ మానవీయ యుగం.

ఎంత గొప్ప కవి అయినా ఎంత మంచి విమర్శకుడయినా తన అభిప్రాయం చివరి మాట కాదు. సమగ్రం అసలే కాదు. దీనికి దృష్టికోణం పరిమితం, అందువల్ల వివిధ కవుల నుండి విమర్శకులనుండి తమ ఆలోచనతో అనుభవంతో పరిమితుల్లో ఎన్నో సిద్ధాంతాలూ వాదాలూ అభిప్రాయాలూ మానవీయ యుగంలో అంతర్భవించాయి. స్వేచ్ఛా వాతావరణం వల్ల ఏర్పడతాయి. ఇంకా చెప్పవలసిందీ మిగిలే ఉంటుంది. సాహిత్య సమాలోచన మంటేనే వివిధ సిద్ధాంతాల వాదాల పరంపరా రూపం. ఇది

గడచిన కాలంలో వెలువడిన సమాలోచనా సంపదను ముందుంచుతుంది. దీనికి నడుస్తూన్న కాలం నుండి కొంత చేరుతుంది. ఆధునిక యుగంలో సామాజిక మయిన వైయక్తిక మయిన జీవన శైలికి సంబంధించిన అనేకమయిన మార్పులు మానవీయ భావనా ప్రధానమైనవి. ఈ కారణంగా రూపొందే కవిత్వానికి కొత్త ప్రమాణాలతో సమాలోచనం అవసరం. మంచి చెడు గుణమూ దోషం వివేచనతో మూల్యాంకనం ఎంతో తోడ్పడుతుంది.

కవితా రచన ఒక విశిష్టమయిన మానసిక ప్రక్రియ. ఇది ప్రతిభ చేత మనోమూలం నుండి ఉద్భవిస్తుంది. సామాజిక వైయక్తిక ప్రభావాల ప్రసారాల చేత తనదయిన పూర్ణ రూపాన్ని పొందుతుంది.

వర్తమాన యుగంలో సమాజంలో సమస్యలెన్ని విధాలో! వ్యక్తుల అవసరాలెన్ని విధాలో! కవిత్వమన్ని విధాలుగా ఆవిష్కృతమవుతూంది. దీనికి సమాప్తి రేఖ లేదు. లౌకికమయిన కార్యసాధనాల్లో నిరసనమూ సంఘర్షణ ప్రతిఘటన కొన్ని సందర్భాల్లో అవసరమవుతాయి. ఇవి లేంది, చరిత్రలో ఆధునిక మానవీయ సమాజం లేదు. అయితే ఇరువైపుల నుండీ 'పాయింట్ ఆఫ్ రిటర్న్'కు మాత్రం రాకూడదు. దీనికి చిత్తశుద్ధితో కూడిన ప్రజాస్వామ్య విధానాల ఆచరణం బాగా ఉపకరిస్తుంది. ఇందుకు వివేక దృష్టి చాలా అవసరం. ఉదారతతో నైతికతతో ఎంతో సాధించవచ్చు. ఏ సిద్ధాంతమూ వాదమూ అయినా మంచి ఫలితాలకీ రెండూ అవసరం.

ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం మానవీయ యుగం ప్రధానంగా అనివార్యంగా ఆవిర్భవించింది. దీని అస్తిత్వం (1) సిద్ధాంతం / లేదా వాదం / లేదా అభిప్రాయం; (2) సామాజికమైన వస్తువూ – వాస్తవ జీవన స్థితి విషయం; (3) అభివ్యక్తిలో స్వేచ్ఛా విధానంతో కూడింది. సమాజ పురోగమనాన్నీ వ్యక్తి వికాసాన్నీ ఆపేక్షిస్తుంది. శాస్త్ర సాంకేతిక రంగాల్లో అభివృద్ధిని బట్టీ మానవీయ క్షేత్రాల విస్తృతిని బట్టీ కార్యకలాపాల్ని బట్టీ కవుల్లో పాఠకుల్లో వివిధ స్థాయిలో పరిమితుల్లో కవితా ప్రపంచం కొత్త కొత్త పార్శ్వాల్ని పొందుతూంది. ఈ సమాజ వ్యవస్థలో మారుతూన్న జీవన విధానంలో లక్ష్యాల్లో వచ్చే మార్పుల్ని గమనిస్తూ, సమాలోచనమూ సరిఅయిన అవగాహనతో తన పాత్రను నిర్వహించవలసి ఉంటుంది. ఈ ప్రక్రియకు ఈ దిశలో కొన్ని ఆరంభ సూచనలూ కన్పిస్తున్నాయి. మానవీయ యుగ స్వరూపంపై విశ్లేషణతో కూడిన సమాలోచనం ఇంకా సాగవలసి ఉంది.

మానవీయమయిన జీవన విస్తృతిలో అనుభవమూ మానసిక వికాసంలో చింతనమూ కారణంగా కవిత్వం ఏ సిద్ధాంతానికీ, వాదానికీ అభిప్రాయానికీ చెందినా, వీటిని తనలో అంతర్విలీనం చేసుకొనే విశాలమైన వేదిక కారణంగా ఇది, సాహిత్య చరిత్రలో "మానవీయయుగం"గా నిర్ణయానికి రావడంలో ఏ అనుమానం లేదు. విప్రతిపత్తి లేదు. చారిత్రక సామాజిక పరిణామాల్ని బట్టి చూస్తే సముచితమూ, సహేతుకమూ.

III

అధునిక కవిత్వ చరిత్రలో ఇపుడు నడుస్తూంది 'మానవీయ యుగం'గా భావించవచ్చు. 1) వస్తువూ – విషయ గౌరవం; 2) లక్ష్యమూ – సాధనా మార్గాలూ దృష్ట్యా ఈ మాట సమంజసమూ హేతు యుతమూ. ఏ కాలానికి చెందిన స్థితిలో ఏ లక్షణం ప్రాధాన్యం వహిస్తుందో ఏ భావధార ప్రముఖంగా కనిపిస్తుందో, బలమయిన పాత్రను వహిస్తుందో, దానికి సంబంధించిన పేరుతో ఆ యుగం పరిగణింపబడుతుంది. ఇది సహజమైన పద్ధతి. మానవ చరిత్రలో పరిణామం వికాసం ఆలోచనలు అనుభవాలు సమస్యలు స్థితిగతులు మార్గాలు పరిష్కారాలు సాధనాలు లక్ష్యాలు మొదలయిన అనేకమైన అంశాలతో కూడిందీ. ఇపుడొక సంపూర్ణమైన ప్రపంచంగా నిలిచింది. ఈ లక్షణం పూర్వ రచనల్లోనూ లేదని కాదు, ఉంది. అయితే ఇది అక్కడక్కడా లేదా ఖండఖండంగా లేదా ఒకటి రెండు అంశాలకు సంబంధించిగా కనిపిస్తుంది. ఈ యుగంలో సమగ్రంగా ఉంది. సంపూర్ణమయిన స్వరూపంతో వివేచన కందుతుంది.

ఆదిమ కాలం నుండీ ఇప్పటివరకూ కవిత్వం నిరంతరంగా వెలువడుతూనే ఉంది. భౌగోళిక చారిత్రక భూమికలో, ఆయా ప్రాంతాల సభ్యత సంస్కృతి ఆలోచనా వైఖరి భావజాలం అనుభూతుల ప్రభావాలతో ఎన్నో తీరులుగా వెలువడింది. శాశ్వతమయిన విశ్వ జీవనమయిన విలువలతో రాణించింది, తెలుగులో ఒక్కొక్క లక్షణంతో ఒక్కొక్క యుగం దానికి సంబంధించిన పేరుతో పిలవబడుతూంది.

ప్రతి కవీ అంతిమంగా, ప్రేమనూ కరుణనూ రాగాన్నీ శాంతినే లక్షిస్తాడు. జీవితంలో దీనికి అవరోధాలెన్నో! సమాజంలో దీని అవసరమూ ఎంతో ఉంది. వీటిని అధిగమించేందుకూ సాధించేందుకూ సంకల్పమూ ప్రయత్నమూ జరుగుతుంది. దీని ఫలితమే దార్శనికం. ఇది కవిత్వంలో భౌతికాన్నీ మానసికాన్నీ దాటి అంతశ్చేతనను

స్ఫురిస్తుంది. ఉత్తమమైన కవిత్వంలో ఉదాత్త స్థాయిలో భావనా జగత్తునూ అనుభవ రూపాల్నీ మీరిన దర్శనరూపం సూక్ష్మ స్థాయిలో బింబిస్తుంది. సూత్ర ప్రాయంగానో స్థూలరూపంగానో విలసిస్తుంది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో మానవీయ దర్శన స్వరూపాన్ని సులభంగా గుర్తించవచ్చు.

కవితా ప్రపంచంలో అన్నిటా స్వేచ్ఛా భావనతో ఇప్పుడు నడుస్తూంది. "మానవీయ యుగం" ఇంకా ఇతర మయినవీ ఉండొచ్చు. వీటిలో శిఖరాయమాణమయిన ప్రాధాన్యంతో వర్తమాన కాలంలో ప్రముఖంగా ఆకర్షించే వాస్తవం మాత్రం ఇదే.

సుందరయ్య గ్రంథాలయ సంస్థ
ACC No.. ....
గోల్కొండ, హైదరాబాద్ - 500032.

మాదిరాజు రంగారావు కృతులు

(రచనా కాలం 1952-2011)

రసధుని - సాహితీ పరిషత్తు శాంతినగర్, హైదరాబాద్ - 500 028

A. పరిశోధన - సమాలోచనం

1. కవిత్రయం సృజనకళ - నిర్వహణ శిల్పం
2. స్వేచ్ఛా కవిత్వం
3. నవల స్వరూపం
4. పరిశోధనా స్వరూపం
5. అధికార భాష
6. అనువాద కళ
7. దాశరథి కవితా సమాలోచనం
8. సమ దర్శనం - స్వేచ్ఛా కవిత్వం
9. ఆలోకనం (సాహిత్య వ్యాసాలు)
10. సృజన దృష్టి - మానవీయ భావన
11. సాహిత్య వ్యాసాలు
12. మహాప్రస్థానం - సమాలోచనం
13. Facets of T. Free-verse
14. సృజన చేతన 1వ భాగం రా. కల్పవృక్షం (తులనాత్మక), 2వ భాగం (వ్యాఖ్యాన)
15. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - మేనిఫెస్టో (ప్రజాస్వామ్య / మానవీయ భావన)

B. సృజన - స్వేచ్ఛా కవిత్వం

16. మానవీయం
17. పడగెత్తిన ఉదయం
18. ముక్తధాత్రి
19. ఇది వియత్నాం
20. యుగ సంకేతం
21. ఆవాహన
22. ముక్తకాలు
23. నాలో ప్రవహిస్తోంది నది
24. నాకు జ్ఞాపకముంది
25. కిర్మీరం
26. మనో భూమికలు
27. వెలుగులో ఈ నేలపై
28. మేల్కొన్న ఈ సమయం
29. శబ్దమయి ప్రాణమై
30. అగ్నిమయం జీవితం
31. కాలాన్ని నిలిపి క్షణం
32. ఈ తరం స్వరచిత్రం
33. అశాంతి ఆర్కెస్ట్రా
34. వర్తమానం స్క్రీన్‌పై
35. అగ్ని నుండి ఆనందానికి
36. జైలు కార్నర్ నుండి
37. ప్రయాణంనుండి ప్రయాణం
38. డైరి దర్పణంలో
39. ఈ శతాబ్ది రెక్కలపై
40. శాంతి స్వప్నం
41. క్రాస్ ఫైర్
42. సీజ్ ఫైర్
43. నేడు రేపు మధ్య
44. కిరణ పథం
45. స్వేచ్ఛకు సిగ్నల్
46. అభిషేకం
47. ఆగమనం
48. ఎప్పటికీ కొత్తే
49. సృజన దర్శనం
50. మరో వైపు
51. హృదయ మేఘం
52. సమకాలీనం
53. అభినవ యానం
54. ఆత్మ బంధం
55. సృజన మేఘం
56. ఉగ్ర చరణం
57. నవారంభం
58. నవ దర్శనం
59. గిఫ్ట్ ప్యాకెట్
60. పునర్దర్శనం
61. నడిచే వెలుగు చుట్టూ
62. అపూర్వ
63. అజ్ఞాతం నుండి
64. రోజు వస్తుంది
65. ఉద్యమ చరణం
66. ఆల్బంలో ప్రజాస్వామ్యం
67. అద్దంలో ప్రజాస్వామ్యం (n print)

సంక్షిప్త పరిచయం

మాదిరాజు రంగారావు జననం 1936 జనవరి 7, ఖమ్మం పట్టణానికి పదిమైళ్ళ సమీపంలో పండితాపురం గ్రామం. ఖమ్మంలో ప్రభుత్వ ఉన్నత పాఠశాలలో విద్యాభ్యాసం. తదుపరి నిజాం కాలేజి, ఆర్ట్స్ కాలేజి, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో M.A. (Sanskrit) 1960, M.A. (Telugu) 1962, Ph.D (Telugu) 1962-64, యు.జి.సి. రిసెర్చ్ స్కాలర్ గానూ సాగింది. 1964లో ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు శాఖలో ప్రవేశం. కాకతీయ విశ్వ విద్యాలయం తెలుగు శాఖలో ప్రొఫెసర్‌గా Chairman Board of Studies and Dean Faculty of Arts గానూ ఉన్నారు. పదవీ విరమణం తరువాత యూనివర్సిటీ గ్రాంట్స్ కమిషన్ (న్యూ ఢిల్లీ) రిసెర్చ్ ప్రాజెక్టుల (1995-98 & 1999-2002) ప్రిన్సిపల్ ఇన్వెస్టిగేటర్ గానూ తరువాత హ్యూమన్ రిసోర్సెస్ డెవలప్‌మెంట్ (న్యూఢిల్లీ) రిసెర్చ్ సీనియర్ ఫెలో (2003-2006) గానూ పనిచేశారు.

సాహిత్య క్షేత్రంలో 1952 నుండి స్వతంత్ర, నవత, భారతి, స్రవంతి, జయంతి, వాఙ్మయి, మూసీ, ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రప్రభ, ఆంధ్రభూమిలో కవితలు, సాహిత్య వ్యాసాలు ప్రకటితమయినాయి. స్వేచ్ఛా కవిత్వం (48), పరిశోధన - సమాలోచనం (15) మొత్తం 63 పుస్తకాలు 1952-2011లో ప్రచురితమైనాయి.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో 1. ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం 2. మానవీయ భావన 3. సామాజిక వాస్తవికత 4. వర్తమాన స్థితి చలనం 5. మనస్తత్వ చిత్రణంతో ఒక పార్శ్వమూ

సమాలోచనంలో 1. కవి దృష్టి - వ్యక్తిత్వం - కృతి 2. సమాజమూ - ఆదర్శరూపం 3. మానవీయం - విశ్వభావన 4. మనస్తత్వ ప్రకాశనం 5. సృజనకళ - సంవిధాన శిల్పం పై వెలుగుతో మరో పార్శ్వమూ కలిగిందీ కవి సాహిత్య వ్యక్తిత్వం. సృజన రచనలో చారిత్రకం సామాజికం మరియు కవి మనోరూపం నేపథ్యంలో భిన్నత్వం అనివార్యమే కాదు, సహజమూ అన్న అభిప్రాయం కలిగిందీ.

1970 నుండి రసధుని సాహితీ పరిషత్తు వ్యవస్థాపకులూ, అధ్యక్షులూ.

నివాసం

జ్యోతి సౌభాగ్య అపార్ట్‌మెంట్, 10-2-289/61,
ఫ్లాట్ నెం. 202, శాంతినగర్, హైదరాబాద్ - 500 028.